انجینیر امین الله (امین)

پښتو د کانکور لپاره

ترتیب کوونکی : انجینیر امین الله (امین)

Download From: Aghalibrary.com

د پښتو او پښتنو پيزندنه

پښتانه يو لرغونی آريايی توکم (قوم) او پښتو لرغونی آريايی ژبه ده. پښتون ولس لرغونی تاريخی پس منظر لری او د آريايی توکم دغه قبيله له نن څه لږ و ديږ 3400 کاله وړاندی د آريايانو په مذهبی سرودونو (رگويدا) او بيا وروسته د 1000 ق م شاو خواکی په (اوستا) کی ياده شوی ده.

سربيره پر دی يونانی تاريخ پوهانو، لکه هيرودوټ هم د پښتون قوم او دهغوی د ټاټوبی (پکتيکا) يادونه کوی. هغسی چی 3400 کاله وړاندی د پښتون ولس شتون جوت دی، ژبه به يی خامخا موجوده وه، نو د پښتو ژبی لرغونتياهم 3400 کاله وړاندی زمانی ته رسيږی.

يو شمېر کسانو دپښتنو په اړه د هغوی د «سامی» توکم نظريه ورکړې وه او دوی يی له آره (بنی اسرائيل) ګڼلی وو، خو دغه نظريه يوازی يوه افسانوي اوله حقيقته کړې نظريه وه.

دنړی پوهانو د خپلو څيړنو په رڼاکی دا موضوع پوده څيړلې ده، پښتو يې هندو آريايی يا ايندو – جرمن ژبو په کتار کی يوه پخوانی ژبه ګڼلی ده. پښتانه يی هم د آريايی توکم مربوط ولس ګڼلی دی.

د ارکيالوژيکی (لرغونپوهنيزی) پلټنی او څيړنی ښودلی دی چی افغانستان دلر غونو آريايی قومونو زانګو دی.

رابرټ لېچ او رودولف هورنل پښتو دهندو اروپايی يا هندو اريايی ژبو په ختيځه يای هندی څانګې پوری اړونده ګڼلی وه.

شيلې ډيور او ماکس ميولر پښتو دهندو اروپايی يا هندو اريايی ژبو په لويديځه څانګې پوری اړونده ګڼلی وه.

نومیالی ختيځ پوه جيمزډارمستټر په دی نظر دی چې پښتو له زند يا اوستا سره نږدی اړيکی لری.

جرمنی ژبپوه سبيستيان ها ينه په دی نظر دی چی پښتو دجوړښت او دلغاتو د پانګی دواړو په برخه کی له بلی هری ژبی څخه زيات له اوستا سره نږدی ده.

پوهاند عبدالحی حبيبی (د پښتو ادبياتو تاريخ) په لومړی ټوک کی له اوستا (زند) او سنسکريت (ريګويدا) سره يی د پښتو ژبی هر اړخيزه پرتله کړی ده او دی پايلی ته رسيدلی دی چی پښتو ژبه له اصلی اروپايی ژبی څخه را جلا شوی ژبه ده چی له اوستا او سنسکريت سره اړيکی لږير.

انتولوجی (انتوګرافی): د بشر د توکم او نژاد په باب علمی څيړنو ته ويل کيږی.

ارکيالوجی (ارکيالوژی – لرغونپوهنه): د نړی د لرغونی تاريخ په باب، دلرغونو انسانانو، لرغونو تمدنونو او لرغونو موجوداتو په اړه څيړنی کوی.

د ارکيالوجی د علم غرض: د ولسونو د لرغونی تاريخ او لرغونو نښو نښانو په باب څيړنی ده.

تهيه و ترتيب: **استاد انجينير امين الله (امين)**

ادبیات

د ادب کلمه له (هذب) نه اخیستل شوی چې (هذب) د بې عیبه معنالرۍ همدارنګه (هذب) د هغې وني لپاره استعمالیده چې ځانګې او ښاخونه به یې پرې شول او صاف به شوه.

د ادب کلمه په تهذیب هم معنا شوی ادب په اصطلاح کې هغه پوهه او ریاضیت دی چې انسان ته فضلیت و رپه برخه کوی او په خپله وینا او بیان کې له تیروتنې څخه ساتی.

په اوسنی ځیرنو کې ادب یو ژبنی هنر دی چې واقعیتونه په انځورونو کې وړاندی کوی، ادب واقعیتونه مخامخ او نیغ په نیغه نه بیانوی بلکې په ښکلی او احساس پاروونکی شکل یې وړاندی کوی.

ادبیات دوی مهمې برخې لری: تخلیقی ادبیات او تحقیقی ادبیات

تخلیقی یا هنری ادبیات: هغو ادبی اثارو ته ویل کیږی لکه شعر او هنری نثر.

تحقیقی ادبیات: د ادبی آثارو د ماهیت، منشاء، تکامل او څرنګوالی په باره کې څیړنې ته ویل کیږی.

ادبی ژانرونه: ژانر (GENRE) فرانسوی کلمه ده چې د نوع یا ډول معنا لری. ادبی آثار د شکل او جوړښت له مخې د یوه یا بل ژانر په ډله کې راځی.

په اروپا کې پخوا دغه ژانرونه منل شوی وو:

ایپیک، لیریک او ډراماتیک

ایپیک: حماسی ته وایی، په نظم او نثر دواړو کې راتلای شی، په ایپیک کې پخوا دوه ژانرونه ډیر مشهور وو لکه تراژیدی او کمیدی، د ایپیک ځینې نامتو نمو نې دادی: د هومر ایلیاد او اودیسی، د هند مها بهاراته د فردوسی شاهنامه، د پښتو آدم خان درخانی او مومن خان اوشیرینو.

لیریک: لاتینی کلمه ده، لایرد موسیقی یو ډول تاریزه آله وه چې سندری به ورسره ویل کیدې، لیریک د غنایی اشعارو لپاره کارول کیږی چې دغه اشعار د تخیل، هیجان او ترنم څرګندی نښې له ځان سره لری.

د ادبپو هنی څانګی

ادبپوهنه دری څانګی لری: ادبی تیوری، ادبی کره کتنه او ادبی تاریخ

1 – ادبی تیوری: د ادبی آثارو پرمنشاء، ماهیت، تکامل، ارزښت او د ارزونې پر میتور او لارو بحث کوی، د ادب تیوری د ادبپوهنې د نورو څانګو لپاره اصول او لاری چاری برابروی.

2 – ادبی کره کتنه: پرادبی اثارو قضاوت کوی د ادبی آثارو ښه او بد ښکلی او بد رنګه اړخونه رابرسیره کوی. په ادبی کره کتنه کې باید له شخصی مینې، کینې، توهین او سپکاوی نه ډډه وشی او له علمی قضاوت او علمی ژبې څخه کار واخیستل شی.

3 – ادبی تاریخ: هغه پوهنه ده چې د هنری ادبیاتو د پیدایښت او ودی جریان له تاریخی شرایطو سره د ارتباط په اړ کې څیړی.

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

پښتو ادبی دوری

پښتو ادبی دوری د پوهانو لخوا په دری دورو ویشل شوی دی: لرغونی دوره، منځنی (کلاسیک) دوره، اوسنی دوره

1- لرغونی دوره :

د پښتو ادبیاتو لرغونی دوره له دویمی هجری پیړی څخه پیلیږی او د یوولسمی پیړی تر لومړیو کلونو پوری دوام کوی. د دی دورې آثار د پښتنو په دریو مرکزونو (غور، د کسی غر او ملتان) کی رامنځته شوی دی.

لومړی مرکز (غور) : د غور له پاچاهی کورنیو څخه یوه دغور سوری شاهی کورنی وه چی په تاریخونو کی دشنسبانیانو په نامه مشهوره وه.

د دی کورنی یو مشرنیکه شنسب (شین اسپ) نویمده چی د پلار نوم یی خرنګ ؤ، شنسب د حضرت علی (رض) په زمانه کی مسلمان شوی او دغور پاچا منل شوی ؤ.

دشنسب زوی امیر پولاد ؤ د امیر پولاد د پاچاهی مرکز د غور په مندیش کی ؤ د امیر پولاد تر مړینی وروسته دهغه زوی امیر کرور دغور په مندیش کی په 139 هـ کی پاچا شو،

امیر کرور د خپلی پاچاهی په دوران کی دوه مرکزونه درلودل چی یو یی مندیش او بل یی زمیندار و امیر کرور یو عادل پاچا و په پښتو یی شعرونه هم ویلی دی په 154 هـ کی د پوشنج په جګړو کی مړ شو او پر ځای یی دده زوی امیر ناصر پاچا شو.

امیر کرور چی د خپلو سوبو په پایله کی کوم شعر ویلی دی هغه پټی خزانی تر مور رارسولی دی.

زه یم زمری پر دی نړی له ما اتل نشته　　پر هند و سند و پر تخار او پر کابل نشته

بل په زابل نشته له ما اتل نشته　　غشی د من می ځی بریښنا پر میر ځمنو باندی

په ژوبله یو نم یرغالم پر تښتیدونو باندی　　پر ماتیدونو باندی له ما اتل نشته

د امیر کرور سوری دغه ویاړنه د پښتو تر ټولو پخوانی شعر دی چی د اسلامی عصر په دویمه هجری پیړی کی ویل شوی دی، د شکلی جوړښت له مخی لرغونو اریایی سندرو ته نږدیوالی لری.

پر دی شعر د نورو ژبو تاثیرات نه لیدل کیږی او د پښتو سوچه کلمات یی استعمال کړی دی.

دویم مرکز (د کسی غر) : د کسی غر د سلیمان د غرو لمنی دی هغه آثارچی د دکسی غرپه لمنو کی ایجاد شوی له دریمی هجری پیړی نه پیل او تر پنځمی پیړی پوری رسیږی.

په دغه مرکز کی نوماند شخصیت شیخ بیټنی دی چی د ژوند زمانه یی د دریمی هجری پیړی شاوخوا ټاکل کیدای شی، همدارنګه په دریمه او څلورمه هجری پیړی کی دوه نور شاعران (شیخ اسماعیل) او (خربښون) دی چی په پټه خزانه او تذکره الاولیا کی یی د شعر نمونی راغلی دی، کله چی خربښون خپل کور او کلی پرپږدی او راونیږی نو شیخ اسماعیل یی په جدایی کی دا پارکی وایی.

که یون دی یون دی مخکی بیلتون دی له کسی غره څخه ځی خربښون دی

که وروره وروره خربښونه وروره　　تا چی بیلتون کړی زما ویر ته گوره

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

خرښوون یی پځواب کی داناره له خولې باسی:

بیلتانه ناره می وسوه په کور باندی　　نه پوهیږم چی به څه وی پیښ په وړاندی

له خپلوانو به بیلږم په سرو سترګو　　دواړه سترګی می په وینو دی ژړاندی

دریم مرکز (ملتان) : پښتانه د اسلام په دوو لومړ نیو پیړیو کی د سلیمان د غرو له لمنو څخه کوچیدلی او د سند او پنجاب لور ته تللی دی.

د پنجاب په غربی برخو ملتان کی له دغو پښتنو څخه شیخ حمید لودی د 370 هـ په شاوخوا کی له ملتان نه نیولی تر لغمان پوری سیمو حکمران ؤ، همدغه سړی د څلورمی هجری پیړی په دویمه نیمایی کی د لودیانو د حکمرانی بنسټ کیښود.

د شیخ حمید پسی د ده زوی نصر او بیایی لمسی داود د ملتان دلودی کورنی حکمرانان وو.

د ملتان په لودی کورنی کی دوه تنه شاعران تیر شوی چی یو دشیخ حمید زوی نصر لودی او بل یی وراره شیخ رضی دی.

په دریمه هجری پیړی کی په پښتنو کی د نثر لیکل او ژباړه پیل شوه. ابو محمد هاشم سروانی (223 – 297 هـ) د بست په سروان کی زیږیدلی او پ (294 هـ) کال عراق ته تللی او په بغداد کی یی دخپل استاد ابن خلاد سره ډیر عمر تیر کړی دی. هغه یو عربی شعریی په پښتو ژباړلی چی داسی پیلیږی:

ژبه هم ښه وینا کاندی چی یی وینه　　دخاوند په لاس کی زر او درهمونه

دا په پښتو کی د ژباړی پیل دی.

په پنځمه هجری پیړی کی په پښتو ادب کی قصیده (بوللہ) را منځته شوه چی لومړنی قصیده ویونکی شیخ اسعد سوری دی چی د امیر محمد سوری هم مهاله و.

بل قصیده ویونکی شاعر ښکارندوی غوری دی چی په غزنی او بست کی اوسیدلی او د سلطان شهاب الدین غوری معاصر و.

په شپږمه هجری پیړی کی د مینی او محبت سندری ویل شوی دی چی یوه نمونه یی دشیخ تمین کاکړ یوه عشقی سندره ده.

په (612 هـ) کی سلیمان ماکو تذکره الاولیا کتاب پنوم نثری کتاب لیکلی په دی کتاب کی د اولیاوو او ځینو پښتنو شاعرانو غرشین او قطب الدین بختیار کاکی احوال راکوی.

د اوومی هجری پیړی په دریمه لسیزه کی عرفانی افکار پښتو ادب ته لاره پیداکوی او شیخ متی دخپلو اشعارو کتاب چی (دخدای مینه) نومیږی بشپړوی.

د اوومی هجری پیړی په دویمه لسیزه کی (612 هـ) د مقاومت حماسی موضوع په پښتو شعر کی پیلیږی چی په دغه وخت کی مور د بابا هوتک یوه سندره لرو، بابا هوتک د بارو زوی په (661 هـ) د کلات په اتغر کی زیږیدلی دخپل قوم مشرؤ په (740 هـ) کال وفات شوی دی.

د اتمی هجری پیړی په دویمه نیمایی کی غزل او مثنوی په پښتو ادب کی را څرګند یږی چی د اکبر زمیندار له خوا ویل شوی دی.

تهیه و ترتیب:　　**استاد انجینیر امین الله (امین)**

په نهمه هجری پیړی کی په پښتو شاعری کی رباعی پیلیږی چی د لومړنیو رباعیو ویونکی خلیل خان نیازی او سلطان بهلول لودی دی، سلطان بهلول (850 – 894 هـ) په ډهلی کی افغان پاچا ؤ په دربار کی به یی شاعران او عالمان پالل پخپله هم شاعرؤ، خلیل خان نیازی د ده درار شاعرؤ.

د همدی نهمی هجری پیړی په جریان کی پښتو ادب ته (ساقی نامه) هم راعله ساقی نامه دخمریه اشعارو یو ډول دی چی د ساقی، جام ، ګل، مل او صراحی صفتونه پکی بیانیږی دا ډول اشعار د مثنوی په قالب کی ویل کیدل. د پښتو لومړنی ساقی نامه زرغون خان نورزی ویلی ده. زرغون خان د نورزاد له نورزو څخه دی په (912 هـ) د ده پښتو دیوان بشپړ شوی دی اوپه (921 هـ) په دیراوت کی وفات شوی دی.

د پښتو ادب په لرغونی دوره کی یو شمیر میرمنی شاعرانی هم تیری شوی دی لکه زرغونه کاکړه، میرمن رابعه، میرمن نیکبخته .....

په دغه دوره کی حکایتی اثار د دوست محمد کاکړ یو حکایتی اثر چی (غرغښت نامه) نومیږی او په (926 هـ) کال یی په ژوب کی نظم کړی معلوم دی. د غرغښت نامی حکایات په پښتو مثنوی نظم شوی ؤ.

په لسمه هجری پیړی کی په پښتو شعر کی عرفانی مضامین پراختیا مومی دغه وخت په هندوستان کی دری شاعران پیژنو چی دری واړه صوفیان، عابدات، او زاهدان وو دا شاعران ، شیخ عیسی مشوانی، شیخ علی سرور لودی، شیخ بوشتان بریخ دی.
شیخ عیسی مشوانی دشیرشاه سوری معاصر و.

د یوولسمی پیړی په لومړیو کی په کندهار کی شیخ محمد صالح الکوزی یو عارف شاعر تیر شوی.

پښتو ادبیاتو دویمه (منځنی یا کلاسیکه) تاریخی دوره:

دپښتو ادبیاتو دویمه دوره چی د پښتو ادبیاتو تاریخ منځنی او کلاسیکه دوره هم ورته ویلای شو، د لسمی هجری پیړی له د لومړی ادبی دوری په پرتله د دی دوری یوه ستره ځانګړنه دا ده چی مورږ یی بشپړ او مکمل ادبی او فرهنګی اثار په لاس کی لرو.
په دی دوره کی له ګاونډیانو ژبو سره د پښتو ادبیاتو ټرون هم پراختیا مومی.

د پښتو ادبیاتو دویمه دوره له روښانی غورځنګه پیل او همداسی پسی په اخوند درویزه او د ده پر پیروانو، بیا د خوشحال خټک، رحمان بابا، هوتکیانو او د احمد شاهی پیر تر نورو فکری او فرهنګی بهیرونو رارسیږی.

د روښانیانو پړاو:

د روښانیانو او اخوند درویزه دواړو په اثارو کی عرفان (تصوف) او د عرفانی لارو د بنسټ نو په خپلولو سره ځان الهی ذات ته نژدی کول، د نفس تزکیه د دی ډلو له خوا په لیکل شوو، ژباړل شوو او پنځیدلو اثارو کی لیدل کیږی. د اهدافو همدا ورته والی مورږ دی ته اړ باسی چی د دغو دواړو ډلو اثار په یوه پړاو کی وڅیړو او د دویمی ادبی دوری د لومړی پړاو نوم پری کښیږدو. ځانګړی لار غوره کړی ده.

مقصود المؤمنین، صراط التوحید، فخرالطالبین، حالنامه، د پښتو رسم الخط د بایزید روښان نور اثار دی چی په همدی دوره کی لیکل شوی دی.
د دی پړاو په منثورو اثارو کی پر نورو سربیره د علی محمد مخلص او ارزانی روښانی رسالی د یادولو وړ دی.

د دی پړاو په اشعارو کی غزلی، قصیدی، رباعی، مثنوی، قطعی، مربع او مخمس اشعار پیدا کیږی. په دی شعرونو کی مربع او مخمس داسی شعری انواع دی چی په لومړی ادبی دوره کی یی څرک نشو ایستلای. د دی پړاو زیاتره لیکوال او شاعران له څو ژبو لکه پارسی، پښتو، عربی او هندی سره اشنا دی، په دغو لیکوالو کی ځینو پر پښتو سربیره په هندی، پارسی او عربی ژبو هم اثار لیکلی دی چی له نورو فرهنګونو سره دپښتو لیکوالو ټړاو ځنی څرګند یږی.

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

ارزانی خویشکی، واصل روښانی، خواجه محمد، کریمداد بنګښ، علی محمد مخلص، دولت لوانی، قادر داد، اخوند درویزه، محمد حلیم، عبدالسلام، اخوند احمد، بابو جان، شیخ محمد سعید او په لسګونو نور د دی پړاو شاعران او لیکوالان بلل کیږی.

خوشحال خان خټک او د ده لارویانو پړاو:

خوشحال خټک پښتو ژبی او ادب ته په نظم او نثر کی هغه څه ورکړی چی تر ده د مخه او وروسته یی ښایی ساری ډیر لږ وګورو.

خوشحال خان د خپل هنر او خپلی ژبی د لفظی او معنوی بډایتوب لپاره د ګاونډیو ژبو له ادبی زمینو څخه پوره ګټه واخیسته، پښتو شعریی د شکل او شعری ژانرونو له پلوه بډای کړ او په موضوعی لحاظ یی داسی څه پری نه ښودل چی شعر یی پکی نه وی ویلی.

ده دفارسی ژبی ټول قالبونه لکه: (مثنوی، قصیده، رباعی، مخمس او نور) لفظی او معنوی صنایع په پښتو ادب کی راوستل. د مضمون له پلوه د ده په اثارو کی ډیر زیاد نوښتونه لیدل کیږی چی د هغه وخت په شرایطو کی ساری نه لری.

په دی پړاو کی د پښتو ادب ځینی ارخونه د پښتو له ټولنیز ژوند څخه رنګ اخلی. د پښتو غزل د ختیځ غزل له پیژندنی سره سم ټولی هنری ښیګی خپلی کړی او پښتو بوللی هم دغوری دوری د بوللو رنګ او خواند وموند.

د ختیځ ادب داستانونو هم پښتو ادب ته لارپیدا کړه، د پارسی او عربی ځینی اثار په پښتو وژباړل شول.

دا عصر یوازی د نظم د نهضت عصر نه دی، بلکی دنثر لمن هم په دی دوره کی پراختیا موندلی ده او د پیر روښان د مسجع نثر له خصوصیاتو څخه را اوښتی دی.

د افکارو ژورتیا، دتخیل رنګینی او دقابونو تنوع د منځنی ادبی دوری غوره ځانګړنی ګڼل کیږی. خوشحال تر دری سوو زیات اثار درلودل.

د زمانی له تاراکه دهغه د راپاته شوو اثارو په ډله کی د شعرونو له کلیاتو، فراقنامی، دستار نامی، بازنامی (منثور او منظومه) ځانګړی سبک را منځته کړ.

د ده د کورنی یو شمی نورو شاعرانو د دغه سبک پیروی کړی ده.
اشراف خان هجری، عبدالقادر خټک، سکندر خاان خټک، صدر خان خټک، ګوهر خان خټک، بی بی حلیمه خټک، افضل خان خټک، قلندر، اشراف خلیل او یو شمیر نور د خوشحال خان خټک د سبک پیروان دی.

د رحمان بابا پړاو:

په یوو لسمه پیړی کی د راپورته شوو شاعرانو په ډله کی یوهم عبدالرحمان مومند و چی پښتانه له ډیری مینی او زیاتی عقیدی ورته (بابا) وای او په پښتنی ولسونو کی د رحمان بابا په نامه مشهور دی.

رحمان بابا د یو ځانګړی سبک خاوند دی. د ده سبک د خپلو ځانګړتیاوو له مخی په ولسی او فرهنګی حلقو کی ډیر شهرت او محبوبیت و موند او د دولسمی، دیارلسمی او څوارلسمی پیړی شاعران په ده پسی روان شول.

د رحمان بابا سبک پیچلتیا نه لری، د دی پړاو شاعران زیاتره عالمان وو. د خپلی سیمی د ژبو له ادبیاتو سره یی اشنایی در لوده، له خپلی مورنی ژبی پرته یی په فارسی او هندی هم شاعری کوله.

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

د حمان بابا د سبک په پیروانو کی د یونس خیبری، میهن خلیل، معزالله مومند، اخوند گدا، حافظ الپوری، نجیب سر بندی، عبدالعظیم سواتی، میا نعیم متی زی او یو شمیر نورو نومونه یا دولای شو.

د هوتکیانو پراو:

په کندهار کی د پښتو د ملی دولت جوړید ل او په شاهی دربار کی د پښتو د ودی د زمینی را منځته کیدل د دویمی دوری په را وروسته پراو کی ټاکلی دریځ لری.

د پښتو او فارسی ژبو یو شمیر اثار دغه مهال منځته را غلی دی چی د ځینو هغو په ایجاد او تالیف کی هوتکی پاچاهانو لاس درلودلی دی.
د میرویس نیکه مور، نازوانا، زوی، شاه حسین او لور، زینبه د پښتو ژبی شاعران وو، ریدی خان، حافظ نور محمد، داود هوتک، د پټی خزانی لیکوال محمد هوتک، یار محمد هوتک، ملا محمد یونس توخی، بابوجان، ملا نور محمد غلجی او په لسګونو نور د دی دوری و تلی شاعران او لیکوال دی.

(پټه خزانه) د دی مهال یو ارزښتمن کتاب دی.

په دی پراو کی د پښتو د لیکلی ادب ځینی موضوعات له فولکلور څخه اخستل شوی دی. لکه د (شها او ګلان) نکل او یا د (اوښ او سوی) کیسه چی د پښتو د ولسی شعر په قالب کی یی نظم کړی دی.

د یوولسمی پیړی په پیل او د دولسمی پیړی په لومړیو کی په هند کی د پارسی ژبی یو شمیر اوسیدونکو شاعرانو هغه نوی شعر ته لار و موندله چی دلسمی هجری پیړی په پیل کی را منځته شوی وه.

دی سبک د هندی سبک په نامه شهرت و موند.

دی سبک د یوولسمی پیړی په شاوخواکی پښتو نخوا او د افغانستان سیمو ته هم لاره و موندله، همد غه مهال هندی سبک پښتو ادب ته لاره پیدا کړه چی په پښتو شاعری کی دهندی سبک بنسټ ایښودونکی حمید مومند دی.
حمید د شعر ویلو ډیره ښه وړتیا درلوده او د تازه مضمون په پیدا کولو ښه ماهرو. خوا هنریی بیا دا وچی د هندی سبک بنسټونه یی په اعتدالی بڼه خپل کړی وو. د ده شاعری د پښتو ژبی لفظی او معنوی ځانګړتیاوی نه دی بایللی.

حسین، قلندر، خانګل خلیل، کامګار ختک، دوست محمد، علی خان مامنزی، حمدالله کاکا خیل، سلیم، محمدی صاحب زاده، بیدل هشنغزی، کاظم خان شیدا، محمد بیاض، نور محمد نوری افغان او یو شمیر تور په پښتو ادب کی د هندی سبک پیروان دی چی نژدی هر یو یی د دیوان خاوند شاعر بللی شی.

د پښتو ادبیاتو د دویمی دوری وروستی پراو:

د دی پراو مخکښ احمدشاه بابا چی د پښتو او فارسی ژبو شاعران او لیکوال یی روزلی دی. خپله هم شاعر و، په پښتو ژبه تری د شعرونو یو دیوان پاتی دی، د کورنی له غړو څخه یی تیمورشاه او شاه شجاع په پښتو شاعری کړی دی.

په دربار کی یی وکیل الدوله، عبدالله جان پوپلزی هم د پښتو ژبی شاعر و.
پیر محمد کاکړ د احمدشاه بابا د دربار یو بل شاعر و، دی. پیر محمد کاکړ د (معرفت الافغانی) په نامه د پښتو ژبی یو ګرامر هم لیکلی دی چی د پښتو نثر ښی نمونی پکی خوندی دی.
شمس الدین کاکړ د هغه د سبک له پیروانو له ډلی څخه و.

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

حافظ ګل محمد مرغزی د احمدشاهی دوران یو بل شاعر و، نومورې له احمدشاه بابا سره په لشکری سفرونو کی ملګری و. مرغزی احمد شاعی شاهنامه لیکلی ده، په شاهنامه کی د احمد شاه بابا د (16) کلونو ځینی پیښی بیان شوی دی.

په دی پیر کی یو شمیر نور شاعران هم تیر شوی چی حبیب الله، ملا علم اپریدی، ابوالقاسم او یو شمیر نوریی د پښتو دیوانونو خاوندان وو.

د پښتو ادب معاصره دوره:

د پښتو ادب تاریخ د دریمی یا معاصری دوری د پلامی په هکله بیلابیل نظرونه لرو: ځینی د دی ادبی دوری پیل هند ته د انګریزانو د راتګ وخت ګڼی او ځینی نور زمونږ پر هیواد باندی د انګریزانو لومړنی یرغل (1839 میلادی) د پښتو د معاصر ادب پیلامه بللی ده.
ځینو څیړونکو د نولسمی میلادی پیړی په اویایمو کلونو کی د پښتو د هنری – ادبی نثر پیدایښت د پښتو د معاصری ادبی دوری پیلامه بولی. همدارنګه ځینو څیړونکو د پښتو د معاصر ادب د ودی او پرمختیا لو مړنی پړاو د امیر حبیب الله خان په عصر کی سراج الاخبار را منځته کیدل بولی.
خو د پښتو ادب زیاتره څیړونکی په دی خبره یوه خوله دی، چی د پښتو د معاصر ادب د را منځته کیدو لپاره د نولسمی پیړی په اویا یمو کلونو کی لاری چاری او شرایط برابر شوی دی.

دا و خت زمونږ په هیواد کی د امیر شیر علی خان دویمی پلا واکمنی سره برابر ده. امیر شیر علی خان چی په 1286 هجری قمری (1869 میلادی) کال د هند امبالی له کنفرانس څخه راوګرځید، همدغه مهال امیر شیر علی خان خپلی ملی ژبی پښتو ته ځانګړی پاملرنه و کړه او په دی لړ کی چی هغه کوم لومړی ګام پورته کړ، هغه د هیواد د ملکی ادارو نومونه، عسکری رتبی، اصطلاحات او قوماندی په پښتو ژبه اړول وو. د امیر شیر علی خان د فرمان له مخی د عسکری قواعدو کتاب قاضی عبدالقادر په پښتو وژباړه او چاپ شو.
د واک پر سرکورنیو جګړو او بهرنیو یرغلونه دا بهیریو څه ټکنی کړ او بیا د حبیب الله د واکمنی پر مهال ډیر ګړندی پیل او پرمخ لاړ ادبی څیړونکو د پښتو ادب معاصره دوره، چی د نولسمی میلادی پیړی د اویایمی لسیزی څخه پیل او تر ننه رارسیږی په دی لاندی بیلوبیلو پړاوونو ویشلی ده:

لومړی پړاو (1870 – 1901 میلادی):

د پښتو د معاصری ادبی دوری لومړی پړاو په زمانی لحاظ د نولسمی عیسوی پیړی له اویا یمو کلونو څخه پیل او د شلمی پیړی تر پیلامی یا د امیر حبیب الله خان د واکمن کیدو تر وخته رارسیږی.
په دغه پړاو کی د پښتو د معاصر ادب د رامنځته کیدو دلارو چارو د پیلامی او ادامی په اړوند د ټولو ادبی هلو ځلو تاریخی بهیر شامل دی.
دغه ادبی پړاو له هغه وخت او مهال سره سمون خوری چی پښتون ولس له نوی عصری ژوند سره آشنا او له نویو عصری مشکلاتو او ربړو سره لاس په ګریوان شوی دی.

د دغه پړاو په نومیالیو لیکوالو او شاعرانو کی د نور محمد نوری افغانی (د غنچه روه لیکوال)، ملا فیض محمد اخونزاد (د روضه المجاهدین ناظم) ملا عبدالباقی کندهاری (د تبین الواجبات ناظم) مولوی احمد (د آدم خان درخانی، ګنج پښتو لیکوال) میا حسیب ګل کاکا خیل (د نقش نګین ناول ژباړن)، میا محمد یوسف کاکاخیل (د توبه النصوح ناول ژباړن) قاضی میر احمد شاه رضوانی (د بهارستان افغانی لیکوال او مدون) او نورو نومونه د بیلګی په توګه یادولی شو.

دویم پړاو:

د پښتو ادبیاتو تاریخ (معاصره دوره) لیکوال کاندید اکاډمیسن محمد صدیق روهی دی پړاوته د روښانتیا پړاو ویلی دی. مورږ د دغه پړاو د پښتو ادبیاتو د ودی او پرمختیا د بهیر څرنګوالی په دوو برخو کی مطاله کوو:

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

الف – په سراجیه عصر کی د پښتو ادب وده او پرمختیا (1901 – 1919 میلادی) :

امیر عبدالرحمان خان په 1901 میلادی کال و مړ او پر ځای یی زوی حبیب الله خان د واک پر ګدی کښیناست. نو موږی چی د پلار پر خلاف د نرم طبیعت خاوند او د سوکاله ژوند پلوی و، واک ته درسیدو په لومړیو کی یی هغو کسانو ته چی د ده د پلار د واکمنی پر مهال د هغه د استبدادی چار چلند له مخی له هیواد نه بهر او د ننه په هیواد کی له یوی سیمی نه بلی ته کوچیدلی او فرار شوی وو، د عفوی اعلان وکړ.
له دی امله زیات شمیر نومیالی شخصیتونه، لکه محمود طرزی، غلام محی الدین افغان او نور له هیواد او خلکو سره د ژوری مینی په احساس او ملی روحیه له نویو مترقی افکارو سره یو ځای خپل هیواد ته د خدمت په هیله کابل ته راغلل.

هغوی ته په ټولنیزو، سیاسی او دولتی چارو کی د خدمت اوسیاسی فرهنګی هلو ځلو موقع په لاس ورغله او د غسی په هیواد کی د روښانفکری د زړی زرغون او د هرارخیزی ټولنیزی پرمختیا لپاره لاری چاری برابری شوی. سراج الاخبار جریده رامنځته او په کی پښتو ته ځای ورکړل شو،

همدارنګه په (1903 م) کال کی د حبیبی نوی عصری ښوونځی تاسیس او پښتو په کی د یو مضمون په توګه تدریس کیدله. د دی دوری نومیالی لیکوال: عبدالهادی داوی، غلام محی الدین افغان، مولوی صالح محمد انوری.

ب – په امانی عصر کی د پښتو ادب وده او پراختیا :

په امانی دوره (1298 – 1307 ش) کی د پښتو ژبی د ودی او پرمختیا لپاره حکومت لازمه، پاملرنه وکړه. سربیره پر دی چی په معارف کی یی د تدریس او په مطبوعاتو کی د خپریدو وندې زیاته شوه، د هیواد لومړنی اساسی قانون هم په پښتو ولیکل شو. امان الله خان دا احساس کړی وه، چی د یوملت ژوند بی د ملی ژبی له درلودلو نا ممکن دی، نو هڅه یی و کړه چی پښتو ژبی ته په رسمی توګه ملی حیثیت ورکړی.

د همدی هڅو په لړ کی یی د پوهنی وزارت په چوکاټ کی د پښتو ژبی د پالنی او روزنی یو مرکز جوړ کړ، دی مرکز ته یی (مرکه د پښتو) نوم کیښود.
په همدغه وخت کی په پښتو نخوا کی د خان عبدالغفار خان په مشری د (انجمن اصلاح الافاغنه) په نوم یو مرکز جوړ شو، چی په خپل وخت کی یی د پښتو ادب په دوره کی د یادونی وړ وندې درلوده.

په همد غه وختونو کی په پښتو نخوا کی د پښتو دهنری نثر د ودی او پرمختیا لپاره لاری چاری برابری او ډیر نومیالی لیکوال رامنځته شول، لکه: سید راحت زاخیلی، حمزه شینواری، عبدالاکبر خان اکبر، ماستر عبدالکریم او نور.

دریم پړاو :

له کورنی اړودړ نه وروسته د پښتو ادب وده او پرمختیا:
په هیواد کی د کورنی اړودوړ (1307 – 1308 لمریز) نه راوروسته د محمد نادر خان د واکمنی په مهال (1310 لمریز) په کابل کی (ادبی انجمن) او په (1311 لمریز) کال په کندهار کی د (پښتو ادبی انجمن) جوړ شو. کابل ادبی انجمن د (کابل) په نامه او کندهار ادبی انجمن د (پښتو) په نامه مجله خپروله.

وروسته دا دواړه انجمنونه یو ځای شول او په 1316 لمریز کال ورځخه (پښتو ټولنه) جوړه شوه.

د غی علمی ادبی ټولنی د پښتو ژبی په وده او پرمختیا او د لیکوالو په روزنه کی ډیره ارزښتمنه وندې درلوده. ددی دوری په نومیالیو ادبیاتو کی د عبدالحی حبیبی، قیام الدین خادم، ګل پاچا الفت، عبدالرحمان پژواک، عبدالرووف بینوا، صدیق الله ریښتین، عبدالشکور رشاد، برهان الدین کشککی، محمد موسی شفیق، سیلاب ساپی، محمد جان فنا، جیلانی جلالی او نورو نومونه د بیلګی په توګه یادولی شو
د روانی لمریزی پیړی په دریمه لسیزه (1324 لمریز کال) کی د ویښ زلمیانو د سیاسی ډلی او وروسته دشاه محمود

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

خان د صدارت د دورې دموکراسۍ اوبیا ورپسې د 1343 لمریز کال د نوې اساسي قانون په رڼا کې را منځته شوې دموکراسۍ آزادو مطبوعاتو ته لاره برابره کړه، چې د پښتو ژبې د ادبیاتو د ایجاد او ودې پربهیر یې ډیره ارزښتمنه اغیزه لرلې ده.

وروسته بیا د محمد داوود خان جمهورۍ نظام رامنځته کیدل (1352 لمریز) او بیا د وروستیو پیښو دې هرې یوې د پښتو ادب په پرمختیایي بهیر د کتنې وړ اغیزې لرلې دي. زیات لیکوالان او شاعران رامنځته شوې او د منثور او منظوم ادب د بیلابیلو ډولونه په لیکلو کې یې پوره او کره تجربې کړې دي.
اوس د پښتو ادب پر مختیایي بهیر په لازم ګړندیتوب سره پرمخ روان دي.

پښتو چاپې او غږیزو رسنیو کې په ملي او نړیواله پراخه کچه خپرونې لري. په افغانستان، پښتو نخوا او د نړۍ په نورو هیوادونو کې زیاتې دولتي او آزادې فرهنګي اداري د پښتو ژبې د ودې او پرمختیا لپاره کار کوي. زیات شمیر لیکوال او شاعران په خپلو ادبي او فرهنګي فعالیتونو بوخت، پښتو ژبه او ادب د پرمختیا په حال کې دي.

پښتو ولسي ادبیات

ولسي ادبیات د یو ملت د فولکلوري میراثونو یوه ډیره مهمه برخه ده.
پښتو ولسي ادبیات زمور د غرونو، رغونو، کیږدیو، کورونو، جونګړو، کلیو، دیرواو حجرو د غږونو، هیلو او ارمانونو انګازه ده، له همدې کبله ولسي ادبیات د یوملت د هیلو او ارمانونو د رازونو ساتونکی ګڼل شوی دی.

ادبیات په دوو عامو څانګو ویشل کیږي:
لیکلي یا تحریري ادبیات او نالیکلي یا ولسي او شفاهي ادبیات

لیکلي ادبیات:

په لیکلي ادب کې هغه لیکلي او دیواني ادبیات راځي چې وخت په وخت د څانګړو لیکوالو یا شاعرانو او ناظمانو په قلم لیکل شوي او په دیواني او کتابي بڼه تر موږه رارسیدلي دي.

نالیکلي یا شفاهي ادبیات:

شفاهي یا ولسي ادبیات دهغه ولس غږ دي چې له لیک لوست څخه لیرې پاتې شوې دي او دغه سندرې چې په حقیقت کې د خلکو سندرې دي او د ولس ادبیات دي سینه په سینه په شفاهي بڼه د پښتنو د تارخي ولسي میراث په توګه تر دې دمه رارسیدلي او یوه برخه یې د راټولوونکو او د فولکلور د څېړونکو له خوا راټوله شوې ده.

ولسي ادبیات په عمومي توګه په دوو برخو ویشل کیږي:

لومړۍ برخه یې د خلکو سندرې (منظوم ادب) او دویمه برخه یې د خلکو روایات، امثال (متلونه) افسانې او نور (منثور ادب) تشکیلوي.

انګریزي مستشرق راورټي ډیر پخوا د پښتو سندرو په باب ویلي وو: (پښتانه که څه هم ورځپاڼي او خپرونې نه لري مګر هغه ساده او عامیانه اشعار او بدلې چې په عام ډول د پښتنو د هرې طبقې له خوا ویل شوې، د دې تاریخ او ورځپاڼي بلل کیدای شي)

څېړونکو د پښتو د ولسي ادب منظومه برخه هم په دوو برخو ویشلې ده: یوه برخه یې (علمي سندرې) او بله برخه یې (ځانګړې یا خاصې سندرې) دي.

د علمي سندرې ویناوال څرګند نه دي او په ټول ولس پورې اړه لري. پدې سندرو کې بیلا بیلې برخې شاملې دي: د مینډو سندرې (اللو اللو، پیشو – پیشو مه راځه د غرو پلانکې جان داسې ویده دې لکه ګودۍ د رنجو) ، منظوم

چیستانونه، و ماشومانو سندری، د وړو مشاعری، کسی، ولویانو سندری، د اتڼ ناری، بابولالی، لندی یا ټپی، سروکی، منظوم متلونه، د هوتکو ناری، کاکړی (یا د کاکړو غاړی) ساندی او نور..

د ځانګړی یا خاصی سندری ویناوال څرګند دی او هغه ولسی شاعران دی، په ځانګړو سندرو کی دغه برخی راځی: مقامونه، چاربیتی، بدلی ، بګتی، لوبی، کیسی او داستانونه او نور...

د پښتو په ولسی سندرو کی چاربیتی ځانګړی مقام لری. چاربیتی په بیلابیلو تاریخی، حماسی دینی، عشقی او نورو موضوعګانو کی ویل شوی دی. تاریخی او حماسی چاربیتی په دغه لړ کی ځانګړی تاریخی ارزښت لری او په حقیقت کی د تاریخ لپاره تری مواد برابریږی.

نومیالی فرانسوی ختیځ پوه ډار مستتر وایی چی چاربیته د پښتنو یو لیکلی تاریخ دی، د دوی د جنګونو او غزاګانو تاریخ په چاربیتو کی نغښتی دی.

فرانسوی جیمز ډار مستټر د افغان انګلیس د جګړو چار بیتی خوندی کړی دی.

همدارنګه یو زیات شمیر ولسی سندری په (پښتو سندری)، (تور بریښ)، (ولسی سندری) او نورو آثارو کی خوندی شوی دی.

د (ډکی غزا) په نوم د افغان – انګلیس د دریمی جګړی یا د خپلواکی د جګړی یوه مشهوره چاربیته د ولسی نامتو شاعر لالپوری شریف لخوا ویل شوی ده.

په ملی هنداری نومی فولکلوریک منثور اثرکی د دغو ولسی پښتنی نکلونو ځینی بیلګی اروابناد محمد ګل نوری خوندی کړی دی لکه: فتح خان اورابیا، بنادی او بیبو، مرد او نامرد، زبزبانه بناپیری، موسی جان او ولی جان (یا موسی خان او ګلمکی) مومن خان اوشیرینو، جلات خان او شمایله، ملاعباس او ګلبشره، ظریف خان او مابی، خشکیار او شاترینه، قطب خان او نازو، دلی او شهو او آدم خان او درخانی.

فولکلور : یوه لاتینی کلمه ده چی فوللک (خلکو یا ولس) او لور (پیژندنی او پوهنی) څخه جوړه ده. له همدی کبله فولکلور ته ولسی پوهه هم وایی، فولکلور په خپله ځولی کی د یو ولس دودونه، رواجونه او عنعنی، انګیرنی او نظرونه، ولسی ادبیات او نور ډیر ولسی میراثونه رانغاړی.

د پښتو د نثر مخینه (تاریخچه)

نثر یوه عربی کلمه ده، په لغت کی شیندلو او تیتولو ته وایی، اصطلاحا هغه وینا یا معنا داره لیکنه ده، چی له وزن، قافیی او ردیف څخه آزاده وی.
جوته ده چی د ژبی اساس په نثر اینسودل شوی دی، خو د لیکنی اثارو له مخی د نظم تاریخ تر نثر لرغونی دی.
د لیک له پیداکیدو د مخه په حافظه کی د یو شمیر موضوعګانو ساتل د نثر په پرتله په نظم کی اسانه وو.
د آریایی ولس شاعرانو به تل خپل دینی، ټولنیز، جنګی او حماسی اشعار او موضوعګانی په منظوم ډول لیکلی.
د لاس ته راغلو بیلګو له مخی د نظم پیل په 139 هـ کی د امیر کرور له یو نظم شوی دی. کیدای شی پښتو نظم تر دی هم لرغونی وی.
د پښتو ژبی لومړنی نثر د محمد هاشم سروانی کتاب د (سالو وړمه) دی.
دا کتاب ابوهاشم ابن زید سروانی په دریمه هجری پیړی کی د عربی ژبی د فصاحت او بلاغت په باب کښلی، خوله بده مرغه د دغه کتاب کومه نمونه په لاس کی نشته.
له ابو محمد هاشم نه وروسته د پښتو په نثر لیکونکو کی، چی د چا نامه یادولای شو، هغه د بارک خان صابزی ماکو زوی سلیمان ماکو دی.
سلیمان ماکو تر شعر څخه په نثر ښی لیکنی کولای شوی. دی یو ګرځنده سړی و. د خپلی زمانی مشهور اولیاء،

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

روحانی او ادبی کسانو احوال، وینا او اشعار یی په (تذکره الاولیاء) نومی اثر کی را غونډ کړی.
د پښتو نثر تر لاسه شوی نمونه په اوومی هجری پیړی کی د سلیمان ماکو (تذکره الاولیاء) د کتاب یو څو پاڼی دی.
تر دی را وروسته په لسمه پیړی کی د پښتو نثر دوه بهیرونه را منځته کیږی.
یو د مسجع نثر را منځته کیدل دی چی د پښتنو ملی، سیاسی تصوفی او ادبی مشر بایزید روښان (926 – 985 هـ ق) یی بنسټ کیښود او خپل کتاب خیرالبیان یی پری و کښو.
بل د پښتو طبیعی او روان نثر، چی د بایزید روښان مرید، ارزانی په خپلو آثارو کی روان نثر لیکلو ته دوام ورکړ او د مسجع نثر لاره یی خپله نه کړه.
تر دوی وروسته د خوشحال بابا نثری لیکنی ته را رسیږو.
له یو لسمی هجری پیړی نه وروسته د پښتو نثر لمن پراخه شوی ده د دی دوری لوی علمبردار او لارښود خوشحال خان خټک دی.
ددی دوری د پښتو نثر کتابونو کی د خوشحال خان د بیاض پرنثرونو سربیره د هغه (دستار نامه) د عبدالقادر خان خټک (گلدسته) د افضل خان خټک (تاریخ مرصع) او (عیار دانش) د گوهر خان خټک ژبارلی سیرت (قلب السیر) او نورو نومونه د یادونی وړ دی. دا کتابونه په ساده او روان پښتو نثر لیکل شوی دی.

وروسته د هوتکو د واکمنی په دوران کی پښتو نثر لیکنی ډیر پرمختک کړی دی. د ملانور محمد غلجی (نافع المسلمین) په مسجع نثر او د محمد هوتک (پټه خزانه) په ساده روان نثر د دی دوری د نثر مشهور کتابونه دی

د احمد شاه بابا د واکمنی په مهال هم پښتو نثر وده او پرمختیا موندلی ده. د پیر محمد کاکړ (معرفت الافغانی) او د خان علوم (د احمد شاه بابا د اشعارو پښتو شرحه) د عبدالله (فتاوای احمد شاهی) په همدغه دوره کی لیکل شوی کتابونه دی.
د پښتو نثر اوسنی دوره چی له (1300 هـ ل) څخه را شروع کیږی او تر اوسه پوری رارسیږی د پښتو نثر د ښه توب، ډیر والی، نوښت او پراختیا له پلوه بډایه دوره ده.
د دی ډول نثری اثارو په لړ کی د بیلگی په تو گه د نور محمد نوری افغانی (غونچه روه) « 1280 هـ ق تالیف» مولوی احمد د (گنج پښتو) او (آدم خان درخانی) د قاضی میر احمدشاه رضوانی د (بهارستان افغانی) او (شکرستان افغانی) د میا حسیب گل کاکا خیل ژبارلی ناول (نقش نگین) د منشی احمد جان د (هغه دغه) او د (قصه خانی گپ) یا دولی شو.

په افغانستان کی ددی دوری د نثر پاخه لیکونکی:
مولوی عبدالواسع کندهاری، مولوی صالح محمد، عبدالهادی داوی، محمد گل مومند او نور د یادولو وړ دی. د پښتو د معاصر او اوسنی نثر د سرلارو لیکوالو په ډله کی د پوهاند عبدالشکور رشاد او نورو نومونه هم د یادولو وړ دی.

دوی نه یوازی ډیر اثرونه لیکلی، بلکی د پښتو د ښه او سپیڅلی نثر لپاره یی هم ډیر خدمت کړی دی.

د بیلگی په ډول د خادم له نثری اثارو څخه (خیالی دنیا)، (پښتونولی)، (نوی ژوندون)، د مرحوم الفت له اثارو څخه (بله ډیوه)، (غوره نثرونه) (لوړ خیالونه او ژور فکرونه)، د اروابناد بینوا (د زړه خواله)، او د پوهاند رښتین له نثری اثارو څخه (هند سفر)، (د فکر پلوشی) او نور یادولای شو.

د پښتو نثر ډولونه

نثر د لیکنی د طرز له مخی په دریو سترو ډولونو ویشل کیږی.

1 – ساده یا مرسل نثر: هغه نثر دی چی لفظی او معنوی صنایع پکی نه وی کاورل شوی.

2 – فنی نثر: چی لیکوال ورسره خپل احساسات او عواطف هم ملگری کوی، یا په بله وینا د مطالبو د افادی لپاره له تخیلی خواک څخه هم کار اخلی.

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

3 – ساده ولسی نثر: چې کټ مټ د خلکو په ژبه ، چې څنګه ویل کیږی، هغسی لیکل کیږی.

ادبپوهانو د پښتو پخوانی نثرونه په دری ډولونو ویشلی دی:

الف – متکلف نثرونه: دا ډول نثرونه د باسواده قشر (لیکوالو) له خوا د عربی او دری ژبو تر اغیز لاندی لیکل شوی دی ددی نثر ډیره غوره تر لاسه شوی بیلګه دی سلیمان ماکو د تذکره الاولیا (612 هـ ق شاوخوا) د کتاب نثر دی.

ب – مسجع یا قافیه وال نثر: په دی ډول نثرونو کی لیکوالو وزن لرونکی او مسجع کلمی د شعر د قافیو په څیر کارولی وی، د دی ډول نثر ډیری بښی پخوانی نمونې په لسمه هجری پیړی کی لیکل شوی د بایزید روښان (خیرالبیان) اوو د اخوند درویزه (مخزن الاسلام) کتابونه دی.

ج – ساده او روان نثر: په دی ډول نثر کی نه د مسج نثر په څیر سجع او نثر لرونکی کلمی لیدل کیږی او نه پکی د متکلفو نثرونو په څیر لفظی کړ کیچ او پیچلتیا ښکاری بلکی لیکوالو یی کوښښ کړی چی د خلکو محاوری ته نږدی نثر ولیکی، د دی ډول نثر ډیره ښه بیلګه د خوشحال خان خټک لیکلی اثر (دستارنامه) «1076 هـ ق تالیف» ده.

د معنا او محتوا له مخی د نثری آثارو ډولونه

په پښتو ژبه کی د محتوا او موضوع له مخی نثری آثار په عامه توګه ډیر ډولونه لری دلته یی څو مشهور ډولونه در پیژنو او د ځینو یوازی نومونه اخلو.

حماسی نثری آثار: چې پخوانی، اوسنی ملی حماسی مسایل، د اتلانو ویارلی کارنامی پکی بیان یا ځیرل کیږی.

غنایی نثری آثار: د مینی، محبت عاطفی او احساساتی مسایل پکی بیانیږی.

تاریخی نثری آثار: چې د ټولنی، قوم، ملت او خلکو سیاسی، ټولنیزی او علمی پیښی پکی بیانیږی، لکه د پوهاند حبیبی د افغانستان لنډ تاریخ، د حبیب الله تږی (پښتانه) او نور

دینی نثری آثار: په دی ډول آثارو د دینی او مذهبی مسایلو په باب لیکنی شاملی دی لکه کابلی تفسیر، سیرت النبی، داستان الفت اسلام او په ټولنه کی دهغه نقش او نور

د ځینو نثری آثارو نومونه (عرفانی ، اخلاقی، علمی او فلسفی، انتقادی، د بلاغت فنون، د عروضو او قافیی علم، د لغاتو او اصطلاحاتو پیژندنه، ګرامری) آثار او داسی نور.

د بڼی او شکل له مخی د پښتو د اوسنی نثر ډولونه

د بڼی او فورم یا شکل له مخی اوسنی نثر په دوو سترو بر خو بیلیږی، ساده، هنری او ادبی نثرونه.

1 – ساده نثرونه: په دی ډول نثرونو کی ټولی علمی، ادبی، سیاسی، ژورنالستیکی، څیړ نیز تحلیلی او تشریحی لیکنی او آثار راځی، چې په ساده ژبه د فکر او نظر د څرګندولو او نور ته د پوهی او معلوماتو د لیږدولو ډیره غوره او اغیزناکه لاره ده.

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

2 – هنری – ادبی نثر: د دی ډول نثرونو ډیره مهمه او ساسی ځانګړنه، چی ادبی نثر له ساده نثر څخه بیلوی، هغه (هنری ارزښت) یا ادبی او هنری ارزښت دی.

په دی ډول نثرونو کی لیکوال د بیلابیلو منظر کښنو، انسانی خصوصیاتو، روحیاتو، عاداتو، حالاتو او نور مسایل په الفاظو کی د انځورولو او نوروته د وړاندی کولو لپاره له خپل تخیلی ځواک څخه کاراخلی، د دی نثرونو لوستونکی یا اوریدونکی فکر کوی چه هر څه په خپلو سترګو وینی او ځان ورته په صحنه کی شامل ښکاری.

په پښتو کی د هنریی او ادبی نثر دا لاندی ډولونه لری:

1 – ادبی ټوټه : د شکل په لحاظ له لنډو کیسو څخه وړه وی او د مضمون په لحاظ هر ډول مطالب پکی راتلای شی. په ادبی ټوټه کی شاعرانه تخیل کم وی، واقعی پیښی پکی څیړل کیږی او لوبغاړی یی هم واقعی خلک وی.
د معاصر هنری نثر دغه ډول، ځینو ادبپوهانو د (منثور شعر) په نامه هم یاد کری، ځکه اصلا نثر دی، خوشعری کیفیت لری.

د یو حقیقت او واقعیت په اړه په حکایوی بڼه په زړه پوری تشریح او توضیح کوی.

د ادبی ټوټی غوره بیلګی د پښتو ژبی د معاصر لیکوال او نثر لیکونکی ګل پاچا الفت په غوره نثرونو کی موندلای شو.لکه: دوه جنازی، دوه دهقانان او نور...

2 – لنډه کیسه : په لویدیځ ادب کی (SHORT STORY) بلل کیږی لنډه او له داسی عناصرو څخه جوړه وی چی یو له بله سره تړلی او تریو اغیز لاندی وی. موضوع د خپلو حدودو په چوکاټ کی رانغاړی، بی ضرورته خبری پکی ځای نه لری. د تاثیر او اغیز یووالی پکی یوازینی شرط دی.

3 – ناول : ناول د لاتینی ژبی کلمه ده . لغوی معنایی نوی، تازه او عجیبه څیز دی.

په ادبی اصطلاح کی هغی ادبی نثری کیسی یا داستان ته وایی چی له لنډی کیسی څخه لوی اوله رومان څخه لنډ وی. په لیکنی چوکاټ کی یی طرح، اصلی او فرعی کر کترونه، مکالمی او د کیسی پیل، منځ او پآی لری.

له لنډی کیسی سره یی توپیر په دی کی دی چی هم پکی پیښی په تفصیل سره بیانیږی او هم یی کر کترونه زیات وی.

4 – رومان : رومان فرانسوی کلمه ده، په ځینو فرهنګونو کی یی معنا خیالی داستانونه او په ځینو کی د مینی او محبت کیسی راغلی دی. په ادبی اصطلاح کی هغی کیسی ته ویل کیږی چی له ناول څخه اوږده وی.
د جوړښت په لحاظ له ناول سره دومره توپیر نه لری، یوازی د موضوع په انتخاب او د واقعیتونو په څیړلو کی توپیر لری. هغه دا چی په ناول کی همیشه واقعیتونه د علمی اصولو له مخی څیړل کیږی، خو په رومان کی په خیالی ډول، یعنی کوشش کیږی چی خیالی واقعات لوستونکی ته په ریښتینی بڼه وړاندی کړی.

5 – داستان : داستان د حماسی ادب یو ځانته فورم دی. د جوړښت په لحاظ تر وړی کیسی لوی او له ناول څخه وړوکی وی. څرنګه چی داستان حکایتی بڼه لری، نو د ناول په تناسب یی تخیلی جنبه زیاته وی. په داستان کی د هنری قهرمان پر ژوند پوره رڼا اچول کیږ او دګډون کوونکو شمیر یی هم د وړی کیسی د ګډون کوونکو په پرتله زیات وی.

6 – ډرامه : له یونانی کلمی (ډراو) نه مشتق شوی چی د عمل او کړنی معنای لری. په ادبی اصطلاح کی هغه ادبی اثر ته ویل کیږی چی د ډیالوګ یا خبرو اترو په شکل لیکل شوی وی او دا خبری د لوبغاړو په منځ کی روانی وی.

یا په بله وینا: ډرامه د یوی ژوندی کیسی نوم دی، چی ټول احساسات او جذبات پکی د حرکت او خوځیدو په واسط څرګندیږی او په تراژیدی ډرامه کی دهنری اثر پر قهرمان په تراژیدی ډول خبری کیږی او صحنه داسی تمثیلوی چی لیدونکی غمجن او د تاثر په حالت کی وساتی. په کمیدی کی صحنی په داسی ډول اجرا کیږی چی خلک و خندوی.

د ادبپوهانو پّ نظر ډرامایی وحدتونه (د وخت، ځای او د عمل وحدت) د ډرامی د فن بنسټیز توکی دی.

د جوړښت له مخی ډرامه دری ډولونه لری:

1 – د سټیج ډرامه 2 – راډیوی ډرامه 3 – تلویزیونی ډرامه

(فلمونه او نداری پکی راځی) هره یوه یی ځانګړی ژبه او وسایل لری.
ډرامه دری برخی: (پیل، اوج اوپای) لری.
پیل یی باید داسی وی چی لوستونکی، اوریدونکی یا لیدونکی له ځانه سره یوسی. دکیسی پیل د کیسی اوج ته لار هواروی. د ډرامی په منځ کی د بیلا بیلو لوبغاړو (کر کټرونو) تر منځ ټکر یا کشمکش را منځته کیږی چی دی ته د ډرامی اوج وایی. دا غوټه بیا د ډرامی په پای کی خلاصیږی.
په پښتو کی لومړی ډرامه د عبدالاکبر خان اکبر (دری یتیمان) ده چی په 1927 عیسوی کال یی لیکلی ده.

7 – طنز: طنز عربی کلمه ده. فرهنګونو د طنز لغوی معنا ناز او کرشمه، پیغور او مسخره کول راوړی. په ادبی اصطلاح کی د هنری نثر یو ډول دی چی په لیکنه کی یی د لیکوال اصلی مقصد نیوکه (انتقاد) وی، خو انتقاد یی د شوخی په بڼه او یا په بله وینا د تمسخر په جامه کی نغښتی وی.

د وینا لمن او اندازه یی په زړه پوری او د ټوکو ټکالو په شکل وی.

زیاتره وخت پکی مسایل سرچپه (معکوس) مطرح کیږی.

طنز په واقعیت کی هغه ترخه خندا ده چی د ټولنی د خلکو په ناوړه اعمالو، عاداتو، اخلاقو او افکارو باندی کیږی.

8 – ادبی راپورتاژ: د هنری ادبیاتو یو ځانګړی ژانر دی. له عادی راپورتاژ سره یی اصلی توپیر دادی چی په ادبی راپورتاژ کی د پیښی تعبیر، تفسیر او تحلیل په ادبی او هنری ژبه شوی وی.

ددی ډول راپورتاژ لیکونکی پیښو ته په دقیق نظر ګوری او له هغو څخه خپل برداشت د تخیل په ملتیا په خوږه هنری ژبه وړاندی کوی.

9 – سفرنامه: په سفرنامه کی سفر کوونکی خپلی خاطری دقلم په ژبه او د ادب په ادا خوندی کوی او راتلونکو نسلونو ته یی د یادګار په شکل پریږدی.

په نړیوال ادب کی سفرنامی اوږده مخینه لری.

په سفرنامه کی د علمی تحقیقاتو لپاره په زړه پوری مواد پیدا کیږی.

10 – ادبی لیکونه: دا هغه لیکونه دی چی په ځانګړی ادبی او هنری بڼه لیکل کیږی.

په ادبی لیکونو کی یو لړ مهم انتقادی، سیاسی، فلسفی او ادبی مسایل لیکل کیږی. او د ادبیاتو ترمنځ تبادله کیږی.

د لیکنی ژبه یی هنری او د تحلیل رنګ پری غالب وی. له استعارو، کنایو، تشبیهاتو او نورو ادبی صنعتونو څخه پکی کار اخیستل شوی وی، ژبه یی خوږه او د لیکنی طرز یی دو مره په زړه پوری وی چی لوستونکی په لوستنه نه مړیږی.

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

شعـر

شعر د نورو علومو په څیر کوم ځانګړی او مشخص تعریف نه لری؛ هر څوک یی په پیښدنه، تحلیل او سپرنه کی تر ډیره حده له خپل ذوق نه کار اخلی.

ادبپوهان د شعر د پیژندنی لپاره بیلابیل نظریات او تعبیرونه لری، څو یی په لاندی ډول در پیژنو:
شعر عربی کلمه ده او هغی ادبی وینا ته ویل کیږی چی د ویونکی عواطف او تخیل بیان کړی.

سپیڅلی خوندوری وینا ته چی وزن او قافیه ولری، شعر ویل کیږی.

شعر له هغو لطیفو او نازکو احساساتو او تخیلاتو څخه عبارت دی، چی د موزونو او رنګینو الفاظو په جامه کی راوړل شی. شعر هغه وینا ده چی الفاظ یی ښکلی وی او ویونکی پکی فکر، پوهه، ذوق ، د زړه هیجان او د روح اغیزه سره ګډ کړی.

د اهنګ لرونکو عبارتونو په واسط د واقعیت تخیلی او بیاځلی (تکراری) انځورولو ته شعر ویل کیږی.
شعر هغه وزن لرونکی وینا ده چی په انسانی عواطفو او احساساتو کی خوښښت پیدا کوی . د غسی دشعر په لسګونو نور تعریفونو او تحلیلونه شته.
که پورته یادو شوو تعریفونو ته په ځیر وګورو، تخیل، جذبات، احساسات، ښکلا، عواطف، خوند، مفکوره، وزن و آهنګ پکی هغه مشترک ټکی دی، چی ادبپوهان یی د یوی وینا دشعریت معیارونه ګڼی. ځینو د وزن تر څنګ قافیه هم دشعر د اساسی رکن په حیث بللی ده، خو اوس د نویو آزادو بی قافیی شعرونو په را منځته کیدو سره ثابته شوی، چی قافیه د شعر اساسی تو کی نه، بلکی یو عارضی یا فرعی رکن دی.
په دی توګه ویلای شو:
شعر د ټولنیزو واقعیتونو غبرګون دی. شاعر له خپل چاپیریال څخه اغیز من کیږی، د ټولنی هری پیښی ته په حقیقی او واقعی سترګه ګوری او د هری پیښی اصل او بنیاد را سپړی، په داسی ښکلی ژبه یی وړاندی کوی او داسی په زړه پوری یی تمثیلوی، چی د اوریدونکو او لوستونکو احساسات را وپاروی او پر احساساتو یی راولی.

قـافـیـه

قافیه عربی کلمه ده، په لغت کی وروسته ته وایی، په اصطلاح کی هغه علم دی چی د دورونو له وروستیو هم آهنګیو (همغږیو) څخه بحث کوی.

د شعر اساسی رکن وزن دی او قافیه د شعر اساسی رکن نه ګڼل کیږی بلکی قافیه د شعر یو عارضی رکن دی، ځکه مورږ په ډیرو ژبو کی داسی شعرونه ګورو چی قافیه نه لری (لکه آزاد او سپین شعرونه)

په قافیه کی مهمه خبره د همغږی ده، هغه کلمی چی دغه همغږی پکی مراعت شوی د قافیی کلمی بلل کیږی لکه:
ګولو، بلبلو، سنبلو، داغلو او نو... چی (لو) د قافیی هماهنګه (همغږه) برخه ده.

د شعر دورونه: دور په لغت کی پیر، دوران، حرکت، څرخیدنه، د یوشی په خپل ځای حرکت او ګرځیدنی ته وایی، په اصطلاح د بیت یا نظم له پیل څخه د لومړی هماهنګی تر پای پوری یو دور دی.

په مصراع او غیر مصراع بیتونو کی دورونه تو پیر لری.

که د یو بیت هره مسره (نیم بیتی) قافیه ولری نو دا بیت له دوو دورو څخه جوړ شوی دی او مصراع بیت دی.

که د یوبیت هماغه وروستی مسره قافیه ولری نو دا بیت یو دور لری او غیر مصراع دی.

ردیف هم پّ دور کی راځی، خو د قافیی او ردیف فرق په دی کی دی چی قافیه تر پای له همغږو (هم آهنګو) تورو او غږو تو څخه جوړه وی مګر ردیف تر قافیی وروسته په هماغه یوه لفظی او معناییزه بڼه بیا بیا را غبرګیږی.

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

په کلاسیکو شعری چوکاټونو کی قافیه لازمی او ردیف لازمی نه وی، خو د همغږی د تکرار او ښکلا لپاره راځی.

روی: د قافیی هغه توری دی چی له هغه پرته د قافیی همغږی نه راځی، دا په حقیقت کی د قافیی د همغږی د برخی (کلمی) لومړی توری وی.

د حرکت له مخی روی په دوه ډوله دی:

1 – **مطلق روی:** که چیری د روی توری حرکت ولری، مطلق روی ورته وایی.

2 – **مقید روی:** که چیری د روی توری حرکت ونه لری، مقید روی ورته وایی.

هغه قافیه چی ردیف ورپوری نه وی نښتی، مجرده قافیه یی بولی.

قافیه د کلاسیکو شعرونو د چوکاټونو لپاره ضروری ده، په دی توګه:

✓ په غزل کی د لومړی بیت دواړه مسری (دواړه نیم بیتی) هم قافیه وی او د نورو بیتونو وروستنی نیم بیتی یی باید له مطلع سره هم قافیه راشی، په قصیده کی هم همداسی ده.

✓ په څلوریزه کی هم دلومړی بیت دواړه نیم بیتی هم قافیه وی او د دویم بیت دویم نیم بیتی همدغه قافیه اخلی.

✓ په مثنوی کی هر بیت خپله خپله قافیه لری، یعنی داچی د یو بیت دواړه نیم بیتی باید خپله ځانګړی قافیه ولری.

په یو شمیر او سنیو غزلو کی په قافیه پسی ترلی ردیف یو څه اوږد راځی او د غزل عمومی آهنګ او موسیقی ته ښکلا وربښی.

نـظم

نظم په لغت کی د مرغلرو پیلو ته وایی او په اصطلاح کی هغه کلام دی چی وزن او قافیه ولری.

په پښتو ژبه کی دوه ډوله نظمونه شته:

1 – ملی نظمونه 2 – عروضی نظمونه

ملی نظمونه:

ملی نظمونه د پښتون ولس خپل مال دی له کومی بلی ژبی نه نه دی راغلی، پخپله ولسی شاعرانو جوړ کړی اوتاکلی وزنونه او قافیونه یی هم ورته پیدا کړی دی.

پښتو ملی نظمونه هم په دوه ډوله دی:

1 – **عامی سندری:** چی ویونکی یی معلوم نه وی لکه: لنډی، سروکی، ناری، دښادی بدلی او نو

2 – **خاصی سندری:** چی د ولسی شاعرانو له خوا جوړیږی اوشاعران یی معلوم وی لکه: چاربیتی، بدلی، بګتی، لوبی، داستان، مقام او نور....

د ملی نظمونو ځینی نمونی معرفی کوو:

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

1 – لنډی: د پښتو د شفاهی ادبیاتو یو مشهور ډول دی چی ټول پښتانه یی پیژنی، لنډی دوی مسری لری لومړی یی لنډه نهه سیلابه او دویمه یی اوږده دیارلس سیلابه ده.

لنډی ته د پښتنو په ځینو سیمو کی ټیکی، ټپه او مسری هم وایی.

په لنډی کی یو بشپړ مفهوم بیانیږی.

د لنډی مثال:

تن می د شنی نکریزی پانې　　ظاهر تازه دننه رنګ په وینو یمه

یا:

د سترګو تور لالی می ورک دی　　په زرګر ناسته یم څیره یی جوړومه

2 – نیمکی یا سروکی: سروکی یو ډول شعر دی چی له لنډیو سره ویل کیږی،

د سندری د سر حیثیت لری، مختلف شکلونه لری ځینی سروکی یوه مسره وی، ځینی دوی مسری، ځینی دری مسری او کله تر پنځو هم رسیږی.

کله کله دواړه مسری یو شی او کله یوه لنډه او بله اوږده وی، په سروکو کی د عشق، مینی او رزم موضوعات راځی لکه:

پسی ورجګ کړه سره لاسونه
لنډ کړه د ټیکی مزی دی
خال به دی وران شی

یا:

هلک نری چنار دی　　جلی د ګلو ونه

یا:

لونګ کرمه　　که لو می ګډ کړ یاره تا به راولمه

3 – ناری یا غږونه: ناری څو ډولونه لری لکه د اتن ناری، تاریخی ناری او د نکلونو ناری.

د اتن ناری دوه مسریزی، دری مسریزی او څلور مسریزی وی، د مسرو لنډوالی او اوږدوالی یی هم ډول ډول وی، د تاریخی نارو جوړښت دوه مسریزی دی چی یوه لنډه او بله یی اوږده ده، د نکلونو ناری دوه مسریزی او دری مسریزی وی کله هم قافیه او کله نه وی.

لکه:

سر د سره پالنګه هسک کړه فتح خانه
یا غی سوی هندوستان رعیت ملکونه

یا:

تهیه و ترتیب:　　**استاد انجینیر امین الله (امین)**

کرمیه چی غم نه وی ته غم راوړی
کرمیه که زما په دعا کیږی
کرمیه په لم غوټه سپرو واوړی

4 – چاربیته : د پښتو د ملی اشعارو یو مهم ډول دی، چی کیسی، نکلونه، داستانونه او نور اوږده مضامین پکی ویل کیږی، چار بیته یو سرلری چی هغه ته کسر یا پیرو وایی ، کسر یوځل د چاربیتی په سر کی ویل کیږی او وروسته بیا له هر بند څخه تکراږی،

د چاربیتو د بندونو د مسرو شمیر له څلورو څخه نیولی تر شلو مسرو پوری رسیږی، همدغه سبب دی چی د مثنوی او قصیدی په شان اوږده مضامین پکی راتلای شی.

په چاربیته کی د موضوع تسلسل او ارتباط یو مهم شرط دی.

لکه د خانمیر د یوی چاربیتی څوبیتونه راوړو:

په چپ کی ډال په ښی خنجر نیسه	د غلیم مخه برابر نیسه
یا به له صدقه خپل وطن شی زما	یا به په سرو وینو کفن شی زما
په دروغو نه دی دغه لاپی زما	په غوږو واوره واړه پاکی زما
که چیری برید می یوځل راغی په تا	پوه شه اجل دی دا چی راغی په تا
ماته وصیت د مورە پلاره شوی	یو ځلی نه په څو، څو واره شوی
د ننګ پر ځای ورکوی سر زامنو	مختورن مه شی په محشر رامنو
وصیت د پلار به گاهی هیرنه کړمه	څو ځان د هغه پلار په څیر نه کړمه
کله به هیر د پلار سخن شی زما	یا به په سرو وینو کفن شی زما

5 – بګتی: په پښتو اشعارو کی بګتی یوه غوره او خوږه برخه ده چی ځینی خلک یی لوبه هم بولی.

بګتی د چاربیتو په څیر یو سرلری چی په عمومی ډول یوبیت وی او د دواړه مسرو قافیه یی سره برابره وی د هربند وروستنی مسره د بګتی له سر سره په قافیه کی برابره وی.

سر د هربند په پای کی تکراږی، د سرلومړی مسره یی اوږده او دویمه یی لنډه وی،

د بګتی هر بند معمولا دری مسری وی. لکه:

غمونه لری که له ما عاجز غمګینه	را تاو شه لونګینه
و دی ویشتم روغه دی نه کړم	نوره یاری درسره نه کړم
بل دی په سرو شنډو نتکی زانګی مینه	را تاو شه لونګینه
د محمد نور فقیره بخته	څنګه را پریوتی له تخته
بخت می کوټه شوا اوس می لاړ سره	له زینه راتاو شه لونګینه

عروضی نظمونه :

د غو نظمونو ته مشترک نظمونه هم وایی ځکه چی په عربی، فارسی او پښتو کی مشترک ویل شوی او ویل کیږی چی لاندی ډولونه لری:

1 – غزل : غزل عربی لفظ دی او معنایی له ښځو سره خبری کول دی.

د غزل لومړی بیت ته مطلع وایی، د مطلع دواړه مسری او د نورو بیتونو دو همی مسری یو له بله سره په قافیه کی یو شی دی او په وزن کی د غزل ټولی مسری سره برابری وی.

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

د بیتونوشمیر یی له پنځو څخه نیولی بیا تر پنځلسو پوری رسیږی.

غزل که څه هم په ډیرو موضوعاتو کی ویل کیږی خو اکثره عشقی وی،

لکه:

چی دی و گوری ومخ ته وطن پریږدی — وطن څه دی چی روح والوزی تن پریږدی
که څښتن وی تومنو ستا په مینه — درویزه کاندی اختیاره تومن پریږدی
بلبللان که دی له حسنه خبردارشی — ستا د مخ په نندارە به چمن پریږدی
څه خو مخ و بتخانی و ته جار باسه — چی د بتو پرستش بر همن پریږدی
ښه چی زړه می مسافر شو ستا په لوری — عقیق لاشی قیمتی چی وطن پریږدی
د جفا د مړو ژوند څه وی حسینه — که دجور خوی زما گلبدن پریږدی

2 – بـو لله (قـصیـده) : یو ډول شعر دی چی په عربی کی ورته قصیده وایی، په قصیده کی ډول اوږده مضامین ویل کیږی چی د بیتونو شمیر یی له شپاړسو څخه نیولی بیا تر دوو سوو پوری رسیږی،

قصیده هم د غزل په څیر یوه مطلع او یوه مقطع لری، د غزلی په شان د لومړی بیت دواړه مسری او د نورو بیتونو د دوهمی مسری قافیه یو له بله سره یو شی وی، په وزن کی ټولی مسری سره برابری وی.

ځینی قصیدی دری برخی لری لکه: تشبیب یا تغزل، گریز یا مخلص، د عائیه یا حسن طلب.

تشبیب یا تغزل د اصلی موضوع نه د مخه یوه مقدمه ده چی د بهار او یا مناظرو ستاینه ده.

گریز د قصیدی دویمه برخه ده چی شاعر ستاینه پریږدی او اصلی موضوع ته راځی.

دعائیه د قصیدی دریمه برخه ده، شاعر په دی برخه کی دعاکوی.

د قصیدی موضوعات، ستاینه، موعظه، گیله، غندنه او اخلاق وی.

د قصیدی دعائیه برخه په اصلی موضوع پوری اړه لری او د موضوع اړوند دعاکیږی.

3 – ربـا عی : هغه دوه بیتونه دی چی د لومړی بیت دوی مسری د دویم بیت له دویمی مسری سره په قافیه کی یو شی وی، د رباعی معنا څلوریزه ده، او موضوع یی پند او نصیحت ده.

لکه:

طامع همیش وی په انتظار کی — آب یی د مخ ځی په هر دربار کی
گنج چی د صبر پیر محمد بیاموند — توانگر باله شی په دا دیار کی

4 – قطعه: دوه یا تر دوو زیات بیتونه دی چی د لومړی بیت د دوو مسرو قافیه سره یو شی نه وی خو د بیتونو دویمی مسری یو ډول قافیه لری، لکه:

اندیښنه که په غره کیږدی — غر به هم لکه ویښته کا
خوار سړی ملامت نه دی — که په غم کی ځان اوبه کا

5 – مـثـنـوی : په مثنوی کی ټول بیتونه یو ډول قافیه نه لری، خود هربیت د دواړو مسرو قافیه یی یو شی ویو د بیتونو شمیر یی ټاکلی اندازه نلری، بلکی د موضوع په اوږدوالی او لنډوالی پوری اړه لری.

په مثنوی کی د رزم، بزم داستانونه او تصوفی موضوعات بیانیږی.

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

دلته د نمونی په ډول د قیام الدین خادم څو بیتونه راوړو:

ای د پاک وطن فرزنده ای د قام خوږه دلبنده

ای د نوی ژوند پیغامه ای ارزو وطن قامه

سبا ته مسوول د کار یی که ته مور او ته پلار یی

6 – مربع : یو ډول شعر دی چی بند یی دوه، دوه بیته وی، د سرپه دوو بیتونو کی څلور مسری یو ډول قافیه لری، وروسته په هرو دوو بیتونو کی لومړی دوی مسری په قافیه کی یو ډول او څلورمه مسره یی د سر د بیتونو سره یو ډول قافیه لری، د شعر تر پایه پکی دا جوړښت په نظر کی نیول کیږی.

لکه: د پیر محمد کاکړ د مربع څو بیتونه راوړو:

زړه می نادان و د مینی غل شو فراق یی اور و راباندی بل شو

راحت می واړه په غم بدل شو پاوښی سیلاب دی صورت می شل شو

زیبا نګار چی زه راپه یاد کړم له درده وغمه آه و فریاد کړم

قبول حیران یم د چا ارشاد کړم بیل له ما خواره دلاری مل شو

7 – مستزاد : هغه شعر دی چی یوه مسره یی اوږده او بله یی لنډه وی، لکه:

نه غوږ لرم چی واورم نه په خوله د خیر ویل کړم مدام منت پربل کړم

لنډه مسره همیشه یو ډول نه وی کله تکراږی او کله مختلف وی.

8 – ترجیع بند: د نظم هغه ډول دی چی قافیی یی مختلفی او وزن یی یو ډول وی د بندونو شمیر یی نه دی ټاکل شوی، د هریو بند د بیتونو شمیر یی پخپلو کی مساوی وی او له پنځو څخه تر لسو بیتونو پوری رسیږی، کله تر دی هم زیاتیږی.

د هر بند په اخر کی یو بیت راځی چی د بند د ټولو بیتونو سره په وزن کی یو شان وی مګر ځانګړی قافیه لری چی همدغه بیت د هربند په پای کی تکراریږی.

لکه:

ستا له لوریه که هزار جورو و جفا وی له عاشقه به په سل رنګه وفا وی

په عاشق باندی معشوقه عنایت کا ستا مدام په خپل عاشق باندی عنا وی

ښه ما ومنل چی ته بی حد زیبا یی په جهان به کوم څوک تا غوندی زیبا وی

ولی خدای چی ښه جمال و چاته ورکا نه په دا چی دی بی مهره کبریا وی

9 – ترکیب بند : د ترجیع بند غوندی شعر دی خو په دومره توپیر چی په ترجیع بند کی چی کوم بیت د هر بند نه وروسته راځی چی بیله قافیه او بیله معنا لری.

د حمید مومند د ترکیب بند څو بیتونه راوړو:

په منزل به یی سبا ګوره څوک مله وی نه پوهیږم چی به ساد وی که به غله وی

په څه شان به شکسته زهیرپه زړه وی له نغمی به یی د زړه نغمه په خوله وی

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

دم قدم به یی خولی د مخ په وله وی | رانجه کړی به یی چا خاوری د پله وی
سزاوار دهر ستم د هرپیغور یم | چی می یار په سفر تللی زه پرکور یم
یا له یاره سره تللی په سفر وای | په هر ځای می غوړولی پری وزر وای
یایی مړ د بیلتانه له غمه ژر وای | یا په دواړو سترګو تپ ړوند په نظر وای
که دا نه کیدای هرګزه معتزر وای | خود په خود می ځان وهلی په خنجر وای
هسی پاتی شوم تر یار پوری مخ توری | په جرګه د عاشقانو کی کوز ګوری

ادبی مکتوبونه

مکتب په لغت کی لیک، زده کړه او د بنوونی او روزنی ځای دی خو د ادبی مکتب اصطلاح په ادبیاتو کی هغه پراخ ادبی بهیر (جریان) یا د نظم او نثر د وینا او لیکنی لاری (طریقی) ته کارول کیږی چی په یوه فرهنګی او جغرافیایی حوزه کی د ګن شمیر شاعرانو او لیکوالو د ځانګړو شعری یا نثری سبکونو له ګډون څخه رامنځته کیږی.

د غه ځانګړنی د هم مهالو شاعرانو او لیکوالو له تخلیقی آثارو څخه د بیلتون سبب ګرځی.

د پښتو ادبی تاریخ په کلاسیکه (منځنی) دوره کی څلور ادبی مکتبونه منخته راغلل:

1 – روښانی ادبی مکتب:

دغه ادبی مکتب دلسمی هجری پیړی په دویمه نیمایی کی رامنځته شوی دی د دی ادبی مکتب مؤسس پیاوړی علمی، ادبی او فرهنګی شخصیت او ملی مبارزه بایزید انصاری (925 – 985 هـ ق) دی چی په پیر روښان شهرت لری.

د دی مکتب د پیاوړو لیکوالو او شاعرانو په ډله کی دا لاندی نومونه د بیلګی په توګه یادوو:

ارزانی خویشکی، علی محمد مخلص، دولت لوانی، ابابکر کندهاری، واصل روښانی، میرزا خان انصاری، ورکزی، قادر داد او نور.

د دی ادبی مکتب له ډیرو سترو ځانګړتیاوو څخه دادی:

1 – تصوف او عرفان پیچلو مسایلو او اصطلاحاتو په پراخه پیمانه پښتو ادب ته لاره کړی.

2 – د عربی اوفارسی شاعری زیاتره شکلی فورمونه، لکه قطعه، رباعی ، قصیده، او نور پښتو ادب ته راغلی او شاعرانو د عربی او فارسی ژبو د شاعرانو په څیر مردف دیوانونه جوړ کړی دی.

3 – په نثری لیکنو کی مسجع نثر رواج شوی.

4 – اخلاقی او دینی مسایل په پښتو شعر او ادب کی زیات شوی او د عربی او فارسی ادب اغیز پرپښتو ادب زیات شوی دی.

2 – خوشحال (خټکو) ادبی مکتب:

دغه ادبی مکتب په یوولسمه هجریی قمری پیړی کی منځته راغلی، مؤسس یی د پښتو ژبی پیاوړی لیکوال، شاعر، د توری او قلم خاوند خوشحال خان خټک (1022 – 1100 هـ ق) دی.

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

د دی مکتب نومیالی استازی اشرف خان هجری، عبدالقادر خان خټک، سکندر خان خټک، صدر خان خټک او نور دی.

د دری ادبی مکتب ستری ځانګړ تیاوی دادی :

1 – د مسجع اومتکلف نثر پر ځای ساده ، روان او د خلکو محاوری ته نږدی نثر لیکنه پیل شوی.

2 – د خټکو ځانګړی لیکدود (رسم الخط) را منځته شوی دی.

3 – په شعر او ادب کی حماسی، زرمی اوملی روحیه پیاوړی شوی.

4 – د نورو ژبو څخه په پراخه پیمانه کیسی او نور علمی ، دینی او ادبی آثار پښتو ته وژباړل شول.

3 – د رحمان بابا تصوفی او عرفانی ادبی مکتب:

د دی ادبی مکتب مؤسس د پښتو پیاوړی شاعر رحمان بابا (1128 – 1142 هـ ق) دی.

د دی ادبی مکتب نومیالی استازی او پلویان: یونس خیبری، معزالله مومند، اخوند گدا، حافظ الپوری، میا نعیم متی زی، عبد العظیم رانیزی، عبدالرحیم هوتک، مطیع الله پیر خیل او نور دی

د دی ادبی مکتب ستری ځانګړ تیاوی دادی:

1) ویناوال د اخلاقو پند او نصیحت خواته ډیره پاملرنه کوی.

2) د عربی اوفارسی ژبو ډیری کلمی او اصطلاحات، تشبیهات او استعاری په پراخه پیمانه پښتو ادب ته ننوتی دی.

3) ویناوال واقعیت او حقیقت ته ډیره پاملرنه کوی، د خیال او مبالغی پلویتوب پکی ډیر کم دی.

4) د پښتنی چاپیریال خپل رنګونه پکی ځلیدو او دهندی سبک اغیز پکی ډیر نه لیدل کیږی.

4 – دنازکخیالی ادبی مکتب:

د غه ادبی مکتب د دولسمی هجری پیړی په اوږدو کی د فارسی او هندی ادبی مکتب تر اغیز لاندی را منځته شوی دی.

د دی ادبی مکتب مؤسس د پښتو نازکخیاله شاعر عبدالحمید مومند او بشپړونکی یی کاظم خان شیدا، علی خان او نو ګډل شوی دی.

د غه ادبی مکتب د (حمید او شیدا د نازکخیالی ادبی مکتب) په نامه هم یادیږی.

د دی ادبی مکتب نومیالی استازی او پلویان: قلندر اپریدی، محمدی صاحبزاده، علی خان، کامګار خټک، بیدل هشنغری، حنان بارکزی او نور دی.

د دی ادبی مکتب ستری ځانګړتیاوی دادی:

1) لوړ تخیل، نازکخیالی، نوښت، نادری استعاری او تشبیه ګانی.

2) د غزل فورم په کی د کمال پوړ ته رسیدلی.

3) د اشعارو موضوع زیاتره د مینی او محبت مسایلو ته وقف شوی:

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

4) په شعرونو کی متلونه، اصطلاحات او محاوری ډیری کارول شوی.

5) ویناوالو د فارسی ادب اغیز (تاثیر) په پراخه پیمانه منلی دی.

مـتـلـونـه

متلونه او محاروی د ولسی ادب دوه ځانګړی ډولونه (ژانرونه) دی. متلونه هغه پخی، خوږی په تول پوره او کره خبری دی، چی د یوی ژبی د ویونکو د زرګونو کلونو تولنیز ژوند له تجربو څخه زیږیدلی دی او د یو ولس د عقل او منطق ډیره ښه ښکارندویی او څرګندوی کوی. دغه متلونه په دوه ډوله دی: منظوم متلونه او منثور متلونه ، هریو یی ځانګړی جوړښت لری.

مـنـظـوم مـتـلـونـه : دا متلونه په نظم وی، معمولا وزن او قافیه لری. دوه مسی یا نیم بیتی وی، کله کله لومړی مسره یانیم بیتی او کله بیا دویمه مسره تر لومړی اوږده وی.

د متلونو په دی ډول کی پر وزن او قافیی سر بیره تشبیه، استعاري مجاز او کنایی هم کارول شوی دی.

منظوم متلونه د منثورو متلونو په پرتله ښه اوژر زده کیږی.

د منظومو متلونو څو بیلګې:

خپله لاسه – ګله لاسه

په ژوندون می قدر غواړه – چی مړشم مه راپسی ژاړه

ښه خوی به دی سلطان کړی – به خوی به دی په ځان پوری حیران کړی

پوره – ورک دی کړل دوه کوره

د ځوانی یوه نشه وی – داسی نه چی همیشه وی

آس لره – په لاس لره

څه ورپناه – څه غرپناه

چی تګ دی په غره دی – ناستی دی په څه دی

چی په تمه د سپروشی – هغه پاتی په میروشی

خپله ژبه هم کلا ده – هم بلا

بد به دی په زړه لرم – سلام به دی په خوله لرم

اوړه دی په اوړه – منت دی پرځه

مـنـثـور مـتـلـونـه : منثور متلونه په نثر دی، د دی متلونو شمیر په هره ژبه کی له منظومو متلونو زیات وی.

هر منثور متل د جوړښت له مخی یوه لنډه، خوښپړه جمله وی دا لنډه جمله به د ګرامر له مخی مبتدا او خبر دواړه لری.

تهیه و ترتیب:　　استاد انجینیر امین الله (امین)

د منثورو متلونو څو بیلګې:

د ښو غوښو ښه ښوروا وی.

لاس چی مات شی غاړی ته لویږی.

ځمکه هغه سوځی، چی اور پری بلیږی.

دنیا نولس ده، چا هم نه ده شل کړی.

که غر لوړ دی، پر سر یی لار ده.

له خپل څادر سره پښی غځوه.

مال ساته، ګاونډی غل مه نیسه.

یاد به دی زه کړم – ښاد به دی خدای کړی.

لا بارانه تښتیدم ، د ناوی لاندی می شپه شوه.

تیږه پر خپل ځای درنه وی.

کوږبار تر منزله نه رسیږی.

نیکی وکړه، په اوبو کی یی واچوه.

چی سر دی نه خوږیږی، داغ پری مه ږده.

د ډیرو امسا، د یو سړی ګیډی.

انګورو ته یی لاس نه رسیږی، وایی تروه دی.

آزمویلی، بیا مه آزمویه.

ږوند یو ځل خپله امسا ورکوی.

پر یوه څپیړه دوه مخونه خوږیږی.

پښتو قاموسونه

د قاموس لیکل په پښتو سر بیره د نړی په ټولو ژوند یو ژبو کی تر سره شوی دی. قاموس د یوی ژبی د لغاتو زیرمه ده، تقریبه د هغه ژبی ټوله شتمنی پکی را ټوله شوی وی نولیکل او ترتیبول یی یو ارزښتمن او د قدر وړ کار دی. قاموس لیکنه د یوی ژبی د لغوی پانګی د خوندی کیدو او له نورو ژبو څخه راغلو کلمو د تنظیم په موخه تر سره کیږی. په پښتو ژبه کی قاموس لیکنه لومړی له هیواده بهر پیل شوی ده، وروسته په افغانستان او کوزه پښتو نخواکی ځینی قاموسونه ولیکل شول.

تهیه و ترتیب:　　**استاد انجینیر امین الله (امین)**

(ریاض المحبت، پښتو سیند، پښتو مرکی قاموس، سپیځلی پښتو، لس زره لغات، پښتو اردو قاموس، افغان قاموس، پښتو دری لنډ قاموس، فرهنګ مختصر دری – پښتو – پښتو تشریحی قاموس) په پښتو کی لیکل شوی قاموسونه دی چی د پښتو ژبی او لهجو لغوی پانګه پکی خوندی ده.

ملی ارشیف

د نړی په هر هیواد کی داسی یو ځای شته چی هلته ټول زاړه خطی کتابونه، چاپی زاړه کتابونه، د تیرو پاچاهانو فرمانونه، رسمی سندونه، انځورونه او نور ساتل کیږی. دغه ځایونو ته ارشیف وایی. د ملی ارشیف دغه ودانی د کابل ښار په سالنګ واټ کی واقع او د امیر عبدالرحمن خان د واکمنی پر مهال جوړه شوی ده. نوموړی امیر دا ودانی د خپل زوی شهزاده حبیب الله خان د کار لپاره جوړه کړی وه.
دا ودانی د محمد داود خان د جمهوریت په لومړیو (1352 هـ ش) کی د ملی ارشیف لپاره ځانګړی شوه او د عامه کتابتون تر اداری لاندی یی فعالیت پیل کړ.
ملی ارشیف په رسمی توګه د اطلاعاتو او فرهنګ د وزارت د یوی ځانګړی فرهنګی اداری په توګه په (1359 هـ ش) کال پرانیستل شو.

لومړی هغه لیکلی او چاپی تاریخی او هنری آثار چی د کابل په عامه کتابتون او نورو دولتی ادارو کی موجود وو، په ملی ارشیف کی ځای پر ځای شول او بیا د هیواد له ګوټ ګوټ څخه اړوند اثار ورته راوړل شول چی دا لړی تر ننه هم روانه ده او له یوی ورځی څخه بلی ته د اثارو شمیره زیاتیږی.

ټول هغه آثار چی اوس زمونږ په ملی ارشیف کی خوندی دی، د اسلامی دوری له پیلامی څخه په را وروسته پیړیو پوری اړه لری. تر ټولو لرغونی لاس کښلی (خطی) نسخه چی په ملی ارشیف کی خوندی ده هغه د قرآنکریم پنځه پاری دی چی د هوسی (آهو) پر پوستکی لیکل شوی او لیک یی د حضرت عثمان (رض) وخت ته منسوب ګڼل شوی دی.
بل لرغونی سند د تیموری دوری د نومیالی واکمن سلطان حسین بایقرا فرمان دی چی په (901 هـ ش) کال په نستعلیق لیک لیکل شوی، اوس په ملی ارشیف کی خوندی دی.

اوس زمونږ په ملی ارشیف کی د کتابونو په زرګونو خطی او چاپی نسخی، تاریخی سندونه او انځوریز خطی کتابونه او پاڼی خوندی دی.

په دغو خطی نسخو کی یو هم د پښتو ډیر ارزښتناک ادبی کتاب (پټه خزانه) نومیږی چی د هغی په تر لاسه کیدو سره پښتو لیکی ادب د دویمی هجری پیړی نیمایی ته رسیږی.
د افغانستان ملی ارشیف له ډیرو زیاتو لرغونو او تاریخی چاپی او خطی سندونو او اثارو سره له ستره ملی او نړیوال ارزښت څخه برخمن دی.

د افغانستان ملی ارشیف د (سواربیکا) یا د ارشیفونو د نړیوالی مؤسسی د غړیتوب ویاړ هم تر لاسه کړی دی.
د تاریخی، علمی، ادبی فرهنګی او نورو اثارو د خوندی ساتنی اداری (ملی ارشیف) د بډای کولو لپاره باید هراړخیزی هلی ځلی وکړو او یوه ملی دنده یی وبولو.

دویم څپرکی

پښتو ادبی تذکری

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

تذکره عربی کلمه ده، چی څو معناوی لری: پیژند پانی ته هم ویل کیږی او د هغی وسیلی نوم هم دی چی ناروغان په کی له یو ځای څخه بل ته لیږدوی.

په ادبی او فرهنگی اصطلاح ادبی تذکره هغه اثر ته ویل کیږی چی د ادبیاتو (شاعرانو او لیکوالو) ژوند پیښی او آثار په کی معرفی شوی او د پیژند گلوی په ترڅ کی یی د لیکوالو او شاعرانو د نظم او نثر بیلگی هم خوندی کړی وی.
د پښتو لومړنی ادبی تذکره، چی څوپانی یی د زمانی له حوادثو خوندی پاتی او تر مور رارسیدلی هغه د سلیمان ماکو (تذکره الاولیاء) ده.

نوموړی هغه تر 612 هجری قمری کال وروسته د کندهار په ارغستان نومی ځای کی لیکلی ده.

د دغی تذکری په راپاتی څو پانو کی د پښتو څلورو تنو عارفانو، چی د پښتو ژبی شاعران هم دی، ژوند لیکونه او د منظومی وینا بیلگی راغلی دی. د پښتو ژبی دغه لرغونی شاعران: بیټ نیکه، ملکیار غرشین، شیخ اسمعیل او شیخ بختیار دی. تر تذکره الاولیاء وروسته بله ادبی تذکره ، چی بشپړه قلمی نسخه یی ترلاسه شوی، هغه (پټه خزانه) ده، چی محمد هوتک په (1141 – 1142 هـ ق) کال تالیف کړی ده.

دغه ادبی تذکره مور ته د پښتو ډیر لرغونی او د محمد هوتک زمانی ته نږدی او هم مهالی شاعران او لیکوالان را پیژنی. په دغو شاعرانو کی شپږ تنه ښځینه شاعرانی هم پیژندل شوی دی.
د پټی خزانی قلمی نسخه، چی د افغانستان ملی آرشیف کی خوندی ده، لومړی ځل په 1333 لمریز کال د پښتو ټولنی له خوا او په پټه خزانه کی د ځینو نورو لرغونو تذکرو او د هغو د لیکوالو، لکه د شیخ کټه (لرغونی پښتانه) د شیخ بستان بریخ (بستان اولیاء) د شیخ قاسم (اولیای افغان) او نورو نومونه راغلی،
د پښتو ادب په معاصره ادبی دوره کی ادبی تذکره لیکنه پوهاند عبدالحی حبیبی پیل کړی، چی په 1320 لمریز کال یی د پښتانه شعراء لومړی ټوک د پښتو ټولنی له خوا چاپ او خپور شو. وروسته بیا د پښتانه شعراء دوهم ټوک په 1321 هجری شمسی کال پوهاند صدیق الله ریښتین، دریم ټوک په 1342 هجری شمسی د پښتو ټولنی غړو اوبیا دهمدی لړی څلورم او پنځم ټوکونه څیړنپوه عبدالله بختانی لیکلی او پښتو ټولنی خپاره کړی دی.
د پښتو ادبی تذکرو په لړ کی بل ډیر ارزښتناک اثر د عبدالرووف بینوا دری ټوکه اوسنی لیکوال دی، چی لومړی ټوک یی په 1341، دویم په 1342 او دریم 1346 هجری شمسی کال چاپ شوی او 250 تنه اوسنی لیکوال او شاعران په کی پیژندل شوی او د هغوی د نظم او نثربیلگی یی هم خوندی کړی دی.
د مولوی صالح محمد او سراج الدین (تذکره الشعراء) هم یوه غوره ادبی تذکره ده، چی په (1366 هجری شمسی) کال چاپ او خپره شوی ده.

د پوهاند صدیق الله ریښتین (پیاوړی شاعران) او (نومیالی شاعران) د حبیب الله رفیع (ادبی ستوری) دوه ټوکه، د افضل تکور (دا لیکوال او داځیری) د کبرا مظهری (پښتنی شاعرانی او لیکوالی) د مؤمن پټوال (اوسنی شاعران) د شهرت ننګیال (وینه په قلم کی) د محمد داؤد وفا (ستوری د ادب په آسمان کی)، د آرین یون (د وړمو بهیر) او داسی نوری د پښتو د معاصری ادبی تذکره لیکنی ډیر ښی بیلگی دی،

په پښتو نخوا کی هم ډیری غوره ادبی تذکری لیکل شوی او چاپ شوی، لکه: دهمیش خلیل (ورکه خزانه) (لومړی او دویم ټوک)، پښتانه لیکوال لومړی ټوک، د قلم خاوندان، د عبدالحلیم اثر (تیر هیرشاعران) د پروفیسور سیال کاکړ (د کسی لمنی پښتانه لیکوال) (لومړی – دویم ټوک) د افضل رضا (سل پټ ستوری) د محمد اشرف غمګین (د هشنغر ادب) د شیرشاه ترخوی (دا څوک دی؟) (لومړی – دوهم ټوک) (ادبی ستوری)، د خیبر اپریدی (د خیبر انګازی) د اخونزاده مساپر (د پښتو ادب ځلند ستوری)، د مثل خان راهی (د خوشحال د بن ګلونه) د تاج ملی تاج لاڼانی (د مروتو ستوری) د مراد شینواری (خیبر ادب) د قمر صحرایی (ده هزاری نظم زار) او په لس ګونو نوری ادبی تذکری، چی د زرګونو پخوانیو او اوسنیو شاعرانو او لیکوالو ژوند لیکونه او د نظم او نثر بیلگی په کی خوندی دی.

کاظم خان شیدا:

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

کاظم خان شیدا د افضل خان خټک زوی، د اشرف خان هجری لسمی او د خوشحال خان خټک کړوسی دی. د زوکړی کال یی (1135 هـ ق) اټکل شوی او تر (1194 هـ ق) کال پوری یی ژوند یقینی دی. د پښتو پیاوړی نازکخیاله شاعر دی، دشعرونودیوان په افغانستان او پښتو نخوا کی څو ځله چاپ شوی دی.

خوشحال خان خټک:

خوشحال خان خټک د شهباز خان خټک زوی، د پښتو ژبی پیاوړی شاعر، لیکوال، ملی مشر او لارښود و. په (1022 هـ ق) د پښتو نخوا په سرای اکوړی کی زیږیدلی و. په (1100 هـ ق) کال یی د 78 کلونو په عمر له دی نوی سترګی پټی کړی دی.

خوشحال خان په نظم او نثر کی زیات شمیر آثار لیکلی دی، چی بیلګی په توګه یی د اشعارو کلیات، دستارنامه، طب نامه، فراقنامه، فضل نامه او نورو نومونه اخستل شو.

د کلام نمونی:

په واک چی نه لری په کام ژبه　　که ګونګ شی ښه دی په لویه تبه

په بده ژبه ځان ځی، جهان ځی　　ایمان لاهم ځی واوره طالبه

حلیمه خټک:

حلیمه خټک چی د خوشحال خان خټک لور وه، د پښتو ژبی پیاوړی شاعره، یوه عالمه ، عارفه او فاضله ښځه وه. نوموړی د خوشحال خان خټک په کورنی کی ښځو ته د دینی علومو زده کړه او تدیس کاوه. د شعرونو دیوان تراوسه نه دی ترلاسه شوی، یو شعریی محمد هوتک په خپل اثر (پټه خزانه) کی خوندی کړی او تر موږ رارسولی دی.

عبدالرحمن بابا (رح):

عبدالرحمن بابا (رح) په (1042 هـ ق) کال کی د پښتو نخوا پیښور ښار د بهادر په کلی کی نړی ته سترګی پرانیستی وی. پلارییی عبدالستار نومیده او د مومندو پښتنی قبیلی ته منسوب و.
عبدالرحمن بابا لومړنی دینی علوم په خپل کلی او شاوخوا سیمو کی لوستی وو. په ځوانی کی د لوړو دینی علوموپه زده کړی پسی کوهاټ ته ولاړ. هلته یی د مروجو دینی او ادبی علومو د زده کړی تر څنګ د هغه سیمی له مشهور عارف او روحانی شخصیت حاجی بهادر کوهاټی (رح) څخه په طریقت کی لاس نیوی کړی و. کله چی عبدالرحمن بابا د دینی علومو د زده کړی له بشپړولو ورؤسته خپل ټاټوبی پیښور ته راغلی، نو د خپل پلرنی کلی پر ځای یی په هزار خانه کی استوګنه غوره کړه. د ژوند تر پایه په همدی کلی کی اوسیدلی دی.

وایی چی عبدالرحمن بابا له کوچنیوالی څخه د لوړ ادبی ذوق او پیاوړی استعداد خاوند و. دځوارلسو پنځلسو کلونو په عمر یی په شعر ویلو پیل کړی او بیا په دی لړ کی داستادی پوړ ته رسیدلی دی. د ځانګړی ادبی مکتب خاوند دی.
د عبدالرحمن بابا په شعرونو کی د بیلابیلو دینی، اخلاقی او نورو ټولنیزو مسایلو تر ځنګ د پښتو ژبی د پخوانیو شاعرانو، لکه میرزا خان انصاری، دولت لوانی، خوشحال خان خټک، او د دری ژبو شاعرانو.
د وروستیو ادبی څیړونو له مخی عبدالرحمن بابا په (1128 هـ ق) کال کی وفات شوی او د پیښور د هزار خانی په لویه هدیره کی ښخ دی. ډیر ارادتمندان یی زیارت ته ورځی او هر کال یی د پسرلی پ لومړیو ورځوکی پر مزار ستره ادبی غونډه جوړیږی.

عبدالقارد خان خټک:

د خوشحال خان خټک زوی په (1063 هـ ق) کال کی د پښتو نخوا، پیښور په اکوړه خټک کی زیږیدلی و. تر (1125 هـ ق) کال پوری یی ژوند یقینی دی.

تهیه و ترتیب:　　**استاد انجینیر امین الله (امین)**

په نظم او نثر کی یی دِیر کتابونه لیکلی او ژباړلی دی. ځینی آثاریی، چی اوس مورِ په واک کی لرو، دادی: د اشعارو دیوان (حدیقه ختک) گلدسته، یوسف زلیخا، څلویښت حدیثونه، قصیده برده.

گـلـدسـتـه :

د شیخ سعدی گلستان عبدالقادر خان ختک پښتو ته راژباړلی او پرهغه یی دگلدسته نوم ایښی دی. ددی کتاب د ژباړی کال 1124 هجری قمری دی.

د دی اثر قلمی نسخی زیاتی موندل کیږی. لومړی څل په (1961 میلادی) کال د پیښور پښتو اکاډمی له خوا ډاکټر عظیم شاه خیال بخاری په سریزه او تعلیقاتو چاپ او خپور شوی اوپه (1383 لمریز) کال د افغانستان د علومو اکاډمی هم چاپ کړی دی.

زرغونـه کـاکـړه (رح) :

زرغونه کاکړه د ملادین محمد لور وه. د کندهار په پنجوایی کی اوسیدله. د زوکړی کال یی (884 هـ ق) اټکل شوی دی. زرغونی کاکړی مروجه دینی علوم او د نظم او نثر کتابونه له خپل پلار څخه لوستی وو. وروسته یی له علم او ادب ره زیاتی مینی له امله د دِیرو دینی او ادبی کتابونو مطالعه و کړه. د خطاطی هنر یی هم زده و. دغی عالمی او فاضلی میرمنی له سعدالله خان نورزی سره واده کړی.
زرغونی کاکړی په (903 هـ ق) کال د شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی مشهور کتاب (بوستان) پښتو ته ژباړلی و. ک زرغونه کاکړی دِیره ښه شاعره هم وه. دِیر شعرونه یی درلودل او د خپل وخت په ادبیاتو کی یی پوره نوم او شهرت درلود.د پښتو ادبیاتو تاریخ دویم ټوک لیکوال د زرغونی کاکړی د ژوند د حالاتو او د شعر په هکله لیکلی دی:
((که مورِ په پښتو ادب کی د اخلاقی شاعرانو له پاره یوه مخصوصه دِله ومنو، نو زرغونه کاکړه به د خپل پښتو بوستانه سره د هغوی په سر کی ولاړه وی. مورِ زرغونه د شیخ سعدی (رح) د بوستان په منظومه ترجمه د اخلاقی شاعرانو له دِلی څخه بللی شو.))

بـایـزیـد روښـان:

بایزید روښان د قاضی عبدالله زوی و، په قوم اورمړ پښتون و. کورنی یی له وزیرستان څخه هندوستان ته تللی وه. روښان هلته په 926 هجری قمری کال سترگی نړی ته پرانیستی وی.

بایزید د عرفان او تصوف ترڅنګ دوخت د مغولی واکمنی په وړاندی ملی مبارزه پیل کړه او د دغی مبارزی په بهیر په 985 هجری قمری کال کی وفات شو.
بایزید روښان (926 – 985 هجری قمری) زمورِ د هیواد پیاوړی علمی – فرهنګی او سیاسی شخصیت و. نومورِی د خپلی علمی، عرفانی لاری د تبلیغ او د خپلو پیروانو د لارښوونی له پاره په پشتو، دری، عربی او هندی ژبو دِیر آثار لیکلی دی، چی په هغو کی یو دِیر مشهور اثر (خیرالبیان) نومیږی.

له ښه مرغه چی د دغه ارزښتناک اثر یوه قلمی نسخه بهر نیو ختیځپوهانو له ځان سره اروپا ته وړی او د جرمنی د تبونګین د پوهنتون د کتابتون د خطی نسخو په مجموعه کی خوندی وه

د خیرالبیان لیکلو په هکله پخپله پیر روښان داسی وایی: (ګوره کړی می دی خیرالبیان په څلور ژبی موافق له قرآن، پکی دی بیان د ربښتیا، دروغ، د حلال او حرام، د کړه نه کړه په هرمقام، په تادی وی اعلان.)

کله چی اخوند درویزه د بایزی روښان مخالفت ته راپورته شو د خیرالبیان په مقابل کی یی خپل کتاب (مخزن الاسلام) هم د بایزید روښان په مسجع نثرو لیکه.

خیرالبیان ټول څلویښت بابونه لری، چی بیلابیل دینی، عرفانی او فقهی مسایل پکی تر 121 لوبو وړو سرلیکونو لاندی راغلی دی

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

د خیرالبیان زیات ارزښت او اهمیت په دی کی دی چی دا د پښتو ژبی لومړنی زور بشپړ تر لاسه شوی کتاب دی، چی په لسمه هجری پیړی کی لیکل شوی دی.

عبد الرحمن پژواک:

عبدالرحمن پژواک د قاضی عبدالله زوی، د ننګرهار ولایت د سره رود د ولسوالی اوسیدونکی و پژواک په 1297 لمریز کال، هغه مهال چی پلاریی د غزنی په ولایت کی دقضاء دنده در لوده، په دغه ښار کی سترګی نړی ته وغړولی.

کله چی رالوی شوی لومړنی مروجی زده کړی یی پخپله عالم پاله کورنی کی وکړی، بیا د ننګرهار د سره رود و مطلع دانش په ښوونځی کی شامل شو. څه موده یی د خوړیانیو په ښوونځی او د کابل د ښار د اندارییو په ښوونیځی کی پای ته ورسوله. د لوړو زده کړو له پاره د کابل په طب پوهنځی کی شامل شو. دوه کاله یی دغلته د روغتیایی علومو زده کړه وکړه. د پلار له وفات نه وروسته دی ته اړشوچی لوړی زده کړی نیمګړی پریږدی اوماموریت ته مخه کړی.
په 1370 لمریز کال په زړ بودی او ناروغ حالت کی پیښور ته ولاړ او په 1374 لمریز کال د جوزا په 18 هوری ومړ، جنازه یی هیواد ته راوړل شوه او پخپل پلرنی ټاټوبی، د ننګرهار په سره رود کی خاورو ته وسپارل شو.
عبدالرحمن پژواک سربیره پردی چی د هیواد نومیالی سیاسی شخصیت و، د پښتو او دری ژبو پیاوړی لیکوال او شاعر هم و. د هیواد او نړی په مطبوعاتو کی په زیات شمیر خپرو شویو مقالو سربیره یی شاوخوا شل لیکلی او ژباړلی منظوم او منثور آثار په پښتو او دری ژبوچاپ شوی او ځینی ناچاپ آثار هم لری. دلته یی د ځینو چاپ شویو آثارونو مونه اخلو:
کلمه داره روپی ، (پښتو منظومه ډرامه) افسانه های مردم کابل، (لندی کیسی) افغانستان کهن، عروج بارکزیها، پیشوا، باغبان (د ټاګور د اثر ژباړه) زن از نگاه محمد (ص) ، حدیث خون، بانوی بلخ، میهن من او نور.
د عبدالرحمن پژواک پښتو شعرونه له دری شعرونو سره یو ځای په بیلوبیلو مجموعو کی چاپ شوی دی. همدارنګه یی کیسی او ډرامی هم لیکلی دی. کلمه داره روپی د پژواک لیکلی پښتو ډرامه ده، چی په آزاد شعریی لیکلی او په 1337 لمریز کال پښتو ټو لنی چاپ کړی ده.

میر من حمیده :

میرمن حمیده د اروابناد حضرت شاه ، چی د تیر ګړیو پاچا صاحب په نوم مشهور و، لور وه.

د پښتو ژبی معاصره لیکواله او شاعره وه. نوموړی په 1297 لمریز کال د کونړ ولایت د شینکوړک دسیمی کورنی کی زیږیدلی او را لویه شوی وه.

ورور یی سید شمس الدین مجروح پیاوړی علمی فرهنګی شخصیت وهغه د دی میر منی په روزنه کی پوره ونډه لرله.

نوموړی د خپل ماما له زوی عبدالغفور سره، چی یو نظامی منصبدار و، واده کړی.

په 1339 لمریز کال په کابل کی وفات شوی ده. د شعرونو (مجلو او اخبارونو)، په ځانګړی توګه ننګرهار ورځپانه او کابل مجله کی یی ډیر شعرونه چاپ شوی دی، چی مورږ ته د نوموړی د غوره شاعری او لیکوالی څرګندویی کوی.

امیر حمزه شینواری:

امیر حمزه خان شینواری د ملک باز میرخان زوی، په 1907 میلادی کال د پښتو نخوا د خیبر په لوارګی سیمه کی سترګی نړی ته پرانیستی وی. د پنځو کلونو په عمر یی د لوارګی په مدرسه کی د دود یزه علومو په زده کړه پیل وکړ. بیا وروسته یی د پیښور په اسلامیه کالج کی د عصری او دینی علومو زده کړه پیل کړه او تر لسم ټولګی یی هلته خپلو زده کړوته دوام ورکړ. په لسم ټولګی کی یی زده کړی نیمګړی پریښودی، رسمی ماموریت یی پیل کړ. څه

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

مودی یی د پیښور د پاسپورت په دفتر کی دنده در لوده. بیا له هغه ځایه دریلوی اداری ته ولاړ. څوکاله یی هلته دنده تر سره کړه.

د ده د خپلی وینا له مخی د ښوونځی له پنځم ټولگی څخه یی د شعر په ویلو پیل کړی. نوموړی په ډیره مینه خپل دغه ذوق پاله. کله چی پر 1930 میلادی کال یی پلار مړ شو، د لوړگی له سیمی څخه پیښور ښارته ولاړ. په همدغه وختونو کی یی له عرفان او تصوف سره ډیره مینه پیدا شوه. د پښور د نومیالی روحانی شخصیت سید ستارشاه پاچا ارادتمند شو. د خپل پیرپه سپارښتنه او لارښوونه یی پښتو شاعری او لیکوالی پیل کړه

نوموړی خپل فرهنگی خدمتونه د پښتو نخوا د نوښار پښتو ادبی جرگی څخه پیل کړل. وروسته، کله چی په پیښور کی (پښتو بزم ادب) ادبی ټولنه جوړه شوه، حمزه شینواری یی مرستیال او بیا د همدی ټولنی مشرشو. په همدی وختونو کی د (رڼا) په نامه یوه ادبی مجله هم خپروله. تر څنگ یی د رحمان ادبی جرگی غړیتوب هم درلود. کله چی پر 1950 میلادی کال په پیښور کی (اولسی ادبی جرگه) جوړه شوه. (بزم ادب) ادبی ټولنه هم ورسره یو ځای شوه، حمزه شینواری ددی ادبی جرگی په مشرانو کی و.

حمزه شینواری په شعر کی د لوړ استعداد او وړتیا له مخی په ادبی ټولنو کی د (پښتو غزل بابا) په لقب ویاړل شوی دی.

ډیری نثری علمی ادبی لیکنی، لنډی کیسی، درامی، طنزونه، تکلونه، سفرنامی، ادبی راپورتاژونه او د منثور ادب نور ډیر ډولونه یی لیکلی دی.

د حمزه شینواری د منظوم ادب بیلابیل ژانرونه هم دوخت په راډیو یی او چاپی خپرونو (مجلو او اخبارونو) کی خپاره شوی دی.

د پښتو لومړنی فلم دده د لیکلی کیسی (لیلی او مجنون) له مخی پر 1941 میلادی د هندوستان په بمبی کی جوړ او نندارې ته وړاندی شو.

حمزه شینواری له سلگونو علمی او ادبی مقالو سربیره په نظم او نثر کی په لسگونو لیکلی او چاپ شوی آثار لری، چی دلته یی د ځینو کتابونو نومونه اخلو:
په منظومو کتابونو کی د بیلگی په توگه: غزونی، یون، پریونی، پسرلی په آئینه کی، بهیر، ژوند اویون د خیبرور می او نور.

په نثری کتابونو کی ی د تجلیات محمد یه، د حجاز کاروان (سفرنامه) نوی پښتون (سفرنامه) نوی چپی (ناول) انسانی آنا او پوهه، د خوشحال خټک یو شعر، ژورفکرونه (تکلونه) او نور یادولی شو.
دغه پیاوړی عالم، شاعر او لیکوال د 1372 لمریز کال د سلواغی د میاشتی په 29 نیټه د 87 کلونو په عمروفات او د پښتو نخوا په لوړگی کی خاورو ته وسپارل شو.

ملالتاړ :

ملالتاړ په هندوستان کی د اوسیدولو پښتنو شاعرانو په ډله کی د دیوان خاوند شاعر تیر شوی دی. د دی شعر د ژوند په باب باوری کره او بشپړ اسناد په لاس کی نشته، خو د یو شعر له مخی یی اټکل کیدای شی چی نوموړی د (1161 هـ ق) کال په شاوخواکی زیږیدلی او په (1190 هـ ق) کال یی دیوان بشپړ کړی.
ښایی د ملالتاړ اصلی ځای سلمان یا شلمان وی او عمر یی په هندوستان کی تیر کړی دی.
دیوان یی په (1367 هـ ق) کال په کابل کی چاپ شوی، غزلی، رباعی، قصیده ډوله نظمونه او مخمس لری. د رحمان بابا د سبک له پیروانو څخه و، د دیار لسمی پیړی تر لومړیو پوری ژوندی و.

شمس الدین کاکړ:

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

د شمس الدین د زوکړی او مړینی سمه نیټه معلومه نه ده، یو شمیر څیړونکی یی زوکړه تر (1180 هـ ق) وروسته ګڼی.
شمس الدین ښه عالم او ادیب شاعر و، په ځوانی کی هند ته تللی و او د خپل عمر ډیره برخه یی د هندوستان په ښارونو کی تیره کړی ده. په آخر د عمر کی خپلی خاوری او خپل هیواد ته راستون شوی.
په غالب ګومان د عمر تر پایه په کندهار کی و. دیوان یی د پښتو ټولنی له خوا چاپ شوی.
د سراج الموتی په نامه په پښتو کی یو بل اثر هم لری. په شعر کی یی فلسفی، تصوفی، اخلاقی او تربیوی افکار په ښه توګه نغښتی دی، په ادبی فنون کی یی هم ښه لاس درلود، په فقه، تفسیر، او احادیثو کی هم دلوړ مقام څښتن و.

ارواښاد ملنګ جان:

ارواښاد ملنګ جان په 1293 لمریز کال د ننګرهار ولایت په بهسودو کی زیږیدلی دی. پلار یی ملک عبدالشکور نومیده چی په درې کلنی کی تری یتیم پاتی شو. د ملنګ جان لومړنی نوم محمد امین و. وروسته امین جان او په پای کی ملنګ جان شو.
پنځلس کلن و چی د شعر ژبه یی ویانده شوه او په خوږو نغمو یی پیل و کړ. په 1336 لمریز کال دلړم په لسمه چی کله له کابله ننګرهار ته له خپلی کورنی سره را روان و، دلته بند په کړلیچونو کی د موټر د اوښلو له امله خپل یوازینی درې کلن زوی، دواجان سره مړ شو.

شاه حسین هوتک:

د میرویس نیکه په اولادونو کی شاه حسین هوتک او زینبه د پښتو ژبی شاعران وو. شاه حسین هوتک د زوکړی کال (1114 هـ ش) ښودل شوی دی. په دولس کلنی کی یی د وخت دودیز علوم د هغه وخت له مشهور عالم ملایار محمد خان هوتک څخه زده کړل. له هغی وروسته د خپل پلار تر روزنی لاندی راغی. څوارلس کلن و چی له پلار د مهربانی له سیوری څخه بی برخه شو.

شاه حسین هوتک په پښتو او فارسی شعرونه ویلی دی. د شعریو مرتب او بشپړ دیوان هم لری. د عالمانه او شاعرانه شخصیت تر څنګ له پوځی او عسکری مهارت څخه هم بی برخی نه و. پر کندهار د نادر افشار تر تاراکونو پوری په کندهار کی پاچا و. له ښار څخه یی په میړانی دفاع کوله. کله چی د نادر افشار ځواکونو کندهار ونیو، شاه حسین هوتک یی اثیر او مازندران ته ولیږه. په (1151 هـ ش) کال کی مسموم او هلته مړ شو.

علامه پوهاند عبدالشکور رشاد:

عبدالشکور رشاد د عبدالغفور خان زوی او پر (1300) لمریز کال په کندهار کی زیږیدلی دی. دی لاوړوکی و، چی قرآن عظیم الشان او د وخت د مروجو علومو یو شمیر کتابونه یی لوستی و،

خو رسمی زده کړی یی په (1306) لمریز کال د ګنج په نامه د کندهار په یوه لومړنی ښوونځی کی پیل کړی.

د ښوونځی له فراغت وروسته په (1312) هجری کال د کندهار په مطبعه کی د پښتو مجلی د مصحح په توګه وټاکل شو او دا یی دلومړنی رسمی دندی پیل و.

څرنګه چی استاد له تدریس سره زیاته مینه درلوده او هیله یی دا وه چی ښوونکی شی، نو د (1314) لمریز کال د لړم میاشتی په دولسمه نیټه د کندهار په دویم لمبر ښوونځی کی ښوونکی شو. دا وخت یی عمر ډیر کم و، نوځکه د کوچنی معلم په نوم مشهور شو. تر (1321) هجری کال پوری په احمدشاهی ښوونځی او د احمدشاه په لیسه کی کله د ښوونکی او که د سرښوونکی په توګه دنده تر سره کوله.

په (1327) لمریز کال استاد د پوهی او لوړو زده کړو د تر لاسه کولو لپاره په خپل شخصی لګښت هند ته لاړ او تر (1334) لمریز کال پوری یی په هغه هیواد کی د ژبو، ادبی فنونو او تاریخی مسایلو په باب مطالعی او زده کړی وکړی. استاد په هند کی اووه کاله پاتی شو.

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

په دی اووه کلنه موده کی یی پرله پسی څیړنو او مطالعی ته زور ورکړ او د هغه هیواد د تاریخ له مخی یی په هند کی د افغانی واکنیو په حال ځان خبر کړ او په سلګونو پاڼو یی په دی موضوع لیکنی و کړی چی لودی پښتانه او سوری پښتانه تاریخی کتابونه یی د همدی سفر د څیړنو پایلی دی.
اروابنـاد رشاد د علمی وړتیا پربنسټ په (1341) هجری کال کی د لیننګراد په پوهنتون کی د پښتو څوکی د استاد په توګه کار کړی دی.

فاضل استاد علامه رشاد پرپښتو سربیره په دری، عربی، انګلیسی، روسی، اردو، جاپانی ژبو باندی هم پوهیده.
اروابنـاد رشاد د خپل ژوند په اوږده بهیر کی په پښتو او دری ژبو یو شمیر آثار او مقالی لیکلی او خپری کړی دی.
هغه په بیلا بیلو علمی موضوعاتو لکه: ژبپوهنه، ادبیاتو تاریخ، هنری نثر، ادبی فنون، غوره اشعار او نورو کی په لس ګونو کتابونه او په شلګونو ټوکه څیړنیز قلمی اثار لیکلی دی.
ځینی یی دادی:
لودی پښتانه، سوری پښتانه، د څمکو میاعمر، د پآنی پت قهرمان، د خیرالبیان لغتونه، د پټی خزانی فرهنګ، د احمدشاه بابا د دیوان غوره چاپ، لس مقالی او نور...
نا چاپ اثار: زیات شمیر نور آثار یی تر اوسه نه دی چاپ شوی چی مهم یی: لودی پښتانه دویم ټوک، سوری پښتانه دویم ټوک، ملی قهرمان، غازی اکبر خان، سردار محمد داود خان شهید، اعلیحضرت امان الله شاه غازی، د کارنامو میرمنی دی. اروابنـاد رشاد د 70 کلنو علمی، څیړنیز او فرهنګی خدمتونو له تر سره کولو وروسته، د 1383 لمریز کال د لیندی میاشتی په یوولسمه د 83 کالو په عمر له دی فانی نړی سترګی پټی کړی.
جنازه یی په دیر درنښت د کندهار پوهنتون په انګړ کی خاورو ته وسپارل شوه.

سکندر خان ختک:

سکندر خان ختک د پښتو ژبی د ستر لیکوال خوشحال خان ختک زوی دی. ده هم د خپل پلار د ادبی ښوونځی قدردانی او پیروی کړی ده. د زورکړی کال یی څرګند نه دی، خو په آثارو کی یی د ځینو یادونو څخه دا معلومیږی چی دی به په (1068 هـ ق) کال کی زیږدلی وی او تر (1116 هـ ق) کال پوری یی ژوند یقینی دی، ځکه په همدی کال کی د ده دوه زمن (منګل – انور) مړه شوی دی.

د سکندر خان ختک د لاس ته راغلو اثارو له مطالعی را معلومیږی چی سکندر خان عالم او پوه سړی و. په پښتو سربیره په پارسی، عربی او نورو ژبو ښه پوهیده.

د سکندر خان آثار:

د اشعارو دیوان، د لیلی او مجنون مثنوی، شمایلنامه، پندنامه، یوسف او زلیخا.

هانری جارج راورټی لیکلی دی چی سکندر خان ختک د مهر و مشتری کیسه هم نظم کړی ده، خو د سکندر خان دغه منظومه کیسه تر اوسه نه ده لیدل شوی.

د سکندر خان ختک سبک ډیر ساده، روان او کلام یی خوږ او زړه راښکونکی دی. د پت او عزت ژوند ته تر هر څه زیات قدر او ارزښت ور کوی او عزت یولوی دولت بولی:

چی چیرته می عزت دی	هم هغه زما دولت دی
بی عزته روټی نه خورم	دا می خوی دا می عادت دی
یو کاشوک او ګره بهتره	له غه آش چی په منت دی

ګل پاچا الفت:

ګل پاچا الفت د میر سیدپاچا زوی، په (1288) هجری کال کی د لغمان ولایت په عزیز خان کځ کی زیږیدلی دی.
الفت د پښتو ادبی ځلانده ستوری، پیاوړی لیکوال، شاعر او کره کتونکی و. د الفت چاپ اثار له شلو څخه زیات او په سلګونو مقالی یی په مطبوعاتو کی خپری شوی دی. د اثارو له جملی څخه یی:

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

څه لیکل یا لیک پوهه، ادبی بحثونه، غوره اشعار، غوره نثرونه، د زړه وینا، لوړ خیالونه او ژور فکرونه، ډیر زیات لوستوونکی لري. ارواښاد الفت په (1356) لمریز کال د لیندی په 26 مه نیټه له دی فانی نړی سترګې پټې کړې.

پیر محمد کاکړ:

پیر محمد کاکړ د پښتو ژبې نومیالی شاعر، لیکوال او عالم دی. د زیږیدنې کال یې په دقیقه توګه نه دی معلوم، ادبی څیړونکي یې د (1120 هـ ق) او (1130 هـ ق) تر منځ کلونه اټکلوی. د سهیلي پښتو نخوا د کاکړستان د ژوب د هندوباغ د سیمې د (یعقوبی) کلی استوګن و.
لوی احمدشاه بابا چې د خپلې واکمنۍ پر وخت (1160 هـ ق – 1186 هـ ق) د پیر محمد کاکړ له علمي او ادبي شهرت نه خبر شوی، څوځل یې کندهار ته د ورتګ بلنه ورکړې وه، خو هغه نه وه منلې، بالاخره په هره وسیله چې و، اړیستل شوی وچې کندهار ته ورشي.
پیر محمد کاکړ ته په احمدشاهي دربار کې د دیني او ادبي علومو د تدریس چاري وسپارل شوې او د لوی احمد شاه بابا زوی شهزاده سلیمان یې له ځانګړو شاګردانو څخه و.
پیر محمد کاکړ د خپل خاص شاګرد په واکمنۍ ډیره خوښۍ څرګنده کړه او خپل یو تالیف کړی کتاب (معرفت الافغانی) چې درباریانو ته یې د پښتو ژبې د لیک لوست زده کړی لپاره لیکلی و.
په ادبی فنونو، فصاحت او بلاغت ښه پوهیده او د استادی مقام ته رسیدلی و. د یو ځانګړی ادبی سبک او لاری خاوند و.
پیر محمد کاکړ د تدریس د چارو ترڅنګ یو شمیر د نظم او نثر کتابونه هم لیکلی دی، دلته یې په لنده توګه درپیژنو.

1 – د اشعارو دیوان: پیر محمد کاکړ د خپلو شعرونو دیوان پر (1196 هـ ق) بشپړ کړی دی. دا دیوان لومړی ځل پر (1303 هـ ق) کال په هند او دویم ځل پر (1325 لمریزکال) په کابل کی پښتو ټولنی او په دی وروستیو کی په کویټه او پیښور کی بیا بیا چاپ شوی دی.

2 – معرفت الافغانی: دا کتاب د دی لپاره لیکل شوی چې د وخت واکمنو درباریانو ته پښتو لیک لوست زده کړی او په نتیجه کی د دربار او دفتر ټولی رسمی لیکنې په پښتو کړی.
داکتاب لومړی ځل په (1341 هـ ق) کال په لاهور او دویم ځل په (1356 هـ ق) کال په کابل کی چاپ او خپور شوی دی.

3 – د پښتو تاریخ: پیر محمد کاکړ د احمد شاه بابا په امر د پښتو یو تاریخ هم په پښتو ژبه لیکلی و. د دی کتاب یوه قلمی نسخه د امیر عبدالرحمان په دربار کی موجوده او د دربار منشی ملامحد خان افغانی نویس ته سپارل شوی وه، خو له (1300 هـ ق) راوروسته تر ننه ورکه ده.

4 – هدایت المبتدی: د اسلامی فقهی د ابتدایی مسایلو کتاب دی، چې پیر محمد کاکړ په دری ژبه نظم کړی، قلمی نسخه یې شته دی.

پر دی پورتنیو آثارو سربیره پیر محمد کاکړ د دیوان د یوی قلمی نسخی په پای کی څوپانی د قلمی نسخی د خطاط په قلم کښل شوی، چې پښتو نثر یې روان، د جنت او قیامت د ورځی په هکله بحث دی. ځینی ادبی څیړونکی دا اټکل کوی چې دا هم کیدای شی د پیر محمد کاکړ کوم اثر وی، چې نوم به یې (قیامت نامه) یا (جنت نامه) و.
د وروستیو ادبی تاریخ څیړنو له مخی د پیر محمد کاکړ ژوند تر (216 هـ ق) کال پوری یقینی دی، خو دا چې وروسته به په کوم کال مړ شوی وی، نه ده معلومه. دومره څرګنده ده چې په کندهار کی وفات شوی او دشاه ولی پرغاړه په لویه هدیره کی د حضرت جی صاحب زیارت ته نږدی ښخ او قبر یې معلوم دی.

پوهاند عبدالحی حبیبی:

پوهاند عبدالحی حبیبی د ملا عبدالحق زوی، 1289 لمریز کال د کندهار ښار په بامیزو کی زیږیدلی و، پیاوړی عالم، لیکوال، شاعر او تاریخ لیکونکی و. د خپل ژوند شپږ لسیزی یې هیواد ته په علمی، ادبی او فرهنګی ډګر کی د ستاینی وړ خدمتونه کړی، د 120 په شاوخوا کی چاپ شوی آثار او د هیواد په مطبوعاتو کی یې تر زرو زیاتی علمی، ادبی،

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

تاریخی او نوری ډول ډول څیړنیزی مقالی خپری شوی دی. د 1363 لمریز کال د ثور په شلمه نیټه په کابل کی وفات او په شهدای صالحین هدیره کی خاورو ته سپارل شوی دی.

مولوی صالح محمد هوتک:

د محمد اکبر هوتک زوی په (1307 هـ ق) کال په کندهار کی زیږیدلی و.

نوموړی پیاوړی ښوونکی، لیکوال، شاعر او ژورنالست و.

کلونه کلونه یی د حبیبیی ښونځی ښوونکی، د کندهار د پوهنی مدیر، کندهار ادبی انجمن غړی، د پښتو ټولنی غړی همدارنګه په فرهنګی ډګر کی د یادونی وړ خدمتونه کړی.

زیاد شمیر درسی، علمی او ادبی کتابونه تالیف او ژباړلی شوی آثار لری، لکه:

د پښتو ژبی لومړی، دویم او دریم درسی کتابونه، پښتو صرف او نحوه، پښتو مثنوی، تذکره الشعرا، او شعرونو ټولګه (پاشلی وینا).

صالح محمد هوتک په (1339 لمریز) کال مړ او د کندهار د حضرت جی بابا په هدیره کی ښخ دی.

عبد الرؤف بېنوا:

عبدالرؤف بېنوا د عبدالله زوي، په کال (1291 یا 1292 هـ ش) پ کندهار کي زیږیدلي دي.

عبدالرؤف بېنوا د 70 کلونو په عمر په (1363 هـ ش) کي په نیویارک کي مړ او په نیو جرسي کي خاورو ته وسپارل شو. بېنوا صاحب د اوسنی دوري شاعر دي.
د بېنوا صاحب کتابونه دادي:
د زړه خواله، اوسني لیکوال (دري ټوکه)، د غنمو وړي (منظومه ده)، د رحمان بابا دیوان دوین، پریشانه افکار، د افغانستان نومیالی پښتنی مېرمنی او میرویس نیکه.

پوهاند صدیق الله ریښتین:

پوهاند صدیق الله ریښتین د مولوي تاج محمد زوي، به (1298 هـ ش) کال کي په ننګرهار کي زیږیدلي او په (1387 هـ ش) کال کي مړ شوي دي.

د صدیق الله ریښتین کتابونه:

پښتانه شاعران (دوهم ټوک)، د پښتو ادب تارخ، پښتو کیسي، د ژوند سندره، د دولسمو ټولګیو د پښتو کتابونه په پښتو باندې، خپلواکی هسي، ادبی څېړنې، د خوشحال خان طب نامه، د مینې هنداره او د پښتو ژب ښوونه.
د ریښتین صاحب تالیفات کابو 80 یا 87 کتابونو ته رسیږي.

قیام الدین خادم:

قیام الدین خادم د ملاحسام الدین زوي، په (1325 هـ ش) کي د ننګرهار په کامه کي زیږیدلي او په (1358 هـ ش) کابل کي مړ شوي او په کامه کی پخپله پلرنی هدیره کی خاورو ته وسپارل شو.
د قیام الدین خادم کتابونه:
نور رنا، نوي ژوندون، د مر غلرو امپل، د پښتو نوالی خیالي دنیا او د پښتو د قوانینو څېړنې.

میرزا خان انصاري:

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

میرزا خان انصاري د نورالدین زوي او د پیر روښان لمسي دي. د ده اصلي نوم فتح خان دي. په (988 هـ ق) کې زیږیدلي او په (1040 هـ ق) کې د دکن په جګړه کې مړ شوي دي. په قوم اورمړ دي او یو سیاح سړي ؤ.
میرزا خان انصاري یو دیوان لري چې شعرونه یې تصوفي بڼه لري.

افضل خان خټک:

افضل خان خټک د اشرف خان زوي د خوشحال خان خټک لمسي او د شهباز خان کړوسي دي. په (1075 هـ) زیږیدلی او تر (1161 یا 1164 هـ) پورې ژوندی و.

افضل خان کتابونه:
(تاریخ مرصع) چې د پښتو او خټکو حالات بیانوي، (علم خانه دانش) چې کلیلې او دمنې پښتو ژباړه ده.

حمید مومند:

حمید مومند په (1083 هـ ق) کې زیږیدلي او په (1145 یا 1148 هـ ق) کې مړ شوي دي. د ده د کلي اصلي نوم کګر دي مګر خلک یې د ماشوخیلو بولي او په اصل کې ماشوخیل د ګګر د کلي تر څنګ بل کلي دي په قوم مومند او لقب یې موشګاف دي. د ده سبک هندي ؤ او د حمید بابا سبک دفارسي سبک ته نژدي دي نو په دي لحاظ ورته (پښتو بیدل) وایي.
حمید بابا د محمد شاه مغولي (محمد شاه ګورګاني) معاصرؤ.

د حمید بابا کتابونه:
دُر و مرجان – دیوان یې – چې 300 غزلې لري.
شاه ګدا چې د هلالي (په فارسي کې لیکي ؤ – له کتاب څخه په (1137 هـ ق) کې په پښتو ترجمه شوي دي. او بل کتاب یې شریعت الاسلام او نیرنګ عشق دی.

اخوند دروېزه:

پلار یې ګداي نومېده. اخوند درویزه په (940 هـ ق) کې د بو نیر یا ملیزو په سیمه کې زیږیدلي او په (1048 هـ ق) کې مړ شوي دي.

د اخوند دروېزه کتابونه:
مخزن الاسلام په پښتو کې او مذهبي کتاب دي.

نورنامه، ایمان نامه، ارشادلاطالبین (په دري ژبه کې)، برهان الانبیا و الاولیا (په دري ژبه کې) شرح مالي (په دري ژبه کې) او تذکرة البرار والاشرار (په دري ژبه کې).
اخوند درویزه او میا روښان (پیر روښان) دواړو نیم منظوم ویلي دي.

سلیمان ماکو:

سلیمان ماکو د بارک خان صابزی زوي او د کندهار په ارغستان کې زیږدلي دي. د ده کتاب تذکرة الاولیا نومیږي چه تارخي او دیني کتاب دي. دغه کتاب د ولیانو په هکله معلومات لري، چې په ارغستان کې په (612 هـ ق) کې لیکل شوي دي، د همدي کتاب نه یوازې اته پاڼې یې پاتې دي.

امیر کرور:

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

امیر کرور د امیر پولاد سوري زوي او د پښتو ژبې لومړني شاعر دي، په (139 هـ ق) کې د غور په مندښ کې پاچا او په (154 هـ ق) کې د پوشنج په جګړه کې مړ شو. د ده نه وروسته د هغه زوي امیر ناصر پاچا شو.
کرور په مانا د کلک او سخت دی. کرور د کلاسیکي دورې تهداب اینښودونکي دي. د امیر کرور تخلص جهان پهلوان ؤ. او د عباسیانو په پلوي له بني امیه سره و جنګېد.

علی محمد مخلص:

علی محمد مخلص په پښتو کی د روښانی غور ځنګ له نومیالیو شاعرانو او لیکوالو څخه دی، هغه د ابابکر کندهار شینواری زوی دی، چې په غالب ګمان د (1015 او 1020 هـ ق) کلونو په شاوخوا کی زیږیدلی دی.

ځیړونکی وایی چې هغه به یا په کندهار کی او یا هم په تیرا کی زیږیدلی وی.

مشهور اثاریی: مراه العارفین او سراج العارفین، حالنامه... دی.

د علی محمد مخلص د مړینی نیټه د (1080 هـ ق) په شاوخوا اټکل شوی.

حاجی جمعه بارکزی:

حاجی جمعه بار کزی د پښتو ژبی شاعرو چی له (1200 هـ ق) تر (1259 هـ ق) پوری یی ژوند کړی دی، دی د کندهار په زاړه ماشور کلی کی اوسیده او دسردار کندل خان معاصر ؤ. د خپل وخت عالم اوصوفی شاعرو، د نقشبندیه طریقی پیرو و.

د اشعارو دیوان لری چی د علومو اکاډمی له خوا په (1360 هـ ش) کال چاپ شوی دی.

خواجه محمد بنګښ:

خواجه محمد بنګښ د پښتو ادبیاتو د منځنی دورې شاعر دی، د مغلی پاچا اورنګزیب د پاچاهی په وخت کی یی ژوند کاوه، د خوشحال خان خټک معاصر او د پښتنو د بنګښو قبیلی ته منسوب دی،

په بنګښو کی لومړنی د دیوان خاوند شاعر دی، چی د تصوف په سلسله کی د چشتیه طریقی پیرو و او د شیخ عبدالرحیم مرید و.

د ده په اړه پوره معلومات نشته، د زیږیدنی او مړینی نیټه یی نه ده معلومه قبرهم نه دی معلوم.

شعرونه یی عشقی، عرفانی او اخلاقی مضامین لری، خواجه بنګښ د خپلو یارانو په مړینه ډیری ښی مرثیی لیکلی.

سید بهاو الدین مجروح:

د سید شمس الدین مجروح زوی در چی په (1306 هـ ش) کال د کونړ ولایت د اسمار ولسوالی د شینکورک په کلی کی زیږیدلی.

لومړنی زده کړی یی د کلی په جومات کی سرته ورسولی او دفارسی مشهور کتابونه لکه ګلستان، بوستان او سکندر نامه یی ولوستل، بیا له خپل پلار سره کابل ته راغی او داستقلال په ښونځی کی یی خپل زده کړی پیل کړی، له ښونځی څخه لوړی زده کړی یی په فرانسه او المان کی د دوکتورا تر درجی پوری سرته رسولی دی.

در مجروح خپاره شوی کتابونه په لاندی ډول دی:

1 – اژدهای خودی (په پنځه توکو کی)

2 – ځانځانی (د اژدهای خودی پښتو ژباړه د آزاد شعر په قالب کی)

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

3 – در جبر او اختیار دیالکتیک (یو فلسفی اثر)

4 – دښمن وپیژنی

5 – نا اشنا سندری (د شعرونو ټولګه)

مجروح په (1367 هـ ش) کال د پېښور په ښارکی د نا معلومو کسانو لخوا شهید شو اوپه پېښور کی خاورو ته وسپارل شو او بیا په (1381 هـ ش) کال کی د ده تابوت افغانستان ته راوړل شو او پخپله پلرنی هدیره کی ښخ شو.

بوریس اندریویچ ډورن:

په (1805 م) کی په جرمنی کی زیږیدلی او هلته یی لوړی زده کړی په ختیځپوهنه کی تر سره کړی دی،

په ځوانی کی دروسی د دولت په غوښتنه هغه هیواد ته لاړ او د ژوند تر پای پوری هلته پاتی شو.

پروفیسور ډورن د ختیځو ژبو له قلمی پانګو رسره زیاته مینه لرله او د لندن او اکسفورډ د کتابتونونو قلمی ذخایر یی ټول لید لی وو.

پروفیسور ډورن په روسیه کی د خارکوف او پترزبورګ په پوهنتونونو کی د ختیځو ژبو استاد او د پترزبورګ د عمومی کتابتون مشر و.

د ډورن (پښتو منتخبات) د ډیر ارزښت وړ اثر دی، هغه له بیلا بیلو قلمی نسخو څخه د پښتو یو شمیر کلاسیک منظوم او منثور متنونه راغونډ کړی تدوین او چاپ کړی او بیا یی خپاره کړی دی.

هانری جارج راورټی:

د پیټر رواورټی زوی په (1825 میلادی) کال د انګلستان د فل مت په ښارګوټی کی زیږیدلی. راورټی عالی تحصیلات نه و کړی، خو د ډیر اوچت ذاتی علمی استعداد او ذکاوت خاوند و. هندی، فارسی، پښتو، ګجراتی او مرهټی ژبی زده وی.

د پښتو ژبی د مطالعی په برخه کی د راورټی ډیر لوی کار د پښتو ژبی د یوه لوی ګرامر لیکل وچی لومړی چاپ په (1855 میلادی) کی خپور شو. دوه نور مهم اثار یی چی پښتو انګریزی قاموس او بل یی د ګلشن روه په نامه د پښتو نثر او نظم یوه مجموعه وه چی په (1860 میلادی) کال کی چاپ شول.

راورټی پر (1906 میلادی) کال مړ شوی دی.

هنری والټر بیلیو:

په (1834 میلادی) کال په هند کی زیږیدلی دی، د طب ډاکټر ؤ خو د پښتو او پښتنو په اړه یی زیات آثر لیکلی دی لکه: (پښتو ګرامر) او (پښتو ډکشنری)، افغانستان او افغانان، د افغانستان قومونه...

هنری والټر بیلیو په (1892 میلادی) کال کی مړ شوی دی.

تور برن:

تور برن په بنو کی د برتانوی هند د حکومت د یو مامور په توګه کار کاوه، وروسته یی د پښتنو له ژوند، فولکلور، متلونه، کیسو او سندرو سره ځانګړی مینه پیدا شوه، هغه یی راټول او په (1876 میلادی) کال کی یی د (بنو – زمور افغانی سرحد) په چاپ او خپور کړ.

جیمز ډار مټټر:

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

دغه نومیالی ختیځپوه او پښتو پوه په (1849 میلادی) کال کی په فرانسه کی زیږیدلی دی په پاریس کی یی په ادبیاتو کی یی تر دکتورا پوری زده کړی وکړی، په (1886 – 1887 میلادی) کلونو کی په هند کی د ژبنیو پلټنو دنده وروسپارل شوه، په بمبئی او هزاره کی یی خپرنی تر سره کړی.

د نوموړی مهم اثر (د پښتو نخوا د شعر هار و بهار) نومیږی.

پروفیسر مارګن ستیرن:

په (1892 میلادی) کال کی په ناروی کی زیږیدلی او د اروپا د بیلابیلو پوهنتونونو کی د هندو اروپایی ژبو د تدریس چاری پر مخ بیولی، د پښتو ژبی د خپرنی لپاره یی پښتو نخوا او افغانستان ته سفرونه و کړل او د دی ژبی په باب ډیری په زړه پوری خپرنی خپری کړی. د پښتو ژبی او ګرامر په اړه یی خورا مهم آثار لری.

دریم څپرکی

پښتو ژب شودنه

پښتو الفبا

د پښتو ژبی د الفبا غږونه او توری دیرش او په دول دی:
ا، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، څ، ځ، د، ډ، ر، ړ، ز، ږ، ژ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و، هـ، ی.

په دغو تورو کی (22) توری د پښتو او دری تر منځ شریک دی او نور، (8) توری یوازی په پښتو کي راځی او په دري دري کي نه راځی او هغه دا دی:
ټ، ډ، ړ، ځ، څ، ږ، ښ، او ڼ.
د پښتو په (30) تورو کی (26) توری، چوپ یا ساکن توری دی او (4) توری کومکي توری یا غږیز توری دی، په لاندې دول دی: ا، و، هـ، ی.
په پښتو کی د عربي ژبی دغه (8) توری هم په مستعار دول په عربي کلمو کي استعمالیږی: ث، ح، ص، ض، ط، ظ، ع او ق. کومکي غږونه

کمکي غږونه په پښتو کي پر دوه دوله دی:

1 – حرکتونه

2 – توری

په پښتو کی دغه وروسته خوځندی موجود دی:

الف – زور، لکه: ور، غر او همداسی نور.
ب – زورکی، لکه: شل (بیست)، وچ.
ج – زیر: دا خوځندی اوس د پښتو کلمو په سر کي نه راځی او په دخیلو کلمو کي استعمالیږي، لکه: ګل، بل...
د – پیښ: دا خوځندی هم په دري او عربي په د خیلو کلمو کي راځی، لکه: تجاهل..
هـ - غږوندی (سکون): په پښتو کي دغه وروسته قاعدي لري:

i. په پښتو کي په ساکن توری باندی پیل کول روا دی او د نیم حرکت په دول ویل کیږی، لکه: سپوږمی، لمر...

ii. په پښتو کې تر درې ساکنو پورې هم یو ځای راتلای شي مګرپه دې شرط چې لومړی ساکن يې يو کومکي توری وي. لک: میاشت، ځلوینت. او داسی نور.

کومکی توری

کومکي توری ځلور دی، مګر هغه وخت کومکی توری ګڼل کیږی چې ساکن وی او د مخه توری بل کومکي توري نه وي، دغه توری به وروسته ډول دی:

1. (الف) د کلمی په منځ او اخر کې راځي؛ لکه: کال، لار، اکا...
2. (واو) په پښتو کی په ځلور ډوله دی:

1 – نرم واو: چې پوست او نرم ویل کیږی او د مخه توری يې زور لری؛ لکه: پلو، لو...
2 – څرګند واو: چې د مخه توری يې څرګند او دروند پیښ لری؛ لکه : کچالو، چاکو...
3 – اوږد واو: چې اوږد او نرم ویل کیږيي او د مخه توری يې اوږد پیښ لری؛ لکه پښتو، زانګو...
4 – کوچنی واو: چې د مخه توری يې سپک لنډ پیښ لري؛ لکه: لومړی، تاسو...

3. (ی) په پښتو کې په پنځه ډوله ده:

1 – نرمه (ی): چې پسته ویل کیږي او دمخه توری يې زور ولري؛ لکه: سړی، منګی...
2 – څرګنده (ي): چې د مخه توری يې دروند او څرګند زیر لري؛ لکه ، دوستي، شین...
3 – زورکی واله (ئ): چې د مخه توری يې زورکی لری او یوازی د کلمی په پای کې راځی؛ لکه:
هګۍ، خولۍ...
4 – اوږده (ې): چې اوږده ویل کیږی او د مخه توری يې اوږد زی لري؛ لکه مڼې، پخې...
5 – امریه (ۍ): چې د مخه توری يې سپک لنډ زیر ولري؛ لکه: وخورئ...

4. (هـ) په پښتو کې پر دوه ډوله دی:

1 – څرګنده او لویه (هـ): چې د مخه توری يې زور ولري؛ لکه: پیاله، چوغکه...
2 – پټه او کوچنۍ (هـ): چې د مخه توری يې زور کی ولري؛ لکه: پسه، اوړه...

د کلمې قسمونه یا د کلام توکي:

معنا داره لفظ ته کلمه ویل کیږی.
په پښتو کې د کلمې قسمونه یا د کلام توکي په لاندی ډول دی:

نوم

چی د یو شی یا د یو کیفیت او حالت نوم وي؛ لکه: لمر، زوی، ویره...

د معهوم له مخه د نوم ډولونه:

نوم د مفهوم او معنا له مخه په پنځه ډوله دی:

1. خاص نوم: چې یو خاص سړی یا یو خاص شی معرفي کوی؛ لکه: احمد شاه بابا، کابل...
2. عام نوم: هغه دی چې یو خاص سړی یا شی تري نه مرادیږی، بلکی پرټولو افرادو یو شان دلالت کوي؛لکه
سړی، لرګی...

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

3. د جنس نوم: هغه دی چې په یو جنس باندی دلالت کوی، لکه: اوبه، غوړی، غنم...
4. د جمعیت نوم یا دلیز نوم: هغه دی چې په لفظ کې مفرد وی او په معنا کې د یوی ډلی او جمعیت د پاره راځي؛ لکه لښکر، اولس...
5. مجرد نوم: هغه دی چې مادي وجود نه لري یعني په سترګو نه لیدل کیږي، لکه: عقل، پوهه...

نوم د مرکبوالی او بسیطوالی په لحاظ په دوه ډوله ده:

1. مرکب نوم: چې له دوو یا زیاتو کلمو څخه جوړ شوی وی: لکه: شیرپور، کندهار، شیر شاه مېنه...
2. بسیط نوم: هغه دی چې یوه مفرده کلمه وي او نور توکي نه لري؛ لکه: کټ، اور، لاس...

مذکر او مؤنث نومونه:

ټول نومونه په پښتو کې د جنسیت له مخه پر دو ډوله دی:

1 – نرینه
2 – ښځینه

د نرینه نوم نښې په لاندې ډول ښودل کیږي:

1. نرمه (ی): لکه: لرګی، منګی، سړی...
2. څرګند (واو): لکه: تالو، بانو...
3. کوچنی (هـ)؛ لکه: تره، وراره...
4. نرم (واو)؛ لکه: پلو، لو...
5. ټول نومونه چې په اخر کې یې اصلی توری راغلی وی او سماعي مؤنث نه وي مذکر ګڼل کیږی؛ لکه میز،

لاس...

د مؤنث ډولونه:

مؤنث په پښتو کې پر څلور ډوله وېشل کیږي:

1. حقیقی لفظی (ساکښ، نښه وال): دُیروح نوم وي او د تانیث نښه هم پکې وي لکه: غوا، چرکه...
2. حقیقی غیر لفظي (ساکښ، بې نښه): ساکښ نوم وي او د تانیث نښه نه لري؛ لکه: مور، خور،... دې قسم ته

معنوي مؤنث هم وایي.

3. غیر حقیقي لفظي (بې سا، نښه وال): بې سا شیانو نوم وي او د تانیث علامه پکې وي؛ لکه: لښته، پانه، غرمه...
4. غیر حقیقي غیر لفظي (بې سا، بې نښه): بې سا شیانو نوم دی او دتانیث نښه هم پکې نه وي؛ لکه: لمن، ستن، میچن، ځنګل،... دې قسم ته سماعی مؤنث هم وایي.

مفرد او جمع نومونه:

نوم د شمېر له مخه پر دوه ډوله دی:

1 – مفرد
2 – جمع

1. مفرد: هغه دې چې پریوه شی یا یو کس باندې دلالت کوی؛ لکه: هلک، ونه...
2. جمع: هغه ده چې پر دوه یا زیاتو شیانو او کسانو دلالت کوي؛ لکه: هلکان، ونې، لرګي...

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

د اسم حالتونه
د نوم حالتونه پر دوه ډوله دی:
1 – معنوی
2 – لفظی

د نوم معنوی حالتونه

د نوم مشهور معنوی حالتونه ځلور دی:

1. فاعلی حالت: کوم نوم چې په جمله کې فاعل وی یعني یو کار له هغه څخه صادر شی؛ لکه: ځلمی خط لیکی. په دې جمله کې (ځلمی) فاعلی حالت لری.
2. مفعولی حالت: که چیرې یو نوم په جمله کې مفعول واقع شی دغه حالت ته مفعولی حالت وایي؛ لکه: بریالی ډوډی خوري.
په دې جمله کې (ډوډی) په مفعولی حالت کې دی.
3. ندایي حالت: که چیرې یو نوم ته غږ او ندا وشی نو هغه نوم په ندایي حالت کې دی؛ لکه: ای وروره! تا ته وایم. په دې جمله کې (وروره) ندایي حالت لري.
4. ارتباطی حالت: که چیرې یو نوم د ارتباط له اداتو سره استعمال شی او د ارتباط توري یا ورځني د مخه او یا وروسته راشي نو هغه نوم ارتباطی حالت لري؛ لکه: له کوره راغلم.
په دې جمله کې (کور) ارتباطی حالت لري.
او د ارتباط توری په کی (له) دی.

ضمیرونه

ضمیرهغه کلمه ده چې د نوم په ځای د تکرار د لرې کولو د پاره راځي.
ضمیرونه په پښتو کې مختلف ډولونه لری چی مشهور یی دا دي:
شخصی ضمیرونه، اضافی ضمیرونه (ملکی ضمیرونه)، اشاری ضمیرونه، اشتفهامی او ربطی ضمیرونه او مبهم ضمیرونه.

شخصی ضمیرونه :

هغه دی چې پر یو معین شخص یعني په متکلم، مخاطب، او غایب باندې دلالت کوی. شخصی ضمیرونه د استعمال له مخه په پیوست (متصل) او نا پیوست (منفصل) باندې ویشل کیږي.

1 – متصل ضمیرونه :

هغه دی چې یوازې نه راځي او تل د فعل سره یوځای استعمالیږي؛ لکه:
(م) د مفرد د متکلم د پاره؛ لکه: په (ځم) کې.
(و) د جمع متکلم د پآره؛ لکه: په (ځو) کې.
دغه متصل ضمیرونه دوه حالته لري فاعلي او مفعولي، په لازمي فعلونو کې د فاعل په حیث او په متعدي فعلونو کې د مفعول په حیث راځي؛ لکه:

فاعلی حالت:
مفرد: زه ګرځم
جمع: مونږ ګرځو

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

مفعولي حالت:
مفرد: ځلمی زه وپیژندلم
جمع: مونږ وپیژندلو

2 – منفصل ضمیرونه :

هغه دی چې له بلې کلمې سره پیوست نه راځی بلکه ځانته او جلالیکل کیږي، منفصل ضمیرونه پر دوه ډوله دی:
1 – مستقل (خپلواک)
2 – غیر مستقل (نا خپلواک)

خپلواک منفصل ضمیرونه په لاندی ډول ښودل کیږي:
زه، ما – د مفرد متکلم د پاره
مونږ – د جمع متکلم د پاره، او داسي نور.
نا خپلواک منفصل ضمیرونه چې ځانته شکل لری خو د نورو کلیمو نه بغیر نه استعمالیږي، دغه ضمیرونه په لاندي ډول دي؛ لکه:
مي، مو – د متکلم د پاره
دي، مو – د مخاطب دپاره
يي – دغایب د پاره
مثالونه يي دا دي:
کتاب مي واخیست. ته مي چیری بیایي؟ کتاب مو واخیست. کتاب يي واخیست.

اضافی ضمیرونه (ملکی ضمیرونه)

په پښتو کي اضافی منفصل ضمیرونه په لاندی ډول ښودل کیږی:
زما، زمونږ – د متکلم د پاره
ستا، ستاسي – د مخاطب د پاره
مثالونه يي دا دي:
زما کور په کابل کي دی. زمونږ هېواد افغانستان نومیږي. ستافکر ښه دی. ستاسي خیال څنګه دی؟ او داسي نور...

اشاری ضمیرونه :

په پښتو کي ځینې اشاری ضمیرونه هم شته دی چې د اشاري لپاره د اشخاصو او شیانو په ځای استعمالیږي. په پښتو کي اشاري ضمیرونه په لاندی ډول دي:

دغه، دغو – د نژدې مذکر د پاره
هغه، هغو – دلرې مذکر د پاره
دغې، دغو – د نژدې مؤنث د پاره. او داسي نور.

مثالونه يي دا دي:
دغې ډوډۍ پخه کړه.
دغه راغلې وه. او داسي نور.

استفهامی او ربطی ضمیرونه :

استفهامی ضمیرونه هغه دی چې د سوال او پوښتنې په وخت کي استعمالیږي او په لاندی ډول ښودل کیږي؛ لکه: چا، څوک د اشخاصو د پآره راځي.

مثالونه يي دا دي:

چا خط وليکه؟
څوک راغلی ده؟ او داسی نور...
څووم، څوومه، کوم او کومه دا ضميرونه هغه وخت استعماليږي چې مرجع ورسره نه وي ذکر شوې؛ لکه: څووم دې په کار دی؟ کوم دې په کار دی. او داسې نور.
مبهم ضميرونه:

په پښتو کې ځينې مبهم ضميرونه هم شته چې د يو نامعلوم شی يا شخص پرځای استعماليږي او پر دوه ډوله دی:
1 – بسيط
2 – مرکب
بسيط مبهم ضميرونه ډېر دی او يو څو يې دا دي:
څوک – څوک کار کوي او څوک ساعت تېروي.
چا – چا کار کړی دی او چا نه دی کړی. او داسې نور.
مرکب مبهم ضميرونه ډېر دی او يو څويې دا دي:
هر څوک – هر څوک خپل کار کوي.
هر چا – هرچا خبرې و کړي. او داسې نور.

صفـت

صفت هغې کليمې ته وايي چې د يو نوم حالت، کيفيت او څرنګوالی بيانوي. صفات پر څو ډوله دی او په لاندې ډول ښودل کيږي:

1. اصلی صفت: چې د يونوم ذاتي ښه والی او بدوای ښکاره کوي؛ لکه: ښه سړی، مشر سړی او داسې نور.
2. نسبتی صفت: چې يو بل نوم ته يې نسبت شوی وي؛ لکه: کندهاري، پکتياوال، يوسفزی او داسې نور.
3. اشاری صفت: هغه کليمې چې د هغو په واسط يو نوم ته اشاره وشي اشاری صفت بلل کيږي؛ لکه: دا کرتی دري په څو روپۍ ګنډلې ده. دغه باغ د انګورو دی. دا ونه ښه سيوری لري. او داسې نور.
4. عددی صفت: هغه کليمې دي چې د هغو په واسط د يو شي شمير او اندازه معلوم ميږي؛ لکه: دوه لاسونه، دوې سترګې او داسې نور.
کې چېرې يو هدد يوازې شمير او اندازه وښيي مطلق عدد يې بولي او که چېرې په رتبه او درجه دلالت وکړي نو رتبې عدد ورته وايي؛ لکه: دی يو کميس په شل افغانی ګنډي.
5. اسفهامي صفتونه: چې د پوښتنې په وخت کې استعماليږي او موصوف ورسره راغلی وي؛ لکه: څومره غنم دې په کار دي. او داسې نور.
6. فعلی صفتونه: هغه دي چې د فعل او کولو معنا هم په کې وي او نورو صفاتو په شان د يو نوم حال او شان هم بيانوي. فعلی صفتونه پر دوه ډوله دي:

I. فاعلی صفات؛ لکه: پالونکی، تلونکی او داسي نور.
II. مفعولی صفات؛ لکه: ساتلی، لیکلی او داسي نور.

په پښتوکي صفت تر موصوف د مخه راځي.

مجرد (معنا) صفتونه:

مجرد وصف هغه ته وایي چې په خارج کې کوم مادي وجود نه لري او خالی وصف او حالت تري مرادیږي؛ لکه: لیونتوب، روغتیا، اوږدوالی، دوستي او داسي نور...
(توب، تیا، والی، ي) دغه علامي د اسم اوصفت په اخر کې راځي او مجرد صفتونه تري جوړیږي؛ لکه: سړی (سړیتوب)، لوی (لوی والی، روغ (روغتیا)، اندیوال (اندیوالی) او داسي نور...

مصدر (زیږنده)

مصدر هغه کلمه ده چې بې له زماني څخه یو فعل او کار بنیي او زمانه پرې نه معلومیږي.
په پښتو کې مصدر د لفظ په لحاظ په پنځه ډوله دی:
1 – لام والا؛ لکه: وهل، تلل.
2 – ول والا؛ لکه: غورځول، ماتول.
3 – یدل والا؛ لکه: ګرځیدل، پاځیدل.
4 – کول والا؛ لکه: پورته کول، پخلا کول.
5 – کیدل والا؛ لکه: پرې کیدل، وهل کیدل.

فعل

فعل هغه کلمه ده چې په یوه زمانه کې د یو کار په کولو او یا کېدلو دلالت کوي.
فعل د اشخاصوپه لحاظ په دري ډوله دي:

1 – متکلم فعل
2 – مخاطب فعل
3 – غایب فعل

فعل د معنا په لحاظ شپږ ډوله دي:

1 – لازمي	2 – متعدي
3 – معلوم	4 – مجهول
5 – مثبت	6 – منفی

1. لازمي: یوازې په فاعل تمامیږي: لکه: کښناست.
2. متعدي: فعل سر بیره په فاعل، مفعول هم غواړي؛ لکه: ځلمی لولی، زه خط لیکم...
3. معلوم: که چېرې په جمله کې د یو فعل فاعل معلوم وي هغه ته معلوم فعل وایي؛ لکه: زه دې پیژنم.
4. مجهول: که چېرې په جمله کې د یو فعل فاعل معلوم نه وي هغه ته مجهول فعل وایي؛ لکه: ځلمی هره

ورځ
وهل کيږي.
5. مثبت: د يو کار په کولو دلالت کوي؛ لکه: زه هره ورځ لاميم.
6. منفی: د يو کار په نه کولو دلالت کوي؛ لکه: زه نن مدرسه ته نه ځم.

فعل د زماني په لحاظ په درې ډوله دي:

حال، مستقبل او ماضي.
حال فعل: حال فعل هغه کلمه ده چې په موجوده زمانه کې د يو کار په کولو دلالت کوي. لکه: اورم، واورم، اوريدلی شم.
مستقبل فعل: مستقبل هغه کلمه ده چې په راتلونکي زمانه کې د يو کار په کولو دلالت کوي. اورم به، وبه ليکم، اورو به. ماضي فعل
ماضی فعل هغې کلمې ته وايي چې په تېره زمانه کې پر يو فعل دلالت کوي.
ماضي په پښتو کې دېر ډولونه لري او په لاندی ډول ښودل کيږي.
1. استمراری ماضي: چې په تېره زمانه کې د يو فعل دوام او استمرار ښيي.
مثالونه يې دا دي: ختلم – د مفرد متکلم د پاره ، ختلو – د جمع متکلم د پاره
2. مطلقه ماضي: هغه ده چې په مطلق ډول په تېره زمانه کې د يو فعل په کولو دلالت کوي.
مثالونه يې دا دي: زه په باغ کې وګرځيدم، مونږ په باغ کې وګرځيدو.
3. نژدې ماضي: په نژدې زمانه کې د يوکار په کولو دلالت کوي.
مثالونه: ختلی يم، ختلی يو.
4. لري ماضي: په لرې زمانه کې د يو کار په کولو دلالت کوي.
مثالونه: ختلی وم، ختلی وو. او داسی نور
5. امکاني ماضي: امکانی ماضي هغې ته وايي چې په تيره زمانه کې د يو کار امکان ښيي.
لکه: ختلای شم، ختلای شوو. وختلای شم، و ختلای شوو.
6. احتمالي ماضي: په تېره زمانه کې په احتمالي ډول د يو کار په کولو دلالت کوي.
مثالونه يې: راغلی به يم، راغلی به يو . او داسي نور
7. تمنايي ماضي: په تېره زمانه کې د يو فعل د کولو هيله (ارزو) ښکاره کوي؛ لکه: کاشکې زه هم تلل وای، که ته ورغلی وای ښه به وو.
8. تاکيدي ماضي: له لرې ماضي څخه فعلی صفت په اخرکې (به) په زياتولو جوړيږی؛ لکه: راغلی به ؤ، تللی به وي.

قـيـو د

قيود هغه کلیمي دي چې دفعل سره يو ځای کيږي او هغه په يو حالت او وضعيت پورې مقيد کوي؛ لکه: (ځلمی راغی) هيڅ قيد نشته او که ووايو چې (ځلمی په خندا راغی) نو دلته يو بل شی هم پيدا شو چې د راتلو فعل يې په هغه پورې مقيد کړ او هغه دخندا حالت دی.

د قيد مشهور ډولونه:

1. د زماني قيود: چې يو فعل ته د زماني او وخت قيد ورکوي؛ لکه: پرون ولاړم، اوس راغلم.
2. د ځای او مکان قيود؛ لکه: دلته کښينه، پاس وخيژه.
3. د شک قيود؛ لکه: ګوندې راشی، ښايي سبابه ولاړ شم.
4. د علت او سبب قيود؛ لکه: څله ځي؟ ولی نه کښيني؟

نـحو ه

تهيه و ترتيب: **استاد انجينير امين الله (امين)**

نحوه عربی کلمه ده، لغوی معنا یی لاره، روش او طرزدی، په اصطلاح کی د ګرامر هغه بر خه ده، چی په جمله کی د کلمو د مطابقت، اړیکو، ترتیب او ترکیب په هکله بحث کوی.
یوه بله پیژند نه یی داسی ده:
نحوه هغی پوهی ته ویل کیږی چی د یوی ژبی د جملو، عبارتونه، فقرو او تر کیبونو له جوړښت، ترتیب او تنظیم څخه بحث کوی.

نحوی واحدونه:

په ګرامری معنا او مفهوم د یوی ژبی تر ټولو کوچنی واحد، چی د ویشلو وړ نه وی تګمیم یا نحوی واحد ورته وایی.

د مثال په ډول، کله چی ووایو: دغه څوک ده؟ که د همدی سوالیه جملی په ځواب کی وویل شی: نجلی، په ګرامری لحاظ بشپړ مطلب ادا، شو. دلته (نجلی) یو تګمیم یا کوچنی نحوی واحد دی.
ترکیب: ترکیب د دوو یا زیاتو خپلواکو او نا خپلواکو کلمو ټولګه ده، چی برخه یی یوه له بلی سره ګرامری اړیکی لری.
ترکیبونه لومړی په اسمی او فعلی ډلو ویشل کیږی. د اسمی ترکیبونو اساسی برخه اسم یا نوم وی او د فعلی ترکیبونو اساسی برخه فعلی وی.

اسمی ترکیبونه ډیر ډیر ډولونه لری، لکه: اضافی ترکیبونه، توصیفی ترکیبونه، عددی ترکیبونه، قیدی ترکیبونه، تاکیدی ترکیبونه او اداتی تر کیبونه.
فقره: فقره هم یوه نحوی واحد دی چی د جملی اساسی ارکان مبتداء او خبر دواړه لری. خو کله کله په نحوی جوړښت کی د معنا له مخی د جملی د بلی برخی جز ګرځی او ورپوری مقیدیږی.
د مثال په ډول: پسرلی راغی، یوه خپلواکه ګرامی بڼه ده، خو که وویل شی: (پسرلی چی راغی) په دغه حالت کی په (چی) سره مقیده شوه او باید بله ګرامری بڼه ورپوری وتړل شی، چی معنایی پوره شی. په دی ډول: پسرلی چی راغی نړۍ بڼکلی کیږی. فقری دبنی او اړیکو له مخی بیلابیل ډولونه لری: کوچنۍ فقری او لویی فقری. لویی فقری بیا په خپلواکو او مقیدو فقرو ویشل کیږی.
جمله: جمله عربی کلمه ده. لغوی معنایی ټولګه یا مجموعه ده او په اصطلاح کی د الفاظو او کلمو یو داسی ترکیب چی یو بشپړ مفهوم افاده کړی جمله بلل کیږی.

یا په بله وینا: جمله د یوی ژبی هغه خپلواکه ګرامری بڼه ده، چی د جوړښت او معنا له مخی پوره او بشپړه وی. په جمله کی الفاظ او کلمی یوه له بلی سره نحوی اړیکی لری او خپلواکه پوره معنا او مفهوم وړاندی کوی.

د جملی د جوړښت توکی:

د یوی بشپړی جملی په جوړښت کی خپلواک توکی او مرستیال توکی ونډه لری په خپلواکو توکو کی خپلواکی کلمی، لکه: نومونه، ځیز نومونه، صفتونه، ضمرونه او فیدونه راځی اوپه کومکی توکو کی ادات، لاحقی یا وروستاړی او مختاړی او داسی نور راځی.

د جملی اساسی برخی:

هره جمله دوی بنسټیزی او اساسی برخی لری: مبتداء او خبر.

1. مبتدا (مسند الیه یا فاعل): مبتدا په ګرامری توګه د یوی خپلواکی معنا لرونکی جملی برخه ګڼل کیږی او په جمله کی دهغه په باب خبر ورکول کیږی . لکه په دی لاندی جملو کی:
لمر راوخوت، خلک خپل کار کوی تیل توی شوی
په پورته جملو کی (لمر، خلک، تیل) د جملو مبتداوی دی

2. خبر (مسند – فعل): خبر هم د جملی اساسی او مهمه برخه جوړوی دا د جملی هغه برخه ده، چی د مبتداء حال څرګندوی خبر د جوړښت له مخی په ساده او مرکب باندی بیلیږی

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

خبر په دوه ډوله دی: اسمی خبر او فعلی خبر.
هغه جملی چی د خبر په برخه کی یی پوره فعل یا فعلی ترکیب راغلی وی د فعلی جملی په نوم یادیږی او خبر دواړه نومونه وی اسمی جملی ورته وایی
د پښتو د جملی په جوړښت کی یوه مهمه ځانګړنه داده چی مبتدا او خبر مطابقت او سمون سره لری دا سمون د جملی د فعل او فاعل یا مبتدا او خبر ترمنځ له دریو اړخونو (د شخص، جنس او عدد) له مخی موجود وی

د جملی ډولونه:

جملی د بنی او جوړښت له مخی په ساده او مرکبه باندی ویشل کیږی

1. **ساده جمله:** هغه جمله ده چی یو فاعل او یو فعل یا له یوی مبتدا او یو خبر څخه جوړه وی
لکه: احمد راغی، لمرپرپوت.
2. **مرکبه جمله:** هغه ده چی له دو و یا زیاتو ساده جملوڅخه جوړه وی
لکه: لمر راخوت، نړی رڼا شوه. احمد راغی، کتاب یی راوړ.
جمله د معنا له مخی په دو وسترو ډولونو ویشل کیږی، خبری، ناخبری
3. **خبری جمله:** دی ډول جملی ته بیانی جمله هم وایی د یو څیز د حال او کیفیت بیان او څرګندوی کوی یا په بله ژبه یو فکر د خبر په بڼه بیانوی، لکه: احمدشاه بابا د افغانستان نومیالی واکمن تیر شوی دی زمور ښونکی ډیره ورتیالری
4. **ناخبری یا انشایی جمله:** ناخبری جملی دا لاندی ډولونه لری:

امریه جمله: چی د وینا وال موخه پکی د یوکار غوښتنه، د امر، حکم، هیلی، بلنی مشوری او اخطار په بڼه وی
لکه: درس ولوله! کار وکړه.
د پوښتنی جمله: د ویونکی مطلب او موخه پکی پوښتنه او له مقابل لوری څخه د ځواب غوښتنه وی، لکه: څه وخت راغلی؟ چیرته ځی؟ او نور

تعجبی جمله: د حیرانتیا په حالت ویل کیږی یا د حیرانی څرګندویی کوی
لکه: څومره ښه خلک دی! څه کارونه یی ونه کړل!

تمنایی جمله: د غوښتنی او هیلی مفهوم پکی نغښتی وی، لکه: کاشکی لارشم! ارمان چی راغلی وای!

شکی احتمالی جمله: چی مقصد او مطلب پکی ثابت نه وی او شخص په دو و کی حیران او دوه زړی وی، لکه: ښایی زه هم ولاړشم، ګوندی مرسته را سره وکړی

ټینګاری جمله: د تاکید او ټینګار په موخه او مقصد راځی، لکه: خامخا به راځی، حتمی ورشه!

قسمیه جمله: چی په یو کار باندی د خلکو د باور کولو له پاره په یو سپیڅلی ذات باندی قسم او لوړه څرګندوی
لکه: خدایږو څه به نه وایم، په خدای چی ورځم.

دعاییه جمله: د خیر ښیګنی غوښتلو او څرګندولو له پاره ویل کیږی
لکه: څه الله دی مل شه! خدای دی په خپل مقصد کی کامیاب کړه.

د لیک نښې نښانې

د لیک دود، دښه والی په لړ کې ځینې اشاري، علامې او نښې نښانې هم شته چې په هره لیکنه کې د هغو خیال ساتل لازمي او ضروري دی
بې نښو نښانو لیکنه د لوستونکو لپاره ډیري مشکلات پیښوی او په ځینو ځایو کې تري سمه معنا هم نه اخیستل کیږي له دې کبله غواړو چې دغه نښانې په لنډ ډول بیان کړو تر څو د لیک دود نیمګړي پاتې نشي.

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

1. **ټکی (.) :** دا نښه د پوره جملو په پای کې اینبودل کیږي او د جملې تمام والی ښیي؛ لکه: له پروت زمری نه ګرځنده ګیدړ ښه دی

2. **چپه پیښ (،) :** دا نشه د یوې لنډې وقفې لپاره په کاریږي؛ لکه: خوشحال خان خټک د پښتو یو لوی شاعر، ستر ادیب او پوخ متفکر دی.

3. **ټکی او چپه پیښ (؛) :** دا نښه د زیاتې وقفې لپاره په کاریږي؛ لکه: له هغه علم څخه چې اخلاق ورسره نه وي؛ ناپوهي غوره ده.

4. **دوه ټکی (:) :** دا نښه د یوې کلیمې یا یوې جملې د سیرنی او څارنی علامه ده؛ یعنی د هغی کلیمې او جملی په پای کی لیکل کیږي چی وروسته ورپسې شرح او تفصیل راځي؛ لکه: د ژوندانه د کامیابی ستنې دا دی: پوهه، روغتیا، روزنه او اخلاق.

5. **ټپوسنی (؟) :** دا نښه د سوال او د پوښتنې په وخت کې راوړل کیږي یعنې د هر ډول سوالیه جملوپه پای کې راځي؛ لکه: بې عمله علم څه په کار دی؟

6. **ندایه یا (!) :** دا نښه د غږ، ندا ، تعجب، شاباش او افسوس په وخت کې په کاریږي؛ لکه: ای ځلمیه!، اوه څومره ښکلی مرغی ده!
کله چې پووښتنه او تنبیه دواړه مطلب وي نو د ټپوس او تنبیه نښې دواړه یو ځای راځي؛ لکه: د خدای د پاره دا څه حال دی؟!

ادات

هغه ناخپلواکه کلمی دی چی په ځانګړی توګه کومه معنا او مفهوم نه افاده کوی، خو کله چی له نورو خپلواکو کلمو سره په جملو کی یو ځای شی، نو بیا معنا ورکوی.

ادات د جملو په جوړښت او رغونه کی اساسی ونډه لری او پرته له هغو جملی نه جوړیږی. ادات دا لاندی ډولونه لری:

1 – ارتباطی ادات، لکه: هسی، که څه هم او داسی نور.
2 – د عطف ادات، لکه: او، که یا نور.
3 – د اضافت ادات (د)، لکه: د احمد قلم.
4 – تشبیهی ادات، لکه: غوندی، په څیر، په دود، په توګه او نور.

ځلورم څپرکی

د بدیع علم

د بدیع بلغوی معنا نوی، تازه او حیرانونکی شی دی او په ادبی اصطلاح هغه پوهنه ده، چی د وینا او کلام له ښکلا او هغو صنایعو څخه بحث کوی، چی نظم او نثر ته ښکلا وربښی.

د بدیع د علم وضعه کوونکی عبدالله بن معتز دی. نوموړی په (274 هـ ق) کال په دی اړه په عربی ژبه یو مفصل کتاب (البدیع) تالیف کړ او ورو ورو دغه پوهنه نورو ژبو ته خپره شوه.

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

د بدیع د علم موضوع فصیحه او بلیغه ادبی وینا ده او هغه څه ته چی د بلیغی وینا د بنکلا سبب کیږی ادبی صنعتونه وایی. ادبی صنفتونه په دوه ډوله دی: لفظی صنعتونه او معنوی صنعتونه.

لـفـظی صنـعـتـونـه

هغه دی چی د وینا بنکلا په کلمو پوری اړه ولری. که دغو کلمو ته د معنا په خوندی ساتنه بدلون ورکړو د وینا بنکلا له منځه ځی.

د لفظی صنعتونه شمیر زیات دی، د ځینو نومونه یی دادی: تجنیس او د هغه بیلابیل ډولونه، قلب، توشیح، ذوالقوافی، اشتقاق، ترصیع، سیاق الاعداد، المربع، تکرار، تضمین، معما، منقوط، غیر منقوط، سجع او داسی نور.

1 – تـجـنـیـس: په لغت هم جنس کولو ته وایی او په اصطلاح کی هغه ادبی صنعت دی چی د شعر په یو بیت یا نیم بیتی کی دوی یا زیاتی داسی کلمی راشی چی په لیک او لوست کی ټولی سره یوشی او یا یو څه سره ورته او په معنا کی سره بیلی وی.
تجنیس دا لاندی ډولونه لری:

1 – تام	2 – ناقص	3 – زاید
4 – مرکب	5 – مکرر	6 – خطی تجنیس

تام تجنیس: هغه تجنیس دی چی شاعر په خپل کلام کی داسی دوی کلمی راوړی چی شکل یی یو او معنایی بیله وی لکه پیر محمد کاکړ چی وایی:

په ما خوری د زړګی وینی — آشنا می نشته الله می وینی

په پورته بیت کی (وینی) د دری د (خون) په معنا او په دویم کی (وینی) د لیدلو به معنا دی. چی تام تجنیس بلل کیږی.

نـاقـص تـجـنـیـس: هغه تجنیس دی چی د متجانسو کلمو شکل یو او معنا بیله وی، خو په حرکاتو کی توپیر ولری، لکه:

د یار غم راسره څه وایم چی څه کړی — تل می وینی د زړه روی لکه روی
چی پخوا تر قضا خپله رضا غواړی — بیهوده په لوټو ولی آسمان ولی

د لومړی بیت په دویم مسره کی لومړی (روی) د رودلو په معنا او دویمه (روی) د یو ډول کوچنی حیوان په معنا دی، په دویم بیت دویمه مسره کی لومړی (ولی) د پوښتنی ضمیر دی او دویم (ولی) د ویشتلو معنا ورکوی.

مرکب تجنیس: هغه تجنیس دی چی د متجانسو کلمو څخه یوه کلمه بسیطه اوبله یی مرکب وی، مرکب تجنیس په دوه ډوله دی. متشابه مرکب او مفروق مرکب.

الـف – مـتـشـابـه مـرکـب: هغه دی چی بسیط او مرکبه کلمه دواړه یو ډول شکل ولری، لکه: احمد شاه بابا چی وایی:

ستاپر مخ باندی اوریل دی — ځکه اوربل می په ګوګل دی

په لومړی مسره کی (اوریل) د تندی ویښتانو یا پیکی ته وایی او یوه بسیطه کلمه ده خو په دویمه مسره کی (اوریل) له (اور) او (بل) څخه یوه مرکبه کلمه ده چی اور او بل بیلی معنا ګانی لری.

ب – مـفـروق مـرکـب: هغه تجنیس دی چی بسیط کلمه د بسیطی او مرکبه د مرکبی شکل ولری، لکه:

چی په سترګو څراغ ووینی پتنګ — څو ونه مری له ژوندونه وی په تنګ

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

په پورتنی بیت کی پتنګ بسیط کلمه او (په تنګ) مرکبه کلمه ده.

زایـد تـجنـیس: چی د متجانسو کلمو څخه د یوی کلمی په سر یا منځ یا پای کی یو توری زیات راشی، لکه:

خوب له یاره سره هم د عاشق نشی　　چی یی یار په بل دیار وی څه به خوب کا

مـکـرر تـجنـیس: هغه تجنیس ته وایی چی شاعر د خپل شعر په پای کی دوی داسی متجانس کلمی څنګ په څنګ راوړی چی د لومړی کلمی په سر کی یو یا څو توری زیات وی. لکه:

پر کبلیوباندی رحم د سپونشی　　د رقیب لاسونه مشه په دلبر بر

مـطرف تـجنـیس: هغه تجنیس ته وایی چی د متجانسو کلمو شکل یو وی خو په یوه توري کی سره بیل وی، لکه:

د یار یاد لکه صیقل زړه پری صفاکا　　آینی دی د خاطر ونیوه زنګ

خطی تـجنـیس: هغه تجنیس ته وایی چی متجانس کلمی په خط کی سره یو شی یعنی پرته له ټکو څخه یو ډول شکل ولری، لکه:

چی په تورو سترګو تور رانجه شی پوری　　له یوی توری بلا پاڅی سل نوری

تـوشیـح: هغه ادبی صنعت ته ویل کیږی چی د شعر د بیتونو یا مسرو لومړی توری سره یو ځای شی، له هغه څخه نوم، مسره، بیت یا کومه جمله جوړه شی، لکه:

(ک) ګمراهانو سره مه ګډوه ځان　　فرمایلی دی نبی اخر زمان
(ل) له فضولو بد کارانو صحبت مه کړه　　بل خبری ته غوږ مه ږده د نادان
(م) مدام ګرځه په مجلس کی د نیکانو　　قایم اوسه په خپل دین کی مسلمان
(ل) له ګناه به منزه وی هغه څوک　　چی ثنا صفت تل وایی په زبان
(و) ورکول بل ته د خدای په نامه ښه دی　　په قران کی داسی وایی پاک سبحان
(ک) که دی ګنج لکه قارون په دنیا ډیرشی　　بی کفنه توښه نشی وړی د ځان

پورتنی شعر کی ګل ملوک پخپل نامه ویلی دی که دټولو بیتونو لومړی توری سره یوځای شی، ګل ملوک ځنی جوړیږی.

2 – قـلـب: په لغت کی سرچپه کولوته وایی، د بدیع د علم په اصطلاح په یوه ویناکی د دوو یا زیاتو داسی کلمو راوړل دی چی توری یی په بنه (ډول) او عدد کی یو ډول او پّ ترتیب کی اوښتی وی لکه:

د دوران له انقلابه لابقا شی　　اعتماد به دانا څه په دا اقبال کا

په پورته بیت کی د (لابقا) کلمه په (اقبال) اوښتی دی.

قلب په څلور ډوله دی: قلب کل، قلب بعض، قلب مستوی، قلب منجنح.

قـلـب کُـل: هغه قلب ته وایی چی د کلمی ټول توری سره اوښتی وی، لکه:

زلفی په مخ کړه خم په خم　　کینه و ما ته مخ په مخ
کینه و ما ته مخ په مخ　　زلفی په مخ کړه خم په خم

په پورته مثال کی ګورو چی (خم) په (خم) او (مخ) په (مخ) کلمی سرچپه شوی دی او د کلمی دواړو توری سره اوښتی دی، نو ځکه یی قلب کل بولی.

قـلـب بـعض: هغه قلب ته وایی چی د کلمی ځینی توری اوښتی وی، لکه:

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

لکه ابر د بهار هسی ده ژړل باربار

قلب مستوی: هغه قلب ته وایی چی مقلوبی ترکیبونه له دواړو خواوو څخه په عین شکل او معنا و لوستل شی، لکه:

سګ مګس خو سګ مګس دی نور به نشی که هر څویی اړوی کاواک کاواک دی

قلب مجنح: هغه قلب ته وایی چی مقلوبی کلمی یوه د بیت په سر او بله یی په پای کی وی، لکه:

مال د (م) ځولګی را او (ج) دزلفو یم لویدلی په بلا کی لکه لام

3 – المربع: هغه نظم یا شعر ته وایی چی یو شاعر یوه رباعی داسی راوړی چی عمودی او افقی یو ډول ولوستل شی.

د یار له غمه په زړه افګار یم له غمه څه وایم درد مند یم خوار یم
په زړه دردمند یم هر ګوره بیماریم افګار یم خوار یم بیمار یم زاریم

پورتنی شعر عمودی او افقی یو شان لوستل کیږی.

4 – تضمین: د سند او مثال په توګه شاعر د خپل کلام د تقویی له پاره د مضمون د تام ارتباط په صورت کی د بل چا د نظم یوه ټوټه، نیم بیتی، بیت، یا څو بیتونه په خپل شعر یا نظم کی را وړلوته تضمین وایی. دا لاندی ډولونه لری: ابداع یا رفوتضمین، استعانه، مصرع تضمین له تصرف سره تضمین، بی تصرفه تضمین. دلته د ابداع یا دفو تضمین یو مثال راوړو:

(دا په مخ یی د خط لیکه دو تا راغله) که کعبی لره مشکینه قبا راغله

پورته بیت د بیدل هشغنری دی، مګر لومړی نیم بیتی یی د حمید راخیستی دی. د حمید د شعر ټول بیت په دی ډول دی:

دا په مخ یی د خط لیکه دوتا راغله ګویا مخ لره دی توره بلا راغله

بیدل ورځخه لومړی نیم بیتی تضمین کړی دی.

5 – ترصیع: ترصیع عربی کلمه ده، په لغت کی د جواهرو کینولو ته وایی، په ادبی اصطلاح کی هغه صنعت دی چی شاعر خپل یو بیت په څو برخو ویشی. هره برخه د بلی برخی په مقابل کی داسی روانړی، چی په وزن کی سره برابروی. لکه د رحمان بابا دا

لاندی بیت:

په حالت د عاشقانو نظر بویه په زیارت د شهیدانو ګذر بویه

په دی بیت کی (حالت – زیارت)، (عاشقانو – شهیدانو) او (نظر – ګذر) یو دبل په مقابل کی راغلی دی.
یا:

دلبران یی خادمان خرقه بدوش شول سروران یی غلامان حلقه بګوش شول

6 – ذو القوافی: هغه شعر دی چی له دوو څخه زیاتی قافیی ولړی او که د قافیو ترمنځ رد یفونه هم ولری، نو بیا یی ذوالقوفی مح الحواجب بولی. لکه په دی لاندی بیت کی:

چا د شرف ورکی د لیلانه جلباب لری کړ چا د ژوند سفرکی د حیانه شباب لری کړ

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

په پور ته بیت کی (ور – سفر)، (لیلا – حیاء) او (جلباب – شباب) د قافیی کلمی دی او (لری کړ – لری کړ) یی د ردیف په توګه راغلی دی.

7 – سجع : سجع په لغت کی د کوتری (قمری) موزون آواز ته ویل کیږی، او په اصطلاح کی د جملو یا فقرو وروستی هم اهنګی ته سجع ویل کیږی، سجع په نثر کی راځی او دغه ډول نثر ته مسجع نثر ویل کیږی، لکه:

د خوار یا ژړا ده یا ښیرا

سجع په دری ډوله دی:

1 – متوازی سجع: هم وزن او هم د اخر توری یو وی.
2 – متوازن سجع: هم وزن وی
3 – مطرف سجع: شباهت په آخر توری کی وی.

معنوی صنعتونه

معنوی صنعتونه هغه ادبی صنعتونه دی چی په هغو کی د وینا یا کلام ښکلا په معنا پوری اړه لری که کلمی ته د معنا په ساتنه بدلون ورکړو بیا هم ښکلا پر خپل ځای پاتی کیږی.
د معنوی صنعتونو شمیر زیات دی، د ځینو نومونه یی دادی:
تضاد یا طباق، ایهام، لف و نشر، عکس و تبدیل، عارفانه تجاهل، التفات، جمع، تفریق، مراعات النظیر، ارسال المثل، تعجب، اغراق، تکرار حسن، متحمل الضدین، مبالغه، حسن تعلیل، تنسیق الصفات، استدلال، مخاطبه، هجو، رجوع او داسی نور.

1 – طباق : په یو کلام یا شعرکی، چی متقابل الفاظ، لکه رنا او تیاره، شپه او ورځ، ژړا او خندا، مرګ او ژوند، خوشالی او خپګان، تور او سپین او داسی نور یو ځای سره راوړل شی، د طباق صنعت ورته وایی: د مثال په ډول د عبدالقادر خان خټک دا لاندی بیت وګورئ:

چی یی تلمه په خندا خندا دیدار ته　　اوس یی دروم په ژړا مزار ته

یا:

زه په سرو سترګو ژړا کړم چی ته درومی　　ته له ما چی رخصتیږی په خندا ځی

په پورته شعرونو کی د خندا او ژړا کلمو په ذکر سره طباق موجود دی.
یا:

مرګ له تندی په مذهب زما بهتر دی　　نه ژوندون د دون همتو په اوبو

طباق په دری ډولونو: اسمی، فعلی، ایجابی او سلبی طباق باندی ویشل شوی دی.

2 – مراعات النظیر : دی صنعت ته تناسب او تلفیق هم وایی. هغه ادبی صنعت دی چی شاعر په خپل شعر کی داسی کلمی سره یوځای کړی چی یو له بله تناسب او نژدیوالی ولری.
لکه د خوږدل شاعر په دی بیت کی:

د زړه شمعه می د عشق غوږو ډکه　　ژر پری لګه د محبوب د دیدن اوره

یا لکه علی خان چی وایی:

د ښایست مرغه د خط په پرو والوت　　د عاشق په زړه یوه نرمه هوا راغله

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

کله چې شاعر په لومړی نیم بیتی کی دشمعی یادونه کړی، نو د هغی مناسباتو او ملایماتو یعنی اور او غوړوته هم اشاره کوی، نو په یو بیت کی د داسی متناسبو الفاظو، چې یو له بل سره تناسب ولری، را وړلوته د مراعات النظیر ادبی صنعت وایی. همدارنګه علی خان په پورته بیت کی د مارغه کلمه راوړی ده، نو د هغی سره یی مناسبت: پر، الوت، نرمه هواچی د الوتلو سره پیدا کیږی، ټول ذکر کړی دی، نو د مراعات النظیر صنعت یی بولو.
یا:

که هرڅو یی په تندی ږدی اری زلفی　　شانه نه پریږدی د مستی خوري زلفی

3 – لف او نشر: که یو شاعر په یو بیت یا مسره کی ځینی مطالب دا جمال په صورت راوړی او په بله مسره یا بیت کی دهغی هر یو متعلق څه بله معنا راوړی شی لف او نشر یی بولی.

یا په بله ویناک

که یو شاعر یو ځل څو شیان په کلام کی ذکر کړی او د هغه تعبیر بیا په ترتیب یا وړاندی وروسته بنه باندی وکړی لف او نشریی
بولی. لکه دا لاندی بیت:

مخ که دی ګلشن دی یا څراغ دی یا سورګل　　زه باندی بورایم، یا پتنګ یم یا بلبل

دلته وینو چې شاعر پّ لومړی نیم بیت کی د (ګلشن، څراغ او سور ګل) یادونه کړی ده او په دویم نیم بیتی کی یی د هغوی مطابق (بورا، پتنګ او بلبل) یاد کړی دی، چې یو له بل سره مناسبت لری.

لف او نشر په مر تب او غیر مرتب لف او نشر باندی ویشل کیږی.
د مرتب لف و نشر بیلګه:

دا څه یار دا څه جانان دا څه اغیار دی　　دا څه ګل دا څه بلبل دا څه زغن دی

په پورته بیت کی په لومړی نیم بیتی کی یی یار، جانان او اغیار یاد کړی او د هغوی تعبیر په دویم نیم بیتی کی په ترتیب سره: ګل، بلبل او زغن باندی شوی دی، چې دغی ښایست ته مرتب لف و نشر ویل کیږی.

د غیر مرتب لف او نشر بیلګه:

یا به دد یا به لړم یا به منګوریی　　که دارل کړی یا چیچل یا چانیش یی

4 – عکس او تبدیل: کله چې شاعر دلومړی مسری یا فقری کلمی په دویمه مسری یا فقره کی راوړی او د معنا تضاد ورڅخه رامنځته شی د عکس او تبدیل ادبی صنعت ویل کیږی،
لکه په دی لاندی بیتونو کی:

ما په سل کرته یاد کړی ته رانغلی　　زه به سل کرته درشم که تا یاد کړم

یا:

سخی که لک ورکا وده ته کک وی　　بخیل که کک ورکا وده ته لک وی

د پورته بیتونو په لومړی بیت کی د اول نیم بیتی کلمی په دویم نیم بیتی کی سره اوښتی دی او د معنا تضادیی را منځته کړی دی. سل کرته یادول یو کرت نه ورتلل. او سل کرته تګ یو کرت یادول د صنعت په لحاظ عکس او تبدیل دی.
او همدارنګه په دویم مثال کی د سخی لک ورکول کک ګڼل او د بخیل کک ور کول لک ګڼل سره تضاد لری او له بلی خوا د بیت د لومړی نیم بیتی کلمی په دویم نیم بیتی کی سره اوښتی او د عکس تبدیل صنعت ورڅخه جوړشوی دی.

5 – حسن تعلیل: د یو وصف له پاره د یوه غیر حقیقی، مګر لطیف او مناسب سبب، چې شاعر د یو صنعت له پاره داسی علت پیدا کړی، چې په اصل حقیقت کی یی سبب نه وی، مګر د لطافت او حسن له کبله یی دغه صنعت

ته نسبت کیدای شی.
لکه حمید مومند چې وایی:
چې نظر یې د ګلرخ ساقی پر مخ شو　　د نرګس له لاسه جام پریوت نسکورشو
یا:
وغړوه سترګی زلفی لری د رخسار کړه　　ستالیدو ته ریږدی لمر په پانو کی د ګلو

که دی پ،رته بیت ته وګورو، نو د هغه محبوب لیدنهو چې د شرابو جام هم په لاس کی ولری، د نرګس پر ګل دومره اغیز کوی چې خپل جام یی له لاسه پریو ځی او نسکوریږی.
په دویم بیت کی شاعر د یار مخ لیدل د لمر دریږد یدلو او خوځیرلو علت ګڼل دی، که څه هم په حقیقت دغه علت نشی کیدلی، خو ډیر ښه لطافت لری.

یا:
کعبی تور کمیس اغوستی دی له غمه　　مظلومان قربانی کیږی بی حسابه

6 – رجوع: رجوع په لغت بیرته راګرځیدلوته وایی او په ادبی اصطلاح کی هغه ادبی صنعت دی، چې یو څوک یو مطلب یو ځل څرګند کړی او بیا پّ وروستی جمله یا نیم بیتی کی دیو خاص غرض له پاره خپله کړی خبره باطله کړی او له خپل مطلب څخه وګرځی.

لکه خوشحال خان خټک چې وایی:
که ښه وایم و چاته هم یی بد نیسی په زړه کی
یا بخت دی د مغلو یا زما څه عقل کم دی
نه بخت دی د مغلو یا زما څه عقل کم دی
دا ګُل واړه پیری ده، چې می کار درهم برهم دی

که دا پورته دوه بیتونه و ګورو وینو چې خوشحال خان خټک یو ځل خپلی کم بختی او کم عقلی ته اشاره کوی او وروسته بیا له خپل مطلب څخه ګرځی او د هر څه اصلی لامل او علت پیری او ضعیفی بولی.

7 – عارفانه تجاهل: کله چې د یو نزاکت او لطافت له پاره شاعر خپل ځان په یوه شی ناخبره واچوی په داسی حال کی چې ښه پری خبر او ورمعلوم وی په شعر او ادب کی دی ته د عارفانه تجاهل ادبی صنعت ویل کیږی
لکه علی خان چې ویل وایی:
دا د دلبر مخ دی چې له شاله نیم لیده شی
یا زیږوتی نمر دی چې لیده شی نیم له غره
یا لکه دا بیت:
دا یی خط دی چې پر مخ دی ګرځیدلی
که زنګیان دی په حرم کوی طواف
په پورته بیت کی معشوقی خپل ښکلی مخ په ښکلی ژیړ شال کی پټ کړی دی، خو لږه ښکلی برخه ورڅخه په یوه ګوښه کی ښکاری، چې د ژیړ شال عکس وربانډی پریوتی دی، نو شاعر ځان ناخبره غورځوی او وایی چې زه نه پوهیږم چې دا دمازیګر لمر دی او که زما د محبوب ښکلی مخ.
یا:
دا د کوم ګلرخ له غمه په ګلشن کی　　دی ګلان په وینو سره لکه سالو

8 – تلمیح: تلمیح په لغت کی په مالګه کولوته وایی او په ادبی اصطلاح کی هغه ادبی صنعت دی چې شاعر په خپل شعر کی یوی تاریخی پیښی او حکایت ته اشاره کړی وی.
لکه:
مګر وژاړه فرهاد بیا سیل د زرکو　　چې په سرو سترګو راځی له کوهستانه
یا:
د زړه تخت دی ځکه ونیوو دیوانو　　چې دی ګوته د سلیمان لاړه له لاسه

تهیه و ترتیب:　　استاد انجینیر امین الله (امین)

یا:
که رقیب می نږدی نه پریږدی محبوب ته د یوسف د کمیس بوی بس دی یعقوب ته
په لومړی بیت کی د شیرینی عاشق فرهاد، په دویم کی د سلیمان (ع) نګین او په دریم کی د یوسف (ع) او حضرت یعقوب (ع) واقعوته اشاره ده.

9 – سوال او ځواب: هغه صنعت ته ویل کیږی چی شاعر په خپل شعر کی پوښتنی او جوابونه سره یوځای کړی، په یوه مسره کی پوښتنه وکړی او په بله کی ځواب ورکړی.
لکه پیر محمد کاکړ چی وایی:

وی می زلفی پر مخ ولی تاویږی
وی نوروز دی شپه او ورځ سمیږی

وی می وروځی دی لیندی باندی دی غشی
وی ناوک دی د عاشق په زړه څرخیږی

وی می سترګی دی تر کومه خونخواری کا
وی دا باز د ښکار په وینو نه مړیږی

وی می ماته ستا د غاښو تعریف وکړه
ولی ږلی ده په لاله کی چی ویلیږی

وی می ووایه علاج د ژړا څه کړم
وی باران د رحمت ښه دی چی وریږی

وی می خوار شو پیر محمد په عاشقی کی
وی پرما چی مینه کړی هغه حواریږی

10 – ارسال المثل: که شاعر په خپل کلام کی کوم مشهور متل راوړی، هغه ته ارسال المثل وایی.

لکه:
چی اوربشی کری کله غنم کیږی دی ریښتیا چی څه کړي هغه اخل

یا:
وصل و هجر د یار دواړه ورور خور دی په دنیا کی بی زحمته راحت نه وی

11 – مبالغه: که شاعر خپل شعر کی د یوشی وصف تر اندازی زیات بیان کړی او یایی تصریق او تکذیب ته شدت او قوت ورکړی، مبالغه ورته وایی

مبالغه په دری ډوله ده.

الف – تبلیغ: چی مدعا او مقصد د عقل او عادت له مخی امکان ولری، لکه:

له خوشحال سره کی کینی یو څو کاله دا د غره ختک به واړه شاعران شی

ب – اغراق: چی مدعا د عقل له مخی امکان ولری خو د عادت له مخی ناشونی (ناممکن) وی، لکه:

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

زه رحمان په زړه نری کړم هغو نجونو　　چی یی ملا ده د ویښته په دود نری

ج – **غلو :** چی مدعا او مقصد هم د عقل له مخی او هم د عادت له مخی ناشونی وی، لکه:

بی له تا هسی ضعیف یم گلرخساره　　پر حباب باندی که پښه ږدم نه ماتیږی

12 – تکرار حسن : هغه صنعت ته وایی جی شاعر په خپل کلام کی کومه کلمه د تریج، تاکید، ډیروالی یا داسی نورو اغراضو له امله تکرار کړی، لکه:

ستا ملالو ستر گو زړه له مانه یووړ　　اهو چشمه گلرخسار راشه راشه

چی همیش دی د اغیار په لور شفر دی یو ځل یار ته له اغیاره راشه راشه
یا:

بیا راغله دی و جهان ته بل وار نشته　　بل وار نشته بل وار نشته وار دی دا

13 – کیسی (لغز) : چی د یو شی خواص، صفات او نوری نښی وښودل شی او د دغو خواصو او نښو له مخی له مخاطب څخه د هغه شی د ښودلو پوښتنه وشی، لکه:

له پاسه راغی سور بلوخ　　اغوستی یی پنځه پنځوس
سور دی صندوقک دی　　له سرو غمیو ډک دی

له لومړی کیسی څخه مقصد پیاز او له دویمی څخه انار دی.

پنځم څپر کی

بیان

بیان په لغت کی سپرل، څرگندول او په ډاگه کولو ته وایی، په اصطلاح کی بیان هغه علم دی چی د یوی معنا دلالت په بیلابیلو لارو راښیی.

د بیان علم اصلی موضوعات مجاز ا کنایه دی، خو تشبیه له مستعار مجاز سره د تړاو په صورت کی هم ملگری کیږی

د ځینو څیړونکو په نظر په اسلامی دوره کی لومړنی سړی، چی د بیان علم په اړه څیړنی کړی، هغه ابو عبیده مثنی دی، د زوکړی کال یی معلوم نه دی خو د مړینی کال یی (211 هـ ق) ښوول شوی دی.

ابو عبیده د بیان په باب د مجاز القران په نوم یو کتاب لیکلی.

ابو عبیده په مجاز القران کی هغه کلمات راتول کړی، چی د موضوع په لحاظ په معانی کی استعمال نه لری، بلکی په مجازی معناوو کی یی استعمالوی.

تشبیه

تشبیه یو داسی ادبی ښایست دی، چی په منظوم کلام کی ښکلا، خوند، کیفیت زیاتوی او د شعری ژبی په کارولو کی ځانگړی ونډه او ارزښت لری

تهیه و ترتیب:　　استاد انجینیر امین الله (امین)

تشبیه ورته کولو یا یو شی یا یو څیز د بل په شان کیدو ته وایی یا: په یوه ځانګړی معنا کی د دوو شیانو ګډون ته، په دی شرط چی د دواړو تر منځ یو یا څوګډ خصوصیتونه موجود وی، ورته کول تشبیه ده.
د مثال په ډول که ووا یو چی: (ناپوهی مرګ او پوهه ژوندون دی)
نو په دی وینا کی ناپوهی او جهالت له مرګ سره، علم او پوهه له ژوندون سره تشبیه یا ورته شوی دی.
یا لکه په لاندی شعر کی:

پتنګ یم شمعی ښکلول دی غواړم
که څنګ دی ډک د سرو لمبو دی ښه دی

شاعر په دی بیت کی خپل ځان له پتنګ سره تشبیه کړی دی او له شمعی څخه یی هدف خپل هیواد دی چی د ابادولو او سمسور لو لپاره یی هر راز سرښندنی ته تیار دی.
د شاعر او پتنګ تر منځ د تشبه وجه یا ګډ خصوصیات مینه، محبت او وفاداری ده.

د تشبیه رکنون:

تشبیه پنځه رکنون لری: مشبه، مشبه به، د تشبیه وجه، د تشبیه ادات، د تشبیه غرض.
مشبه او مشبه به ته د تشبیه طرفین یا اصلی ارکان هم ویل شوی دی، ځکه چی د تشبیه په صورت کی یی شتون حتمی دی. د دوه نورو (وجه شبه او ادات تشبیه) دکر او شتون حتمی او اړین نه دی.

1. مشبه:

هغه شی چی تشبیه کیږی د مشبه په نوم یادیږی.
یا: مشبه هغه څوک یا شی یا حال دی، چی له بل چا یا شی یا حال سره تشبیه کرای شوی وی.

د بیلګی په ډول: که و وایو چی (باران اوری) په دی کلام کی د تشبیه کوم طرف نشته او که و وایو چی (د غم باران اوری) دلته د تشبیه طرفین موجود دی.
غم یی له باران سره تشبیه کړی دی.
یا لکه په لاندی بیت کی چی (محبت) له اور سره تشبیه شوی دی:

هیڅ مه نه زده محبت که اور دی دا په اور سوځم په رضا که زور دی دا

یا لکه په لاندی لنډی کی:

زړه مرغلره ده چی مات شی بیا د لباس په خندا ناخلی کوشیرونه

پورته لنډی کی (زړه) مشبه دی چی له مرغلری سره تشبیه شوی دی.

2. مشبه به:

له کوم شی سره چی یو شی تشبیه کیږی د مشبه به په نامه یادیږی.
یا: مشبه به هغه څوک یا شی یا حال دی چی د بل چا یا حال ورته والی او تشبیه له ده سره شوی وی.
لکه: په دی لاندی جمله کی:
(پوهنه د رنا په څیر ده) په دی جمله کی (رنا) مشبه به راغلی ده.
یا لکه د رحمان بابا په لاندی بیت کی:

که حرص دریاندی زور شی مرګ دریاد کړه دا علاج دی دغه رنځ لره محکم

رحمان په دی بیت کی (حرص) له (رنځ) سره او (مرګ) یی له (علاج) سره تشبیه کړی دی، رنځ او علاج دواړه مشبه به دی، یعنی د نورو شیانو تشبیه له دوی سره شوی ده.
په همدی ډول په لاندی بیت کی چی (مارونه) د (زلفو) لپاره مشبه به دی:

چې خوږلی د یار زلفو منګرویم　　سرګردانه په سراغ د پاڑوګریم

یا لکه په لاندی لنډی کی چی (مرغلری) مشبه به او (خولې) مشبه دی.

چې مرغلری تری شرمیږی　　هغه خولې زما د یار پر مخ راځینه

3. د تشبیه وجه:

هغه یو یا څو مشترک صفتونه چی د مشبه او مشبه به تر منځ موجود وی، د تشبیه وجه یی بولی. د وجه شبه ذکر په بیت کی کله وی او کله نه.

لکه په لاندی بیت کی:

د بادام په څیر می زړه سوری سوری شو　　چې راپور ته په غمزه سترګی بانو کړی

په پورته بیت کی (زړه) مشبه، (بادام) مشبه به، (په څیر) د تشبیه کلمه، (سوری سوری کیدل) یی د تشبیه وجه یا مشترک صفت دی.

د تشبیه وجه ښایی په مشبه به کی تر مشبه زیاته قوی او څرګنده وی.

د رحمان بابا لاندی بیت وګورئ چی د تشبیه د وجهی ذکر پکی لفظه نه دی شو:

یا به قند یا به نبات او یا به شهد وی　　هر کلام چی له رحمانه شنیده شی

په پورته بیت کی د رحمان (هرکلام) مشبه، (قند، نبات، شهد) دری واړه مشبه بهات دی.

(خوږوالی) یی د تشبیه وجه ده، مګر په بیت کی لفظا نه ده ذکر شوی.

یا لکه په لاندی بیت کی:

که هر څو د بنو غشی کاږه ولی　　بو له نښی د زړه نه درومی خطا

4. د تشبیه ادات یا کلمی:

هغه ادات یا کلمی دی چی زیاتره د هغو پّ واسطه د مشبه او مشبه به تر منځ تشبیه قایمیږی.

د تشبیه ادات دادی: لکه، په څیر، په شان، غوندی، هغسی، هسی ، داسی، څنګه، په دود، که، په رنګ...

لکه:

خوند لری زما خوږی خبری　　په شکرو کی هم نشته هسی خوند

(رحمان بابا)

په غوږو دی زلفی هسی معلومیږی　　لکه ولویږی هندو په سپینو زرو

(حنان)

چی د سپرلی ګلونه ګورم　　ماته د ګل په شان جانان را یادوینه

په پورته لومړی مثال کی (هسی)، دویم کی (هسی – لکه)، دریم کی (په – شان) د تشبیه ادات یا کلمی دی.

5. د تشبیه غرض:

هغه مقصد او مطلب چی له تشبیه څخه اخیستل کیږی، د تشبیه غرض ورته وایی.

یا: د مشبه د حال بیان او ستاینه د تشبیه غرض دی. لکه: ښکلا، ښه والی، بد والی او نور...

د تشبیه غرض زیاتره مشبه ته راجع کیږی. د بیلګی په ډول:

که ووایو چی: (دا اوبه لکه د شاتو خوږی دی) په دی جمله کی: (اوبه) مشبه، (شات) مشبه به، (لکه) د تشبیه ادات، (خوږوالی) یی وجه شبه ده.

او د تشبیه غرض د اوبو خوږوالی ثابتول دی.

د تشبیه ویش

د تشبیه ویش په لاندی ډول شوی دی:

د مشبه ا مشبه به د موقعیتونو له مخی تشبیه په مفروقه او ملفوفه تشبیه باندی ویشل کیږی.

تهیه و ترتیب:　　استاد انجینیر امین الله (امین)

مفروقه تشبیه: هغه ده چې په بیت یا مسره کې مشبه او مشبه به یوبل ته څیرمه یا نږدی واقع شوی وی.
لکه:

خط دی تور حرفونه، مخ دی پانې د کتاب دی
شغل د کتاب دی بل کتاب راڅخه یوړ

رحمان بابا په دی بیت کې د محبوب پر مخ (تور خط) (ږیره او بریت) له تورو حرفونو سره او (مخ) یې د (کتاب) له پانو سره تشبیه کړې دی.
ځرنګه چې مشبه او مشبه به سره نژدی واقع شوی دی، نو د طرفینو د موقعیت په لحاظ مفروقه تشبیه ده.
یا لکه په لاندی پښتو لنډی کې:
سترګی ډولی، بانه پرې چتر د جانان مینه پکې ناوی ګرځومه

په پورته لنډی کې (سترګی) مشبه، (ډولی) مشبه به، (بانه) مشبه، (چتر) مشبه به، (د جانان مینه) مشبه، (ناوی) مشبه به دی. دا چې مشبه او مشبه به یا د تشبیه طرفین یو بل ته څیرمه راغلی دی، نو مفروقه تشبیه یې بولی.

ملفوفه تشبیه:

که چیرې په یو بیت یا مسره کې څومشبه او څومشبه به داسې راوړل شی چې له مشبه سره مشبه په یو نیم بیتی کې او له مشبه به سره مشبه به په بل نیم بیتی کې راغلی وی، یعنی له مشبه سره مشبه به نژدی یا څنګ په څنګ نه وی راغلی؛
ملفوفه تشبیه یې بولی لکه په لاندی بیت کې:

توری زلفی شنه خالونه، سره رخسار
شنه توتیان دی سره ګلونه تور ښامار

په پورته بیت کې (زلفی) مشبه، (ښامار) مشبه به، (تورواڼی)، (اوږدوالی) یې وجه شبه.
(خالونه) مشبه، (توتیان) مشبه به، (شینوالی او ښایست) یې وجه شبه.
(رخسار) مشبه، (ګلونه) مشبه به، (سورواڼی او ښایست) یې وجه شبه ده.
ځرنګه چې مشبه ګانی په یو نیم بیتی او مشبه به په بل نیم بیتی کې یعنی سره لړی راغلی دی نو ملفوفه تشبیه یې بولی.

ب – د تشبیه ویش د ابتذال او ندرت په لحاظ:

د ابتذال او ندرت په لحاظ تشبیه په مبتذله او نادره تشبیه باندی ویشل کیږی.

نادره تشبیه: هغه تشبیه ده چې شاعرانو کې لږ استعمال ولری او یا کوم شاعر نوی پیدا کړی وی.
لکه په دی بیت کې:

چې یې خال په مخ کې وینم حیرانیږم
په حنت کې ولې ږدی عاصی یو ګام

په پورته بیت کې (خال) مشبه، (عاصی) مشبه به، (مخ) مشبه، (حنت) مشبه به دی.
د (خال) او (عاصی) تر منځ (تورواڼی) وجه شبه ده. د (مخ) او (جنت) تر منځ د تشبیه وجه ښایست او سپینوالی دی.
ځرنګه چې لږ شمیر شاعرانو کارولی ده، نو نادره تشبیه یې بولی.

مبتذله تشبیه: هغه ده چې په شاعرانو کې خورا زیات استعمال ولری.
لکه د (زلفو) تشبیه له (سنبل) سره یا د (مخ) تشبیه له (ګل) سره چې هر شاعر دا کار کړی دی.
لکه په لاندی بیتو کې:

مخ دی لکه ګل صنم — زلفی دی سنبل صنم
که هر څو د بنو غشی کاږه ولی — بوله نښی د زړه نه درومی خطا

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

په لومړی بیت کی مخ له ګل سره او زلفی له سنبل سره او په دویم بیت کی (بانه) له (غشو) سره تشبیه شوی.

ج – د تشبیه ویش د وجه شبه په لحاظ:

د وجه شبه په لحاظ تشبیه پر مفصله او مجمله باندی ویشل کیږی

مفصله تشبیه : هغه ده چی د تشبیه وجه لفظا په بیت کی دکر شوی وی.
لکه په دی بیت کی:

دغفلت په خوب ویده خلک یی نه اوری که حمید ناری وهی لکه جرس

په پورته بیت کی حمید (خپل ځان) له (جرس) سره تشبیه کړی دی، (ناری وهل) یی وجه شبه ده چی لفظا ذکر ده، نو مفصله تشبیه ده.

مجمله تشبیه: هغه تشبیه ده چی د طرفینو تر منځ یی د تشبیه وجه لفظا نه وی ذکر شوی.

لکه په لاندی بیت کی:

مخ دی لکه لمر دی ورته ځیر کتلی نه شم
ځکه یی د مدحی له عهدو وتلی نه شم

عبدالقهار خټک چی د خوشحال خان خټک زوی دی پخپل پورته بیت کی یی د (محبوب مخ) له (لمر) سره تشبیه کړی دی. د (مخ) او (لمر) تر منځ د تشبیه وجه چی (ښایست او روښنایی) ده په څرګند ډول په کلام کی ذکر شوی نه ده، نوځکه یی مجمله تشبیه بولی.

د – د تشبیه ویش د اداتو په لحاظ:

د اداتو په لحاظ تشبیه پر مرسله یا مطلقه او مؤکده باندی ویشل کیږی.
مرسله یا مطلقه تشبیه : هغه تشبیه ده چی د تشبیه ادات یا کلمی په بیت کی ذکر وی، لکه په دی بیت کی:

ښامارانو غوند ګرځی په ګنجونو نشته هیڅ په زړه کی ډار د تورو زلفو

په دی بیت کی (زلفی) له (ښامارانو) سره تشبیه دی. د زلفو او ښامارانو تر منځ د تشبیه ادات (غوندی) په بیت کی ذکر ده ، نود اداتو د ذکر په لحاظ مرسله یا مطلقه تشبیه ده.

مؤکده تشبیه : هغه تشبیه ده چی د مشبه او مشبه به تر منځ د تشبیه ادات یا کلمی په بیت کی نه وی ذکر شوی.
لکه په دی لاندی بیت کی:

نه به په زور په زاری خلاص شی، نه په عقل دانش
دنیا دامګاه، ژوندون دانه، اجل یی دام ایښی دی

د پورته بیت په دویم نیم بیتی کی: (دنیا) له (دامګاه) سره (ژوندون) له (دانی) سره (اجل) له (دام) سره تشبیه شوی دی، خو دتشبیه د اداتو ذکر یکی نه دی شوی، نو مؤکده تشبیه یی بولی.

مجاز

مجاز په لغت کی اجازه ور کړه شوی ته وایی، د دلاوری او تجاوز کولو په معنا هم راغلی دی.

په اصطلاح کی که یوه کلمه د خپلی اصلی او حقیقی مانا څخه تجاوز وکړی او د یوی غیر وضعی مانا لپاره راوړل شی مجاز بلل کیږی. د مثال په ډول که زلمی ته ووایو:

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

زمریه دلته راشه! په دی جمله کی (زمری) داسی کلمه ده چی په اصل کی د زمری لپاره چی په زړه ورتوب کی شهرت لری وضع شوی، نه د زلمی لپاره نو داچی مور دا کلمه د زلمی لپاره راوړو مجاز بلل کیږی.

کله چی یو لفظ د مجازی معنا لپاره راوړو باید د حقیقی او مجازی معنا تر منځ کومه علاقه او نسبت موجود وی.

مجاز په دوه ډوله دی: استعاره او مرسل مجاز.

استعاره

استعاره په لغت کی عاریت غوښتلو ته وایی او په اصطلاح کی د غیر حقیقی معنا لپاره د کوم لفظ کارولو ته وایی په دی شرط چی د حقیقی او مجازی معنا تر منځ د تشبیه علاقه موجود وی.

د تشبیه او استعاری توپیر

1 – په تشبیه کی مشبه او مشبه به دواړه باید ذکر شی او په استعاره کی یوازی مستعار منه (مشبه به) ذکر کیږی.

2 – په تشبیه کی مشبه او مشبه به په منځ کی مشترک وصف ته وجه شبه وایی او په استعاره کی یی (وجه جامع) بولی، په تشبیه کله کله وجه شبه او ادات راوړل کیږی خو په استعاره کی وجه جامع نه راوړل کیږی او ادات بیخی وجود نلری.

3 – په تشبیه کی د قرینی راوړلو ته ضرورت نشته خو پّ استعاره کی قرینه باید راوړل شی.

یادونه: په استعاره کی مشبه ته (مستعار له) او مشبه به ته (مستعار منه) وایی.

د استعاری ډولونه

1. مصرحه استعاره : هغی استعاری ته وایی چی مستعار له حذف شی او یوازی مستعار منه راوړل شی. لکه:

د نور چاپه ما څه کار دی زه پری خوښ یم
کی می دل و دین همه واړه بتان وړی

په پورتنی بیت کی (بتان) مستعار منه دی او (بنکلی) مستعار له دی چی ذکر شوی نه دی.

2. مکنیه استعاره : هغی استعاری ته وایی چی شاعر مستعار له ذکر کړی او مستعار منه حذف کړی خو د مستعار منه له متعلقاتو څخه کوم شی روایی. لکه:

هر ساعت زما د غوږ په تاوولو د فلک لاسونه شنه شوه تر څنګلو

په پورتنی بیت کی (فلک) د ظالم سړی لپاره استعاره شوی دی یعنی مستعارله (فلک) او مستعار منه (سړی) دی، لاس د مستعار منه له متعلقاتو څخه شمیرل کیږی.

3. اصلیه استعاره : هغی استعاری ته وایی چی شاعر په خپل کلام کی کوم جامد اسم استعاره کړی. لکه:

جی سنبل یی غوږوی پر مخ پوهیږم اور د عشق به می تازه د سبا باد کا

په پورتنی بیت کی (سنبل) د ویښته لپاره استعاره شوی دی او سنبل جامد اسم دی.

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

4. تعبیه استعاره : هغی استعاری ته وایی چی د مستعار لفظ فعل، حرف یا مشتق اسم په کی استعاره شوی وی، لکه:

هرپلورنی ولی بهاندی خاندی له خوښیه سروهی له سنګرونه

په پورتنی بیت کی (خاند) فعل دی چی د اوبو د شرهار لپاره استعاره شوی دی.

5. مطلقه استعاره : هغی استعاری ته وایی چی د مستعار منه یا مستعار له له متعلقاتو څخه کوم شی نه وی ذکر شوی. لکه:

د دیدن په ګدایی کی می ننګ نشی درویز ګریم د بتانو په بازار ګډ

په پورتنی بیت کی (بتان) د ښکلو لپاره استعاره شوی دی چی بتان مستعار منه او ښکلی مستعار له بلل کیږی.

6. مرشحه استعاره : هغی استعاری ته وایی چی مستعار منه له متعلقاتو څخه کوم شی ذکر شی. لکه:

ستا د غشوله پر هاره به روغ نشم چی ویشتلی دی په زړه لکه نخچیریم

په پورتنی بیت کی پرهاره (غشی) د بانوګانو لپاره استعاره شوی دی (ویشتل او پرهار) چی د غشی یعنی د مستعار منه له متعلقاتو څخه دی هم ذکر شوی دی.

7. مجرده استعاره : هغی استعاری ته وایی چی د مستعار له علایم او متعلقات راوړل شی. لکه:

نه له ما د مهر خوی ولاړ د بتانو نه د جور و دجفا رسم له دوی ولاړ

په پورتنی بیت کی (بتان) مستعار منه او (ښکلی) مستعار له دی (دجور او دجفا) رسم د ښکلو (مسعارله) له متعلقاتو څخه شمیرل کیږی.

مرسل مجاز

که چیری د حقیقی او مجازی معنا ترمنځ بی له تشبیه څخه نوری علاقی موجودی وی، مرسل مجاز بلل کیږی. لکه:

راته وکړه په دی سرو شوندو بیان لږ دا زما په اوږو واچوه احسان لږ

په پورتنی بیت کی (شوندی) ذکر شوی دی خو مطلب یی ژبه ده، ځکه چی بیان پّ شوندو باندی نه کیږی او د ژبی او شوندو ترمنځ د مجاورت او ګاوندی علاقه ده نه د تشبیه.

د مرسل مجاز علاقی

1 – د سببیت علاقه : چی سبب ذکر شی او مراد یی مسبب وی، لکه:

هسی مور کړم د یار غم له خپله عمره چی په حلق کی می اوبه د حیوان نښلی

په پورتنی بیت کی له (مور) څخه مراد بیزاری ده، د مور سبب بیزاری دی.

2 – د مسببیت علاقه : چی مسبب ذکر شی او مراد یی سبب وی، لکه:

ښادی څه غواړی په عشق کی د ګلرخو تمامی عمر د ژړونو سولیده دی

په پورتنی بیت کی (غم) د زړه د سولیدو مسبب ګرځی.

3 – د کُلیت علاقه : چی کُل ذکر شی او مراد یی جُز وی. لکه:

چا پیژندم زه چی عاشق نه وم په جهان کی
اوس می ستا له رویه نوم رسوا په درست جهان دی

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

په پورتنی بیت کی (جهان) ذکر شوی دی خو مطلب یی یوازی د رحمان بابا د اوسیدلو ځای او شاوخوا دی.

4 – د جزئیت علاقه : چی جُز ذکر شی او مراد یی کُل وی. لکه:

آه و افسوس به څه رنګ زه پیر محمد نه کړم　　چی نه زړه لرم په لاس کی نه دلبر

په پورتنی بیت که (لاس) ذکر شوی خو مرادیی ټول ځان دی.

5 – د ظرفیت علاقه : چی ظرف ذکر شی او مراد یی مظروف وی. لکه:

رقیبان دی می په آه پوری نه خاندی　　د مردانو دیګ پخیږی په مهال پس

په پورتنی بیت کی (دیګ) ذکر شوی خو مرادیی خواړه دی.

6 – د مظروفیت علاقه : چی مظروف ذکر شی او مراد یی ظرف وی. لکه:

په رویمال می اوښکی وچی کړی داډ راکړی　　زه فریاد کړم ته زما په دلاسا یی

په پورتنی بیت کی (اوښکی) مظروف او سترګی ظرف دی یعنی د اوښکو مراد سترګی دی.

کنایه

کنایه هغه ترکیب یا جمله ده چی د ویوونکی هدف او مراد ظاهری معنا نه وی.

کنایه دری ډولونه لری:

1 – له صفت څخه کنایه : چی له کنایی څخه مراد صفت وی؛ لکه:

درویزه له درویزګره ناکسی ده　　د فلک کچکول ته مه نیسه کچکول

په پورتنی بیت کی (د کچکول نیولو) هدف (ګدایی) ده او ګدایی صفت دی.

2 – له موصوف (اسم) څخه کنایه : چی د کوم شی یو یا څو صفتونه راوړل شی او مراد یی په خپله موصوف وی؛ لکه:

اور می بل د زړه په کور کړه　　له هر چا هر څه یی تور کړه

په پورتنی بیت کی د شرابو صفت ذکر شوی دی.

3 – له نسبت څخه کنایه : چی یو یا څو صفتونه ذکر شی او د سړی متعلق ته یی نسبت شوی وی او مراد یی په خپله سړی وی؛ لکه:

ته چی ماته وایی وایه څوک دی وژنی　　ته له خپلو سترګو غواړه دا جواب

په پورتنی بیت کی د وژلو نسبت د معشوقی سترګو ته شوی چی مراد یی په خپله معشوقه دی.

شپږم څپرکی

د ویپانګه برخه

شمیره	لغت	معنی
1	ابتذال	بی ارزښتي، ډیر تکراري، سولیدلی
2	اپریشن	عملیات
3	اترنګ	یو ډول نکریزي دي
4	اتل	قهرمان، زړور، تکړه، غیرتمن
5	اتلان	قهرمانان
6	اتلولي	قهرمان، زړور، تکړه، غیرتمن
7	اټکل	تخمین، ګومان
8	اثار	نښي لکني، تالیفات
9	اختناق	خپه کول، د بیان او فکر د آزادی بندول
10	احسان	چاته یوشي بخښل
11	اخته	مبتلا، بوخت
12	اخوت	وروري
13	اطلس	یو ډول وریښمینه ټوټه
14	ارادت	له درناوی سره یو ځای مینه او علاقه غوښتنه، قصد
15	ارزښت	ارزش
16	ارزول	ارزیابي کول
17	ارزونه	ارزیابی، ارزښت موندنه
18	ارکسترا	ډله ییزه موسیقی
19	اروابناد	شاد روان
20	التماس	هیله، ارزو
21	آز	حرص
22	اړ	محتاج، مجبور او مکلف
23	اړباسل	احتیاجول، محتاج کول

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

24	اړباسي	مجبور وي
25	اړتيا	ضرورت
26	اړخ	پهلو
27	اړدوړ	اغتشاش، ګډو ډي
28	اړستل	مجبورول
شميره	**لغت**	**معنی**
29	اړه	ارتباط، احتياج
30	اړونده	مربوطه
31	اړيکی	ارتباط
32	اړين	ضروري، د اړتياوړ، حتمی
33	استازي	نماينده
34	الم	درد
35	اوتر	وارخطا، پريشان
36	استوګن	اوسيدونکی
37	اشلوک	شعر، نظم
38	اشجار	وني
39	اشر	ګډکار
40	اشيا	شيان، څيزونه
41	اعتراض	انتقاد، ګوتنيونه
42	اعتياد	عادت کيدل
43	اعجاز	هغه کار چه بل څوک ورڅخه عاجزوی
44	اعزاز	عزت، لوړوالی
45	اوجار	خراب
46	آغلی	ښکلی
47	اغيز	تاثير
48	اغيزناکه	ګټوره، تاثير لرونکی

تهيه و ترتيب: **استاد انجينير امين الله (امين)**

49	افاده	بیان، مطلب، بنودل، ویل، څرګندول
50	افراط	ډیروالی، له اندازې زیات
51	افضل	غوره
52	التهاب	یو شی د بل په شان کول، ورته
53	الهام	په زړه کې لویدل
54	امتیاز	توپیر، غوره والی
55	امن	له ضرر نه خلاص، مصؤون
56	امید	هیله، آرزو
57	امینان	امانتګران، امانت ساتونکی
58	اند	فکر
59	انتباه	عبرت، پند، آګاه شدن
شمیره	**لغت**	**معنی**
60	انجام	پای، آخر، د یو کارپای
61	انځور	رسم، تصویر، عکس، څیره په رسامی ډول
62	انګړ	حویلی
63	اوبدل	بافت، ګنډل، جوړول
64	اوډنه	تدوین او تنظیم
65	اودوم	چاره، علاج
66	اوډون	ترتیب، اوډل، ترتیبول
67	اوسمهال	اوس زمانه
68	اونیزه	جریده، هفته نامه
69	ایجاد	رامنځته کیدل
70	ایکې	پیسه، د کابلی روپی شپیتمه برخه ارزښت یی درلود
71	ایلچي	قاصد، خبر رسان
72	ایله کیدل	خلاصیدل، خوشي کیدل
73	آبدات	تاریخی ودانی

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

74	آزموینه	امتحان
75	اروایی	روحی
76	آغاز	پیل شروع، د یوکار پیل
77	آیین	لار، مسلک، عقیده، دین، قانون
78	باب	فصل، څپرکی (فصل و باب)
79	باور	اعتماد
80	بچ	خلاص، ساتل شوی (فصل و باب)
81	بخښه	کښوړه، خورجین
82	بدلون	تغیر، تحول
83	بدیع	نوی پیدا کونکی، خلق کوونکی
84	بریځر	غرمه
85	بډای	پولدار، شمتن
86	بردمه	بالکل، مالا مال
87	بډاینه	غنا، مړیدنه
88	بډایه	غني
89	برمل	ماسپښین
90	برخلیک	سرنوشت
شمیره	**لغت**	**معنی**
91	برخمنه	د برخي خاوند
92	برید	حمله، حد، اندازه
93	بریښید	معلومیده، څرګندیده
94	بربنډ	لوړ باغ
95	بشپړ	مکمل، پوره
96	بصیرت	بینایی، پوهه
97	بقا	پایښت
98	بل (اور)	افروخته (آتش)

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

99	بلاغت	
100	بلنه	دعوت، غږکول
101	بلیغ	ویناوال، د وینا کولو وړتیا لرونکی
102	بنسټ	بیخ، تهداب
103	بنسټونه	اساسونه، بنیادونه
104	بن	باغ
105	بدرقه	ملګرتیا، مشایعت
106	بڼه	ځیره، نوع، صورت، شکل، رنګ
107	بامم	پالم، روزنه
108	بهرنی	خارجي
109	بری	فتحه، سوبه، کامیابی
110	بهیر	روند، جریان
111	بمبن	د هندوانو روحانی مشر
112	بوره	زوی مړی، هغه ښځه چې زوی یې مړوی
113	بود تون	بتخانه، بتکده
114	بټ بیدیا	توده صحرا، تو بیابان
115	بوخت	مشغول، مصروف
116	بوختیا	مصروفیت
117	بوختیاوي	مصروفیتونه، مشغولیتونه
118	بورجل	اقامت ګاه، سنګر، مسکن
119	بوډا	پیر
120	بوقلمون	رنګارنګ
121	بوللـه	قصیده
شمیره	**لغت**	**معنی**
122	بیاځلی	تکراری، دویم ځلي
123	بیړه	تلوار

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

124	بیړی	زولنی
125	بیلګه	مثال، نمونه
126	پاڅون	انقلاب، قیام
127	پالنه (پالل)	روزل، پرورانیدل، عبادتکول
128	پام	توجه، هوش
129	پانګه	شمتنی، مال
130	پاروګر	دو گر، مار، دموونکی او نیونکی
131	پایښت	پایدونیکی، بقا
132	پایله	نتیجه
133	پایمال	ترپښو لاندي کول، لګدمال
134	پت	ناموس
135	پته	آدرس
136	پرانستل	افتتاح کول، کشودن، خلاصول
137	پرتله	مقایسه
138	پرته	بیله، بدون
139	پرښتي	ملایکی
140	پرمختګ	ترقی، پیشرفت
141	پریکړه	فیصله
142	پړی	جسد
143	پړاو	مرحله
144	پړاوونه	مرحلی
145	پړی	رسی، ریسمان
146	پسخه	د خټو د دیوال رده
147	پسوللی	سینګار شوی
148	پل	قدم، نقش پا، گام
149	پلا	حُل، وار

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

150	پلاټ	
151	بلازمینه	پایتخت
152	پلن	همواره، عرض دار
شمیره	**لغت**	**معنی**
153	پلورل	خرڅول
154	پلوی	طرفدار
155	پلویان	طرفداران
156	پلي	تطبیق، په لار اچونه
157	پنځ	طبیعت
158	پنځول	تخلیقول، نوی رامنځ ته کول
159	پنځیدل	زیږیدل
160	پندونه	نصیحتونه
161	پند	بار
162	په څیر	په شان، په مثل (د تشبه ادات دی)
163	په ګوته کول	نشان دادن
164	پور	قرض، دین
165	پوړ	مقام، مرتبه
166	پوړکی	قشر
167	پوړی	درجه، پته پایه زینه
168	پیاوړتیا	غښتلتیا، قوت، ځواک
169	پیاوړی	قوي
170	پیر	پلا، وار، دوران
171	پیرزوینه	لورینه
172	پیروپلور	اخیستل، خرڅول
173	پیژند پانه	کارت هویت، تذکره
174	پیشه	کسب کار

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

175	پیل	شروع، آغاز
176	پیلامه	شروع، پیل، لومړی برخه
177	پیوستون	یو ځای کیدل، یو موتی کیدل
178	پییل	جیل کول، امیل کول
179	تاړاک	چوروچپاول، برید
180	تبرک	برکت، درناوی، احترام
181	تحقیق	تتبع، څیړنه، ریسرچ
182	تحقیقی	څیرنیز
183	تخلیق	خلق کول، ایجاد کول، ایجاد، منځته راوړل
شمیره	**لغت**	**معنی**
184	تخیل	خیال او تصور، په ذهن کي د یو څیز انځور
185	تدبیر	چاره، سنجش
186	تراړ	پریشان
187	ترخ	ضمن
188	تریو	ترش
189	تړاو	اړیکی (تړښت)، رابطه
190	تشبه	یو شی د بل په شان کول، ورته
191	تصدیعه	زحمت، تکلیف
192	تقوا	ډار، له ګناه ځان ساتل، پرهیزکاري
193	تقویه	پیاوړی، قوی
194	تکلاره	طرزالعمل، پالیسي
195	تل	بیخ، ژور
196	تلپاتي	تل ژوندی، همیشنی، مدام
197	تم	ځنډ، دریدل
198	تمثیل	په عمل او کړونه ښودل
199	تملق	چاپلوسی، خوشامندی

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

200	تمه (طمع)	هیله، امید، آرزو
201	تندی	تنډه، پیشاني
202	تنوع	رقم، قسم، نوع، مختلف
203	تهدید	ګواښ، ترفشار لاندي راوستل
204	تواضیح	حلم، کمیني
205	توحید	یو والی، وحدانیت
206	توکم	اصل، نسل، قوم
207	توکی	ماده، شی، جزء برخه، عنصر
208	توکی	برخی، مواد
209	تولکه	مجموعه
210	تولګي	مجموعي
211	تیرمهال	تیره زمانه
212	تیکی	پوښ، غلاف
213	ټاټوبی	هیواد، د اوسیدو سیمه
214	ټاکلی	غوزه شوی، تعین شوی، معلوم شوی
شمیره	**لغت**	**معنی**
215	ټبر	قوم، ولس
216	ټپ	زخم
217	ټپی	زخمی
218	ټکنده	پوره، غرمه
219	ټکنی	ترسیده
220	ټکنی	ځنډنی
221	ټوانمند	قوی، ځواکمند، توانا
222	ټوکیدل	زرغونیدل
223	ټولګی	مجموعی
224	ټوکه	مزاق

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

225	تولګیوال	هم صنفیان
226	تولنیز	اجتماعی
227	تیټ	لاندی، پایین
228	تینګار	تاکید، تیګیدل، اصرار
229	جاویدان	همیشنی، تلپاتي
230	جرګه مار	جرګه کوونکي
231	جرم	ګناه
232	جګړه	جنګ
233	جلا	بیل، جدا
234	جلا و طن	له هیواد څخه لری کیدل
235	جلاد	مامور کشتن، سنګدل
236	جلباب	کمزوري، څادر، پرونی
237	جمال	ښایست، ښکلا
238	جهت	لوری، طرف، خوا
239	جوت	څرګند، ښکاره، معلوم
240	جوتیږی	معلومیږی
241	جود	سخا
242	جور	ظلم، زیاتي
243	جوړښت	ساختمان، ترکیب
244	جوسه	شکل قواره
245	جونګی	چوچه شتر
شمیره	**لغت**	**معنی**
246	جوهر	
247	چاپیریال	محیط، ماحول
248	چار	کار
249	چارواکی	

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

250	چاري	کارونه
251	چپاور	یرغل، حمله
252	چټل	کثیف، ناپاک
253	چټلی	کثافات، مرداري
254	چلند	چلن، خوی، سلوک، کړه وړه، تګ راتګ
255	چمتو	آماده، تیار
256	چمتوالی	آماده ګی
257	حاجت	ضرورت، اړتیا
258	حال	باطن
259	حاوي	چاپیر، مجموعه
260	حجاب	پرده
261	حد	اندازه
262	حرکات	حرکتونه
263	حریت	آزادی
264	حساس	
265	حسرت	افسوس، آرمان
266	حسن	ښکلا
267	حصار	قلعه، دیوال
268	حمد	د الله تعالی ستاینه
269	حوض	ډنډ
270	حیثیت	
271	ځانګړنه	ځانګړتیا، خصوصیت
272	ځانګړنه/ځانګړتیا	خصوصیت، خاص والی، یو شی چی له بل شی څخه بیل وي
273	ځانګړني	خصوصیات، مواصفات
274	ځپل	اذیت کول
275	ځغرده	جرآت، زورتیا، واضیح خبره

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

276	ځلاند	روښانه
شمیره	**لغت**	**معنی**
277	ځواک	قوت، طاقت
278	ځواکمن	قوی، د زور او قوت خاوند
279	ځوړ	مخ بښکته
280	ځوړوالی	بښکته والی، تیتوالی
281	ځیرک	هوښیار
282	ځیرکتل	په غوره کتل، دقت کول، عمیق نظر
283	ځیل	نوع، قسم
284	ځیلونه	انواع، قسمونه
285	څاڅکی	قطره
286	څاڅکی څاڅکی	قطره، قطره
287	څارنه	تر سترګو لاندی ساتل، مراقبت
288	څاښت	ټکنی غرمه، کچه غرمه
289	څانګی	ښاخونه، برخی
290	څرګندونې	توضیحات
291	څرکونه	نښي نښاني، پلوشي
292	څرنګوالی	کیفیت
293	څښتن	خاوند، صاحب
294	څنګ	اړخ، پهلو، لوری
295	څومره والی	کمیت، اندازه
296	څیر	ورته، غوندی، ډول
297	څیرمه	څنګ ته، خواته، اړخ ته، نږدی
298	څیړنیز	تحقیقی
299	څیړونکی	محققین
300	خاپوړي	چارغاړک

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

301	خاتمت	ختمیدل، پای ته رسیدل
302	خار	اغزی
303	خام	اوم، اومه، هغه څیزچې پوخ نه وي، نارسیده
304	خامخا	هرومرو
305	خاورین	له خاورو جوړ شوی
306	خاوند	صاحب
307	خبری اتري	محاوره، گفتگو
شمیره	**لغت**	**معنی**
308	خبریال	د تازه خبرونو ټلوونکی او لیکونکی
309	خرقه	د درویشانو چپنه
310	خړوب، خړوبول	موړ، سیراب، پنول، اوبونه، اوبه کول
311	خړوبول	اوبه کول
312	خشمیدل	قهریدل، غوسه کیدل
313	خصلت	خوی، عادت
314	خصوصیت	ځانګړنه، خاص والی
315	خط	لیک
316	خطاء	ګناه، وبال
317	خلیفه	ځای ناستی
318	خمیر صندل	د قندهار په لهجه یو قسم شیرینی ده
319	خواجه	خاوند، بادار
320	خواخوږی	همدردي، دلسوزی، غمشریکی
321	خوار	عاجز، کم بخت
322	خوځښت	حرکت، نهضت، غورځنګ
323	خوږ	شیرین
324	خوسا	
325	خوله خوځول	اعتراف کردن

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

326	خوله واچوله	دهن انداخت
327	خوندي	محفوظ، سالمی شو
328	خیال	چرت
329	خیام	خیمه
330	خیر	بښیګنه
331	خیریه	خیر رسونکی
332	داد	عدالت، انصاف
333	دام	دالوتونکو د نیولو وسیله، چل و فریب
334	دامګاه	لومه ځای
335	دایره المعارف	
336	درسته	ټوله
337	درمل	دارو
338	درملتون	د دوا د خر ځلوځای
شمیره	**لغت**	**معنی**
339	درناوی	درنښت، قدرت، عزت
340	درنوی، درنول	قدرت و عزت
341	درهم	عربي پیسي، عربی سکي
342	درهم برهم	ګډوډ، خراب، ویجاړ
343	دریځ	مقام، ته د دریدو ځای، منبر، موقف
344	دقت	ځیرنه، پاملرنه، توجه
345	دنده	وظیفه
346	دود	رسم او رواج
347	دودیز	عنعنوی، مروج
348	دور	زمانه، دوران
349	ډاډ	مطمین
350	ډالی	سوغات، تحفه

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

351	ډګر	میدان
352	ډیری	زیاتره، اکثره
353	ذات	اصل، ماهیت، وجود
354	ذاتی	اصلی، خپل، شخصی
355	ذهنیت	د تفکر، لیدیا قضاوت یو دول ذوق
356	ذوق	خوښه، شوق، طبع، علاقه
357	راز	پټه خبره، سر
358	راشه درشه	تگ راتگ
359	ریړه	مشکل، ستونزه
360	رجوع	ورګرځیدل
361	رحمت	زړه سوی او مهرباني
362	رختونه	لباس، جامی
363	رزمی	جنګی، حربی
364	رښتینولی	راستکاری، صداقت
365	رښتینی	واقعی
366	رعاونه	جوړونه، ابادونه
367	رعیت	د یوی خاوری ټول وګړی چی د یو حکومت تابع وی
368	رغنده	سم، روغ
369	رکن	جز
شمیره	**لغت**	**معنی**
370	روان اندی	روښانفکر
371	روټی	ډوډی، مړی
372	روخاني	مذهبي مشر
373	روږدی	معتاد، اموخته
374	روزل	تربیه کول، پالل
375	روزنه او پالنه	تربیت او پرورش

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

376	روښان	روشن
377	روښانول	روشن کردن
378	روښانیان	د روښان مریدان او پیروان
379	روغ	جوړ، صحت
380	روغبړ	احوال پرسی
381	روغتون	شفاخانه
382	روغتیا	تندرستی
383	رول	نقش
384	رومان	
385	رویه	سلوک، چلند
386	ریاضت	ګوشه نشیني، ځانته ناسته د عبادت لپاره
387	ریبی، ریبل	لوکول، غوځول، پری کول، دروکردن
388	ړتلی	شړلی، تهدید شوی
389	زاریدل	قربانیدن، فراشدن
390	زانګو	ګهواره
391	زبون	ځپل شوی، بد حال
392	زدکړه	تعلیم، اموزش
393	زرغون	شین، راتو کیدل
394	زرینه	طلایی
395	زړښت	پیری
396	زړه بدی	خپګان
397	زړه سوی	دلسوزی، ترحم
398	زړور	دلاور
399	زغمل	تحمل کول
400	زلال	صاف او شفاف، زنی، پاکی او خوږی اوبه
شمیره	**لغت**	**معنی**

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

401	زمولوی	مړاوی کوی، ځپی، ضعیف
402	زوال	له برمه لویدل یا غورځیدل
403	زور	شور، غالمغال
404	زوکړه	پیدایش، تولد، زیږیدنه
405	زیاتره	اکثره، زیاده
406	زیار	کوښښ، هڅه، زحمت
407	زیار کښ	زحمت کش
408	زیانمن	تاواني
409	زیرمه	سیما، یاسره، ساتل شوی
410	زیرمی	ذخیری
411	زیور	ګانه
412	ژانر	ژانر فرانسوی کلمه ده د ادبی او هنری اثرونو ځانګړي بڼه
413	ژانرونه	ډولونه
414	ژبارل	ترجمه کول
415	ژباړه	ترجه
416	ژغورل	نجات دادن، ساتل
417	ژغورنه	ساتنه، خوندي کول
418	ژمنه	وعده
419	ژوبله	جنګ، جګړه، زخم، ټپ
420	ژوندود	کلتور، دود او دستور
421	ژوی	ساکښ، ذیروح، ژوندی موجودات، حیوانات
422	ساری	همتا، مانند، مثال
423	سالو وړمه	
424	ساوتیګا	خسته
425	سپارښتنه	سفارش، تاکید، او تینګار
426	سپرل	په دقت سره جدا کول، مجزا ساختن

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

427	سپما	پاسره، زیرمه کول
428	سپیڅلی	مقدس، پاک
429	ستایل	صفت کول
430	ستاینه	مدحه، صفت
431	ستره	لویه، غټه
شمیره	**لغت**	**معنی**
432	ستونزمن	مشکل، بحرانی
433	ستونزه	ربړه، مشکل
434	ستې	بیخ، تهداب
435	سجع	په نثر کی هم آهنګی
436	سحاب	وریځ
437	سخاوت	بخښش
438	سربښونکی	سر معلم
439	سرفرازه	سرلوړي
440	سرلیک	عنوان
441	سکون	آرام درینه، چوپتیا
442	سلسله	لړی
443	سمبال	بسیج، په هر شی پوره
444	سمه، سما	سم، اصلاح، درست
445	سنتی	له پخوا څخه دود شوی، پخوانی ریښه لري
446	سوبی	فتحي
447	سوکالی	آرامی
448	سویل	جنوب
449	سیاستوال	سیاست پوه
450	سیال، ساری	مانند، مثل، ورته سړی، رقیب
451	سیالی	لوبه، مسابقه

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

452	سیلانی	گرځندوی، سیاح، سیل کوونکی
453	سیما	څیره
454	سیمه	منطقه
455	سیمه ییز	منطقوي
456	ښادمن	خوښ، خوشحال
457	ښآدی	خوشحالي
458	ښګینه	احسان، نیکی، خوبي
459	ښګینی	ښه والی، غوره والی
460	ښکلا	حسن
461	ښکلاوی	زیبایی، ښایستونه
462	ښکلی	حسین، خوبصورت
شمیره	**لغت**	**معنی**
463	ښکیل	ښښتی
464	ښکیلاک	استعمار
465	ښکیلیدل	ښښتل
466	ښندی	قربانوي
467	ښه راغلی	پذیرایی
468	ښوونځی	مکتب
469	ښوونکی	معلم، استاد، آموزګار
470	ښوونه او روزنه	تعلیم، و تربیه
471	شان	طور، مانند
472	شاوخوا	ګرداګرد
473	شتمن	بډایی، د مال او شتون خاوند
474	شتمني	ثروت، یدارایی، مال و دولت
475	شخړه	لانجه، جګړه، ربړه
476	شریعت	طریقه، لار

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

477	شفاهی	په خوله ویل، د خولی په یادو، د خولی خبری
478	شکوه	شکایت
479	شهامت	زوروړتیا
480	شهکار	ډیرښه، لوړ اوو عالی
481	شومي	غړپ او به ځښی
482	شونتیا	امکان
483	شونډه، شوندي	لب، لبان
484	شونی	کیدونی، کیدونکی
485	شیبه	لحظه، دم
486	صادق	لوړ، ریښتونی
487	صداقت	ریښتونولی
488	صدری	واسکټ (په قندهار کی واسکت ته صدری وایی)
489	صراحت	څرګندتیا
490	صرف	یوازي، تش
491	صرفه	سپما و ګټه
492	صنعت	جوړیدل، سازیدل، جوړشوي شیان
493	صنم	بت، د معشوق په معنا هم کارول شوی
شمیره	**لغت**	**معنی**
494	صنیح	جوړونکی
495	صورت	پیکر و نقش
496	صوفي	پاک نفس، د تصوف د طریقت پیرو
497	طراوت	تازه ګی، ښیرازي
498	طرز	ډول
499	طریقت	د نفس د تزکیی له لازی د حقیقت د تر لاسه کولو سلوک
500	طنز	
501	ظرف	لوښی

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

502	ظلمت	تياره
503	عابد	پرهيزگار، متقي، تقوا دار
504	عارض	عرض کوونکی، شکايت کوونکي
505	عارضی	غير اساسی، فرعی
506	عارف	د خدای (ج) پيژندونکی، پوه، هوښيار
507	عاصی	ګنهکار
508	عاطفه	زړه سوی
509	عاقبت	پای، آخر
510	عالی	لوړ، شريف، محترم
511	عدل و داد	عدل و سخاوت
512	عرف	رسم و رواج، عنعنه
513	عرفان	پوهه
514	عظمت	لوړوالی
515	عنعنات	دودونه او رواجونه
516	عواطف	احساسات، جذبي، ولولي
517	غبرګ	ورتاو ول
518	عبرګون	ځواب، عکس العمل، غبرګ ورتاو ول
519	غچ	انتقام
520	غرور	لويي
521	غرومبيده	عرعر ميکرد
522	غليمان	دښمنان
523	غندنه	بد ويل، غندل
524	غور	دقت، ځيرتيا
شميره	**لغت**	**معنی**
525	غور ځنګ	نهضت، سياسي ډله
526	غورچانِ	منتخب

تهيه و ترتيب: **استاد انجينير امين الله (امين)**

527	غوره	دیړه ښه
528	غوسه	قهر
529	غیرواجب	غیر لازم
530	غیز ناک	تاثیر لرونکی
531	فراق	جدايي
532	فرهنګ	
533	فصاحت	د وینا روانی او څرګندتیا
534	فضل	په پوهي، اخلاقو او هنر کي غوره والیو لطف، پام
535	فطرت	ذاتي ځانګرتیاوي، پیدایښت
536	فطري	طبیعی
537	فقیر	بیوزلی، سالک
538	فلک	اسمان
539	فورم	شکل
540	قابل	منونکی
541	قاتل	وژونکی
542	قاچاق	د یو شي ناقانونه وړل
543	قاصر	قصوره، لټی، نیمګړتیا، عیب
544	قالب	چوکاټ
545	قاموس	سیند (د یوی ژبی د لغاتو کتاب)
546	قانون	لاره
547	قد	ونه
548	قدام	قدمونه
549	قدر	قدر، پټ
550	قدرت	وس، واک
551	قدیم	پخوانی
552	قدرمن	با عزت، د قدر وړ

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

553	قشر	طبقه، پوړ
554	قصاص	هم مثله سزا ورکول
555	قلندر	درویش، له دنیا څخه بی پروا
شمیره	**لغت**	**معنی**
556	قوم	تبر
557	قوي	زورور
558	قیامت	محشر، وروستی، له مړيني وروسته د راپور ته کید و ورځ
559	قیمت	بیه
560	کالل	برداشت کردن، تحمل کردن، زغمل، کښل
561	گام	قدم، مسافه بین دو قدم
562	گانده	آینده
563	گانه	پسول، زیور
564	گاوند	د کور او کلي شاوخوا
565	گاوندي	همسایه، همجوار
566	گټور	ارزښمن، مفید، فایده مند
567	گدا	فقیر
568	گډ	شریک
569	گډوډ	بی ترتیب و بی نظم
570	گډون	اشتراک
571	گران	مشکل، قیمتدار
572	گرانښت	عزیز بودن، قیمتی، اشکال
573	گرځندوی	سیاح، سیار
574	گرداب	گرداو
575	گروپ	دله
576	گریرنه	پوښتنه، سپرنه، سیرنه، پلټنه، تحقیق
577	گړنگ	ژور ځای، کنده

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

578	ګمرمایی	تودوخه
579	ګنج	خزانه
580	ګڼ	ډیر، زیات، انبوه، غلو
581	ګڼل	شمردن، قیاس کردن یا پنداشتن
582	ګڼه	شماره
583	ګڼه ګونه	انبوه، خلق، ازدحام، بیروبار
584	ګهیځ	صبح، سحر
585	ګواښ	اخطار، تهدید/ جداکردن از جنگ
586	ګواه	شاهد
شمیره	**لغت**	**معنی**
587	ګور	مرستون، قبر
588	ګوګل	صندوق سینه
589	ګومارل	مؤظف کول، تعیین کردن
590	ګوند	حزبو جنبه
591	ګوندي	شاید، به احتمال
592	ګوهر	مرغلره
593	ګیډه	شکم
594	کابینه	کابینه (د وزیرانو شورا)
595	کار	چار
596	کار نامي	لوړ کارونه، مهم کارونه
597	کارول	استعمالول
598	کاشکي	ارمان، افسوس
599	کاکا	تره (د پلار ورور)
600	کامل	بشپړ
601	کانون	ټولنه
602	کبان	ماهیان

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

603	کبرجن	متکبر، مغرور
604	کتابتون	کتابخانه
605	کټ مټ	عنیا
606	کچه	سطحه، اندازه، سویه
607	کټ	تخت
608	کڅوړه	خریطه
609	کرامت	عزت، بزرگی، خارق العاده کار
610	کرکتر	
611	کرکه	نفرت، لري والی
612	کرکیله	دهقانی، بزرگري
613	کرم	ورکړه، بخښنه
614	کره	پوره، خالص، صاف
615	کره کتنه	نقد، انتقاد
616	کرهنه	زراعت
617	کروړ	محکم
شمیره	**لغت**	**معنی**
618	کرونده	د کښت ځمکه، مزرعه
619	کږلیچونه	کج گردیشی، گولایی، پیچومي
620	کړاو	تکلیف، زحمت
621	کړنلاره	پروگرام، دستور العمل، خخط شي
622	کړنه	عمل، کردار
623	کښل	کشیدن، خارج کردن، نوشتن، نقاشی
624	کشف	لوڅونه
625	کلاسیک	غوره پخوانی
626	کلام	خبره
627	کلتور	د عنعنوی مجموعه

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

628	کله	څه وخت
629	کلی	قریه، ده
630	کلیات	مجموعه، د یو شاعر یا لیکوال د لیکنو مجموعه
631	کلیوالی	دهاتی
632	کمیډی	د درامی یوه برخه ده (خندنی)
633	کنایه	
634	کنډه	تله، ترازو، ترازو خورد
635	کنډوله/کنډوالی	ویرانه، خرابه
636	کوثر	د جنت یوه چینه
637	کوچني	طفل خورد
638	کورنی	خاندان اهل بیت، فامیل
639	کوشیر	پتری، پیوند
640	کومیکه	خندنی
641	کوهستانی	غرنی، سیمه
642	کیف	اغیز، خوند
643	لارښود	رهنما، مشر
644	لاري چاري	د کارونو د سرته رسولو طریقه او وسیله
645	لاس اچول	دست انداختن
646	لاس کښلی نسخه	خطي نسخه
647	لاسته راوړنه	لاس ته راوړی شی، دست آورد
648	لاسوندی	سند، ثبوت
شمیره	**لغت**	**معنی**
649	لامل	علت، سبب
650	لڅ	برهنه
651	لرغوني	پخوانی
652	لړ	سلسله، جریان

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

653	لړليک	فهرست
654	لړی	سلسله، قطار
655	لمريز	شمسی
656	لمسون	تحريک، پارونه، تحريکول
657	لنډير	اختصار، لنډون
658	لوبغاړی	لوبي کوونکی
659	لورل	پيرو کول
660	لوری	طرف، خوا
661	لوړ	جګ
662	لوست	درس
663	لوستی	د زد کړي خاوند
664	لوګول	لګښت، مصرفول، مصرف
665	لونل	شنيدل، پاشل
666	لويه وچه	براعظم
667	لږوندونه، بازوها	
668	ليږد	انتقال
669	ليږدول	انتقالول
670	ليکدود	د ليکو طرز يا طريقه، رسم الخط
671	ليکنی	نوشتنی، آثار
672	ليکه	کربنه، قطار، لين
673	ليوالتيا	ډيره مينه او علاقه
674	مانۍ	وډانی، قصر
675	مبالغه	له اندازی او حد زيات
676	مترادف	يو شان، هم معنا لغات چی شکل مختلف او معنا يی يوه وي
677	مجاز	د (م) په پيښ، روا، جايز
678	مجاز	د (م) په زور له خپلي معنا پرته يوه کلمه په معنا کارول

تهيه و ترتيب: **استاد انجينير امين الله (امين)**

679	محروم	بي برخي
شمیره	**لغت**	**معنی**
680	مخکښ	پیشرو
681	مخکي	پیش، سابق، قبل
682	مخه ښه	وداع، خدا حافظی
683	مخه کړه	روی آورد
684	مخینه	سابقه
685	مدعي	چی د عوه پري شوي وي
686	مراحل	مرحلي، پراوونه
687	مرتبه	درجه، پور، مقام
688	مرسته	تعاول، امداد، کمک
689	مرستیال	معاون
690	مرشد	مجلس، مذاکره
691	مرکه	مجلس، مذاکره
692	مړل	مرورل، مښل
693	مړاوی	پژمرده
694	مزاج	طبعه
695	مزرعه	کرونده
696	مستغنی	بی نیازه
697	مسجع	د سجع او قافيي لرونکي
698	مسند	څوکی، مقام، رتبه
699	مشاور	سلاکار، مشوره ورکوونکی
700	مشرتابه	مشرتوب
701	مشران	کلان سالان، بزرگان، مسفیدان
702	مشغول	بوخت، مصروف
703	مصرع	(مسره) نیم بیت، یا د بیت یوه برخه

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

704	مصلح	اصلاح کوونکی
705	معاصر	اوسني، هم عصر، اوسمهال
706	معتاد	روږدی، عملی، په نشه اخته
707	معمار	جوړونکی
708	معینه	ټاکلي
709	مغلق	پیچلی
710	مفصل	تفصیل لرونکی – لوی
شمیره	**لغت**	**معنی**
711	مقبولیت	قبول شوی
712	مقیاس	اندازه
713	مکان	ځای
714	مل	ملګری، همراه
715	مناجات	
716	منت	احسان
717	منثور	په نثر، غیر منظوم کلام
718	منځپانګه	محتوا
719	منځنی	متوسط، د منځ
720	منظومه	په شعر یا نظم وینا
721	منګ	مقدار و اندازه در عمر و جنس
722	منګول	پنځه دست
723	مننه	شکریه، تشکر
724	مهاجم	حمله کوونکی، تیری کوونکی
725	مهال	وخت
726	مهجور مهاجرت	پردیس، پردیستوب
727	موافق	برابر
728	موټان	بازو، قوت

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

729	موخه	هدف، نشانه
730	موخی	هدفونه
731	مورد	ځای
732	مورنی	مادری
733	مور	سیر، دولتمند
734	موسکا	خندا، تبسم
735	موهومي	غیر وا قعي، ډارونکی
736	میرانه	غیرت، شجاعت، بهادري
737	ناتار	تاراج، ستم
738	ناڅاپه	ناګاه، دفعتا
739	ناخوالی	ناسزا، نا مناسب
740	نادر	نه پیدا کیدونکی، بی ساری په سختی پیداکیدونکی
741	ناروغ	بیمار، مریض، ناجوړ
شمیره	**لغت**	**معنی**
742	نارینه	مرد، مذکر، شجاع، دلاور، سخي
743	ناسوب	غیر حاضر
744	ناشونی	نه کیدونکی، امکان نه لرل، ناممکن
745	نامتون	مشهور، نومیالی
746	ناورین	خپګان، غم، مصیبت
747	ناوړه	نامناسب
748	نتلی	خوار، ځپلی، زار و زبون
749	نچوړ	نتیجه
750	ندرت	کله نا کله، نادر، کم یافت
751	نرمي	ملایم
752	نریوال	جهاني، بین المللي
753	نږدي	قریب، نزدیک

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

754	نړی	دنیا، جهان
755	نغښتل	راتول، سره یو ځای کول، پیچانیدن
756	نغښتی	پیچلی، راتاو شوی
757	نغوته	اشاره
758	نمانځل	پرستش و ستایش، اعزاز و تقدیر
759	نمو	وده، لویدنه
760	ننګ	حمایت، عیرت
761	ننګه	حمایت، عیرت
762	ننګیالی	با غیرت، بلند همت
763	نهضت	خوځښت، غورځنګ، تحریک
764	نهیلی	ناامید، مایوس، ناهیلی
765	نور	دیگر، اضافه (او داسي نور)
766	نوم	نام، اسم
767	نومورکی	گمنام
768	نومړی	نامبرده، مذکور
769	نومیالی	مشهور، نامور، نامدار
770	نومیدل	مسما شدن، نامیده شدن
771	نیاز	ارتیا، حاجت، ضرورت، عذر، زاری
772	نیالګی	نهال
شمیره	**لغت**	**معنی**
773	نیټه	تاریخ، وخت
774	نیکنرغه	نیک بخت، خوشبخت
775	نیمګرتیا	نقص و ناتمامي
776	نیمګړی	ناقص، ناکار
777	نیوکه	انتقاد، نویوالی
778	نیول	گرفتن

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

779	هټی	دوکان
780	هټیوال	دکاندار
781	هڅه	کوښښ، هاند
782	هڅول	تشویقول
783	هڅوی	تشویق
784	هرو مرو	حتما
785	همځولی	همسال، همس
786	همدارنګه	همین قسم
787	هنداره	آیینه
788	هنروال	هنرمند، د هنر خاوند
789	هوډ	عزم، اراده
790	هوری	هلته
791	هوساینه	آرامی، سوکالی
792	هیبن	حیران، متعجب
793	هیله	امید، آرزو، تمنا
794	هیلی	مرغابی
795	هیواد	وطن، مملکت
796	واټ	سړک، جاده
797	وار	نوبت، دفعه
798	واړه	کوچنیان، ماشومان
799	واړه	ټول، تماما
800	واک	اختیار، قدرت، طاقت
801	واکمن	اختیار دار، بادشاه، صاحب
802	واکمني	پاچاهی، حاکمی، امارت
803	وچکالی	خشکسالی
شمیره	**لغت**	**معنی**

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

804	ودان	آباد، معمور
805	ودانول	آباد کردن، جوړول
806	ودانې	آبادی
807	وده	نشونما، ډیرښت، زیاتوالی
808	وراره	د ورور زور، برادر زاده
809	ورانول، ورانی	خراب کردن، خرابی، ویران
810	ورته	مشابه، برابش
811	ورته کول	مشابه کول، تشبه کول
812	ورځپانه	روز نامه
813	ورد	ذکر، په ژبه تکراراول
814	ورغوی په غاښ پریکول	تاثر او تاسف کول (کنایه ده)
815	ورکړه	بخشش دادن، سخا
816	ورمونه	نصحیتونه، پندونه
817	وروزی، روزل	تربیه کول کند
818	وروستنی	آخرین، عقب
819	ورین	پراخ، پرانستی
820	وړ	لایق، مناسب
821	وړتیا	لیاقت، اهلیت
822	وړیا	مفت رایگان
823	وصال	یو ځای والی
824	وصف	صفت، خصوصیت
825	وعظ	پند او نصیحت
826	وګړی	خلق
827	وکښه	ولیکه
828	ولوله	جذبه، احساس
829	وموسکید، موسکا	خنده بر لب، تبسم

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

830	وندې	برخه، حصه
831	ویاړ	افتخار
832	ویاړنه	افتخار کول
833	ویاړونه	افتخارات
834	ویاند	نطاق
شمیره	**لغت**	**معنی**
835	وینه	خون
836	ويني	خون
837	وینی	ګوری، دیدن، می بیند
838	یتیم	پلار مړی، یتیم
839	یرغل	تیری، تجاوز، حمله
840	یوازی	تنها، مجرد یکه
841	یون	خوځښت، حرکت، رفتار، خوی، عادت
842	یونلیکوال	سفرنامي
843	یووالی	اتفاق، یګانه ګی، یکی بودن

د پښتو او پښتنو پیژندنه

1. د نثر لغوی معنا عبارت دی له:

1) شیندل 2) تیتول 3) ډیرول ✓ 4) 1 او 2 صحیح ده

2. د لیکنی آثارو له مخی:

1) نثر تر نظم لرغونی دی ✓ 2) نظم تر نثر لرغونی دی

3) نظم او نثر یو ځای منځته راغلی 4) هیڅ یو

3. د لاسته راغلو تارخی اسنادو په اساس د نظم پیل په 139 هـ کی د .... له یو نظم څخه شوی دی:

✓ 1) امیر کرور 2) بیت نیکه 3) امیر سوری 4) سړبن

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

4. د پښتو د ژبې لومړنی نثر د محمد هاشم سروانی کتاب د .... دی:

✓ 1) سالو ورمه 2) تذکره او لیا 3) خیر البیان 4) د ستار نامه

5. په لسمه پیړۍ که د پښتو نثر څوبهیرونه رامنځ ته شو:

✓ 1) 2 2) 3 3) 5 4) 1

6. د پښتو نثر او سنی دوره (معاصره دوره) له – څخه شروع کیږی:

1) 1298 هـ ل ✓ 2) 1300 هـ ل 3) 692 هـ ق 4) 1000 هـ ق

7. د پښتو لومړنی لاسته راغلی نثري اثر په کوم کال لیکل شوی:

✓ 1) 612 هـ ق 2) 600 هـ ق 3) 139 هـ ق 4) هیڅ یو

8. په پښتو ادب کې د مسجع نثر علمبردار څوک دی:

✓ 1) پیر روښان 2) خوشحال خان 3) کل پاچا الفت 4) عبدالحی حبیبی

9. ادبیات د محتوا به مخې په کومو برخو ویشل کیږی:

1) تخلیقی 2) تحقیقی 3) 1 او 2 صحیح ✓ 4) ټول صحیح

10. شعر او هنری نثر .... ادب دی:

✓ 1) تخلیقی 2) تحقیقی 3) 1 او 2 صحیح 4) ټول صحیح

11. شعر هغه ادبی وینا ته ویل کیږی چې:

1) د ویونکي عواطف او تخیل بیان وی

2) سپیڅلي خوندوري وینا ته وزن او قافیه ولري

3) په انسانی عواطفو او احساساتو کی خوځښت پیداکوی

✓ 4) ټول سم دی

12. د پښتو ادبیات منځنی یا دویمه دوره:

1) د لسمی هجری پیړۍ له نیمایی پیلیږی او د څوار لسمی هجری پیړۍ تر لومړیو دوو لسیزو پوری رسیږی

2) د اتمی هجری پیړۍ له نیمایی پیلیږی او دلسمی هجری پیړۍ تر لومړیو دوو لسیزو پوری رسیږی

3) د نهمی هجری پیړۍ له نیمایی پیلیږی او دلسمی هجری پیړۍ تر لومړیو دوو لسیزو پوری رسیږی

✓ 4) هیڅ یو

13. د پښتو ژبې لومړی قاموس:

✓ 1) ریاض المحبت 2) پښتو سیند 3) پښتو قاموس 4) افغان قاموس

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

14. د ریاض المحبت مؤلف:

✓ 1) نواب محبت خان 2) محمد گل نوری 3) حافظ رحمت الله 4) اعظم ایازی

15. ریاض المحبت په کوم کال کی لیکل شوی دی:

✓ 1) 1220 ل 2) 1240 ل 3) 1210 ل 4) 1215 ل

16. د پښتو سیند په کوم کال کی چاپ شوی:

1) 1320 ل 2) 1340 ل ✓ 3) 1316 ل 4) 1315 ل

17. د پښتو سیند مؤلف:

✓ 1) محمد گل مومند 2) محمد گل نوری 3) اعظم ایازی 4) نواب محبت خان

18. د پښتو سیند قاموس څولغاتونه لری:

1) 8000 2) 70000 ✓ 3) 7000 4) 14000

19. د پښتو مرکي لخوا څو قاموسونه لیکل شوی:

✓ 1) 2 2) 3 3) 5 4) 1

20. د لس زره لغات قاموس لیکوال:

1) محمد گل مومند 2) عبدالرحمن لودین ✓ 3) اعظم ایازی 4) سید راحت

21. لس زره لغات قاموس په کوم کال کی چاپ شوی:

✓ 1) 1320 ل 2) 1340 ل 3) 1316 ل 4) 1315 ل

22. د پښتو اردو قاموس مؤلف:

✓ 1) سید راحت زاخیلی 2) عبدالرحمن لودین 3) اعظم ایازی 4) محمد گل مومند

23. د افغان قاموس لیکوال:

✓ 1) محمد گل نوری 2) عبدالرحمن لودین 3) حبیب 4) سید راحت

24. افغان قاموس څولغاتونه لری:

1) 4000 ✓ 2) 40000 3) 44000 4) 14000

25. د پښتو ادبیات په څو دورو ویشل شوی:

✓ 1) 3 2) 4 3) 5 4) 2

26. د پښتو ادبیاتو لومړی دوره:

✓ 1) لرغوني 2) کلاسیک 3) معاصره 4) هیڅ یو

27. د روښانیانو د دورې ځانګړتیاوی:

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

1) تصوف 2) د نفس تزکیه 3) د زړه سپیځلتیا ✓ 4) ټول سم دی

28. د پښتو ادبیاتو د لومړی دورې مشهور کتابونه:

1) خیرالبیان 2) مخزن الاسلام 3) مقصود المومنین ✓ 4) ټول سم دی

29. د پښتو ادبیاتو دلومړی دورې مشهور شاعران او لیکوالان:

1) ارزانی خویشکی 2) علی محمد مخلص 3) عبدالقادر ✓ 4) 1 او 2 سم دی

30. د پښتو ادبیاتو د دوهمې دورې مؤسس:

1) پیرروښان ✓ 2) خوشحال خان 3) رحمن بابا 4) احمد شاه بابا

31. د خوشحال خان خټک د سبک پیروان:

1) اشرف خان هجری 2) عبدالقادر خټک 3) بی بی حلیمه خټک✓ 4) ټول سم دی

32. د عبدالرحمن بابا د سبک پیروان:

1) یونس خیبری 2) اخوند گدا 3) عبدالعظیم سواتی ✓ 4) ټول سم دی

33. د هندی سبک بنست ایښودونکی:

1) عبدالرحمن بابا ✓ 2) حمید مومند 3) خوشحال خان خټک 4) پیر روښان

34. د هندی سبک پیروان:

1) کاظم خان شیدا 2) کامگار خټک 3) بیدل هشنغری ✓ 4) ټول سم دی

35. د احمد شاهی شاهنامی لیکوال:

1) وکیل الدوله 2) عبدالله جان پوپلزی✓ 3) حافظ گل محمد مرغزی 4) شمس الدین کاکړ

36. په شاهنامه کی د احمد شاه بابا د څو کلونو مهمی پیښی بیان شوی:

✓ 1) 16 2) 12 3) 52 4) 51

37. د پښتو ادبی نثر د کوم کال نه وروسته وده او پراختیا موندلی ده:

1) 1250 م ✓ 2) 1950 م 3) 1380 هـ 4) 1900 م

38. سپیځلي پښتو قاموس په کوم کال کی چاپ شوی:

✓ 1) 1940 م 2) 1900 م 3) 1930 م 4) 1910 م

39. د سپیځلی پښتو قاموس لیکوال:

1) حبیب 2) لعل محمد کارگر 3) محمد گل مومند ✓ 4) 1 او 2 سم دی

40. د ناول لغوی معنا:

1) نوی 2) تازه 3) عجیبه څیز ✓ 4) ټول سم دی

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

41. د جوړښت له مخې ډرامه په څو ډوله ده:

✓ 1) 3 2) 2 3) 4 4) 6

42. د ډرامې مهمې برخې:

1) پیل 2) اوج 3) پای ✓ 4) تول سم دی

43. د پښتو قاموس مؤلف:

✓ 1) د پښتو ټولنې دلغاتو څانګه 2) د ادبی ټولنې فرهنګی څانګه

3) عبدالرحمن لودین 4) سید راحت زاخیلی

44. د پښتو، پښتو تشریحی قاموس په څو ټوکونو کې ترتیب شوی:

✓ 1) 5 2) 10 3) 4 4) 2

45. د پښتو قاموس د لغاتو نو شمیر:

1) 50000 2) 40000 ✓ 3) 55000 4) 60000

46. پښتو کې لومړی ډرامه (دری یتیمان) په 1927 م کال کې چاپلکلی:

✓ 1) عبدالاکبر خان 2) عبدالله خان 3) اشرف خلیل 4) قلندر

47. د ملی آرشیف ودانی د کوم پاچا د واکمنی پرمهال په سالنګ واټ کې جوړه شوی:

1) دو ست محمد خان 2) حبیب الله خان ✓ 3) امیر عبدالرحمن خان 4) امان الله خان

48. ملی آرشیف په کوم کال رسما د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت د فرهنګی څانګې په توګه پرانستل شو:

✓ 1) 1359 هـ ش 2) 1350 هـ ش 3) 1259 هـ ش 4) هیڅ یو

49. په کوم کال د بشر د حقونو نړیواله اعلامیه تصویب شوه:

✓ 1) 1947 م 2) 1945 م 3) 1950 م 4) 1900 م

50. د بشر د حقو نو نړیواله اعلامیه څو مادی لری:

1) 20 2) 120 ✓ 3) 30 4) 130

51. لومړنی پښتون لیکوال چې په افغانستان کې یې لنډه کیسه لیکلی:

✓ 1) پوهاند عبدالحی حبیبی 2) پوهاند عبدالشکور رشاد

3) قیام الدین خادم 4) صریق الله ربښتین

52. اریایانو په عمومی ډول څو ډوله جرګې درلودی:

✓ 1) 2 2) 3 3) 4 4) 5

53. د اریایانو جرګی عبارت دی له:

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

1) سیمتی 2) سبها 3) سموتا ✓ 4) 1 او 2 سم دی

54. سمیتی په او سنی مفهوم د .... رول درلود:

1) ولایتی شورا 2) مشورتی جرګی ✓ 3) مشرانو جرګی 4) هیڅ یو

55. په پیښور کی د کوندی نجلی په نوم لومړنی پښتو لنډه کیسه چالیکلی؟

✓ 1) سید راحت زاخیل 2) پوهاند عبدالشکور رشاد 3) قیام الدین خادم 4) صریق الله ربښتین

پښتو ادبی تذکری

56. د لاندی شعر شاعر عبارت دی له:

عاقبت په خپل ورغوی په غاښ پری کا هرچی کار کاد دښمنو په ورمونه

1) حمید مومند 2) ملنګ جان ✓ 3) خوشحال خان 4) عبدالقادر

57. سلمان ماکو د چا زوی ؤ:

1) احمد خان ✓ 2) بارک خان صابزی 3) خوشحال خان 4) عبدالقادر خان

58. د تذکره اولیا مؤلف عبارت دی له:

1) احمد خان 2) خوشحال خان 3) حمزه بابا ✓ 4) سلیمان ماکو

59. د خیرالبیان مؤلف عبارت دی له:

1) سلیمان ماکو ✓ 2) پیر روښان 3) رحمان بابا 4) امیر کرور

60. د دستار نامی مؤلف:

1) پیر روښان ✓ 2) خوشحال خان 3) گل پاچا الفت 4) عبدالحی حبیبی

61. د گنج پښتو د نثر مؤلف:

1) میراحمد شاه رضوانی 2) منشی احمد جان

✓ 3) مولوی احمد 4) مولوی صالح محمد

62. د بهارستان افغانی او شکر ستان افغانی مؤلف:

✓ 1) میراحمد شاه رضوانی 2) منشی احمد جان

3) مولوی احمد 4) مولوی صالح محمد

63. اروابناد ملنګ جان په 1293 ل کال په کوم ځای کی زیږیدلی:

✓ 1) ننګرهار 2) کابل 3) پیښور 4) پکتیا

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

64. د ملنګ جان لومړنی نوم:

1) قاسم جان 2) کریم جان ✓ 3) محمد امین 4) دوا جان

65. ملنګ په کوم کال کی وفات شوی:

✓ 1) 1336 ل 2) 1330 ل 3) 1340 ل 4) 1338 ل

66. د لاندی شعر شاعر:

لا په خوب کی په لړزه پریوزي له ګټه چی د چا تر غوږزما دتوري شرنګ دی

1) رحمن بابا ✓ 2) خوشحال خان 3) پیر روښان 4) امیر کرور

67. د خوشحال بابا آثار تر.... زیات ؤ:

1) 400 2) 50 ✓ 3) 300 4) 250

68. د خوشحال خان خټک آثار:

1) فراق نامه 2) طب نامه 3) فالنامه ✓ 4) ټول سم دی

69. د احمد شاه بابا د کورنی له غړو څخه څوک شاعر ؤ:

1) تیمورشاه 2) شاه شجاع 3) شاه زمان ✓ 4) 1 او 2 سم دی

70. د معرفت الافغانی په نامه دپښتو د ژبی د ګرامر لیکوال:

1) وکیل الدوله 2) عبدالله جان پوپلزی✓ 3) پیرمحمد کاکړ 4) شمس الدین کاکړ

71. محمد هوتک د چا په امر پټه خزانه ولیکله:

✓ 1) شاه حسین 2) احمد شاه بابا 3) خوشحال خان 4) میرویس نیکه

72. شاه حسین هوتک په کوم کال کی په زابل کی زیږیدلی:

1) 1214 هـ ق ✓ 2) 1114 هـ ق 3) 1014 هـ ق 4) 1314 هـ ق

73. شاه حسین هوتک تر 15 کلنی واکمنی وروسته په کوم کال کی په مازندران کی وفات شوی:

1) 1251 هـ ق ✓ 2) 1151 هـ ق 3) 1414 هـ ق 4) 1314 هـ ق

74. عبدالشکور رشاد د چا زوی ؤ:

1) عبدالله خان 2) عبدالصمد خان ✓ 3) عبدالغفور خان 4) محمد خان

75. عبدالشکور رشاد خان په کوم کال کندهار کی زیږیدلی:

✓ 1) 1300 ل 2) 1302 ل 3) 1290 ل 4) 1200 ل

76. عبدالشکور رشاد خان په کوم کال کی وفات شو:

✓ 1) 1383 ل 2) 1382 ل 3) 1390 ل 4) 1370 ل

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

77. د لودی پښتانه مؤلف:

1) عبدالحی حبیبی 2) قیام الدین خادم ✓ 3) عبدالشکور رشاد 4) بینوا

78. د لاندی شعر شاعر:

د ډهلی تخت هیرومه چې رایاد کړم زما د ښکلی پښتو نخواه د غرو سرونه

1) خوشحال خان خټک 2) عبدالرحمن بابا ✓ 3) احمد شاه بابا 4) میرویس نیکه

79. د پښتو مرکی مؤلف:

1) محمد گل مومند ✓ 2) عبدالرحمن لودین 3) اعظم ایازی 4) سید راحت

80. سکندر خان خټک د چا زوی ؤ:

✓ 1) خوشحال خان خټک 2) عبدالرحمن خان خټک 3) عبدالرحمن لودین 4) عبدالقادر خان

81. سکندر خان په کوم کال کی زیږیدلی:

1) 1060 هـ ق ✓ 2) 1068 هـ ق 3) 1050 هـ ق 4) 1000 هـ ق

82. د سکندر خان خټک آثار:

1) د شعارو دیوان 2) لیلی او مجنون مثنوی 3) شمایلنامه ✓ 4) ټول سم دی

83. هانری جارچ راورتی د چا زوی ؤ:

✓ 1) پیټر روارتی 2) جورج آلسن 3) راورد سن راورتی 4) جورج فلیپ

84. هانری جارج راورتی په 1825 م کی د انګلیستان په کوم ځای کی زیږیدلی:

✓ 1) فل مت 2) بوسن 3) لندن 4) پرل هاربر

85. د هانری جارج راورتی آثار:

1) پښتو ژبی ګرامر 2) پښتو انګریزی قاموس 3) ګلشن روه ✓ 4) ټول سم دی

86. ګل پا چا الفت په کوم کال لغمان ولایت کی زیږیدلی:

✓ 1) 1288 هـ 2) 1277 هـ 3) 1388 هـ 4) 1300 هـ

87. ګل پاچا الفت د چا زوی ده:

1) عبدالقادر خان ✓ 2) میرسید پا چا 3) سید احمد 4) خان محمد پا چا

88. ګل پا چا الفت په کوم کال کی وفات شوی:

✓ 1) 1356 هـ 2) 1350 هـ 3) 1365 هـ 4) 1360 هـ

89. کاظم خان شیدا د چا زوی ؤ؟

1) عبدالقادر خان خټک 2) افضل خان خټک 3) سید احمد 4) خان محمد پا چا

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

90. کاظم خان شیدا د چا کړوسی دی:

1) اشرف خان 2) عبدالقادر خان ✓ 3) خوشحال خان خټک 4) افضل خان خټک

91. کاظم خان شیدا د پیدایښت کال – اټکل شوی:

✓ 1) 1135 هـ 2) 1130 هـ 3) 1140 هـ 4) 1235 هـ

92. د لاند شعر شاعر:

په قیامت به وی د عرش تر سیوری لاندی بادشاهان چی عادلان شی عدل کاندی

1) خوشحال خان 2) عبدالرحمن خان 3) حمزه شینواری ✓ 4) عبدالقادر خان خټک

93. د لاندی شعر شاعر:

په هر قوم چی کرم د کرد گار شی سرداران به یی دینداره نیکو کارشی

1) خوشحال خان خټک 2) سید احمد 3) حمزه شینواری ✓ 4) عبدالقادر خان خټک

94. خوشحال خان خټک د چا زوی دی:

✓ 1) شهباز خان خټک 2) عبدالقادر خان خټک 3) اشرف خان 4) افضل خان خټک

95. خوشحال خان خټک په کوم کال د پښتو نخوا په سرای اکوړی کی زیږیدلی:

1) 1011 هـ ق 2) 1122 هـ ق 3) 2102 هـ ق ✓ 4) هیڅ یو

96. خوشحال خان خټک په کوم کال د 78 کلو نو په عمر له دی نړی سترګی پټې کړې دي:

1) 1011 هـ ق 2) 1122 هـ ق 3) 1022 هـ ق ✓ 4) 1100 هـ ق

97. د عبدالرحمن بابا د پیدایښت نیټه:

1) 1011 هـ ق 2) 1122 هـ ق ✓ 3) 1042 هـ ق 4) 1142 هـ ق

98. عبدالرحمن بابا د پښتو نخوا پیښورښارپه کوم کلی کی زیږیدلی:

✓ 1) بهادر 2) گنج 3) هشنغری 4) اکوړه

99. عبدالرحمن بابا د چا زوی دی:

1) عبدالقادر 2) عبدالصمد 3) اشرف خان ✓ 4) عبدالستار

100. عبدالرحمن بابا کومی پښتنی قبیلی ته منسوب ؤ:

1) خټک ✓ 2) مومند 3) وزیر 4) شینوار

101. عبدالرحمن بابا د پیښور په کومه هدیره کی ښخ دی:

1) بهادر ✓ 2) هزار ځانی 3) هشنغری 4) هیڅ یو

102. عبدالرحمن بابا په کوم کال وفات شوی:

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

1) 1011 هـ ق 2) 1122 هـ ق ✓ 3) 1128 هـ ق 4) 1142 هـ ق

103. د لاندی شعر شاعر:

دنیا دار که مستغنی په سیم و زردی هنر مند و سره ګنج د خپل هنر دی

هسي مه وایه چی زه یم په جهان کی پیدا کړی خدای د سرله پاسه سردی

✓ 1) عبدالرحمن بابا 2) خوشحال خان خټک 3) حمید مومند 4) حمزه شینواری

104. عبدالقادر خان خټک د چا زوی دی:

1) عبدالرحمن خان 2) شهباز خان خټک ✓ 3) خوشحال خان خټک 4) افضل خان خټک

105. عبدالقادر خان خټک په کوم کال د پښتو نخوا، پیښور په اکوړه خټک کی زیږیدلی:

1) 1011 هـ ق 2) 1122 هـ ق 3) 1022 هـ ق ✓ 4) 1063 هـ ق

106. د عبدالقادر خان خټک آثار:

1) حدیقه خټک 2) یوسف او زلیخا 3) څلویښت حدیثونه ✓ 4) ټول سم دی

107. زرغونه کاکړه د چالوروه؟

✓ 1) ملا دین محمد 2) اخوند درویزه 3) محمد هوتک 4) هیڅ یو

108. زرغونه کاکړه په کوم کال د کندهار د پنجوایی په سیمه کی سترکی نړی ته پرانستی وی:

1) 888 هـ ق 2) 784 هـ ق 3) 782 هـ ق ✓ 4) 884 هـ ق

109. زرغونه کاکړه له چاسره یی واده کړی؟

✓ 1) سعد الله خان نورزی 2) سعدالله خټک 3) سعیدالدین نورزی 4) سعدالله شیرزی

110. زرغونه کاکړی په کوم کال د سعدی شیرازی مشهور کتاب (بوستان) پښتو ته ژباړلی ؤ؟

1) 900 هـ ق 2) 910 هـ ق ✓ 3) 903 هـ ق 4) 884 هـ ق

111. با یزید روښان د چا زوی ؤ؟

1) ملادین محمد 2) قاضی امان الله ✓ 3) قاضی عبدالله 4) سعید الدین

112. بایزید روښان په 692 هـ ق کال په کوم ځای کی زیږیدلی:

✓ 1) هندوستان 2) افغانستان 3) عربستان 4) بلوچستان

113. بایزید روښان په کوم کال کی وفات شوی:

1) 900 هـ ق 2) 910 هـ ق ✓ 3) 985 هـ ق 4) 884 هـ ق

114. با یزید روښان په کومو ژبو خپل اثار لیکلی:

1) دری 2) پښتو 3) عربی او هندی ✓ 4) ټول سم دی

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

115. خیر البیان څو بابونه لری:

1) 30 ✓ 2) 40 3) 50 4) 20

116. اخوند درویزه د خیر البیان په مقابل کی کوم کتاب لیکلی:

✓ 1) مخزن الاسلام 2) خیر الکلام 3) مخزن الاقوال 4) مخزن البیان

117. خیر البیان په کوم ډول نثر لیکل شوی دی:

✓ 1) مسجع 2) منثور 3) منظوم 4) ټول سم دی

118. سید جمال الدین افغان د افغانستان د کوم ولایت اوسیدونکی ؤ:

1) ننګرهار 2) کابل 3) لغمان ✓ 4) کنر

119. عبدالرحمن پژواک د چازوی ؤ:

1) ملادین محمد 2) قاضی امان الله ✓ 3) قاضی عبدالله 4) سعید الدین

120. عبدالرحمن پژواک په 1297 ل کال په کوم ځای کی زیږیدلی:

1) ننګرهار ✓ 2) غزنی 3) لوګر 4) غور

121. د کلمه داره روپی ډرامه د چا اثردی:

1) عبدالروف بینوا 2) صدیق الله ریښتین ✓ 3) عبدالرحمن پژواک 4) ګل پا چا الفت

122. میر من حمیده د چا لور وه؟

✓ 1) حضرت شاه 2) حمید مومند 3) عبدالرحمن بابا 4) عبدالرحمن پژواک

123. د لاندی شعر شاعر:

د ریا د دینداری نه می توبه ده مسلمان زړه ازاری نه می توبه ده

یو نیالګی د مینی ږدی بل یی بیخ کاږی د دی پتی بیخ کنی نه می توبه ده

1) میرمن حمیده ✓ 2) میرمن سایره 3) زرغونه کاکړه 4) حمید مومند

124. امیر حمزه خان شینواری د چا زوی ؤ؟

✓ 1) ملک باز میر خان 2) ملک باز محمد خان 3) ملک عبدالقادر خان 4) ملک صابرخان

125. امیر حمزه خان په کوم کال د پښتو نخوا د خیبر په لوارګی سیمه کی زیږیدلی:

1) 1900 م ✓ 2) 1907 م 3) 1910 م 4) 1904 م

126. د حمزه شیواری آثار:

1) تجلیات محمد یه 2) دحجاز کاروان 3) نوی چپی ✓ 4) ټول سم دی

127. د لاندی شعر شاعر:

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

د فلک له چارو څه و کړم کو کار | زمو لوی هر ګل چې خاندی به بهار

1) میرمن حمیده ✓ 2) شیخ اسعد سوری 3) خوشحال خان خټک 4) امیر محمد سوری

128. د لاندی شعر شاعر:

آدم یی ځمکی و ته راستون کا | په اور د غم یی سوی لړمون کا

دوزخ یی روغ کا پرمخ د ځمکی | نوم یی د هغه دلته بیلتون کا

1) میرمن حمیده ✓ 2) رابعه 3) زرغونه کاکړه 4) حمید مومند

129. دلاندی شعر شاعر:

په زړه ښاد شی ای مؤمنه! | په ظاهر په باطن سپینه

ظاهر زهد په اخلاص کړه | په زړه ټینګ شه له یقینه

شکر صبر په هر حال کړه | خود نمای مه شه خود بینه

1) میر من حمیده 2) رابعه ✓ 3) بی بی نیکبخته 4) زرغونه کاکړه

130. ملا لتاړد ..... د او سیدونکو پښتنو شاعرانو له ډلی څخه ؤ؟

1) افغانستان ✓ 2) هندوستان 3) ایران 4) 1 و 2 صحیح ده

131. ملا لتاړ په کوم کال کی زیږیدلی دی؟

1) 2102 هـ ق 2) 1063 هـ ق ✓ 3) 1161 هـ ق 4) 1261 هـ ق

132. ملالتاړ په کال خپل دیوان بشپړ کړی؟

✓ 1) 1190 هـ ق 2) 1370 هـ ق 3) 1374 هـ ق 4) 1290 هـ ق

133. د ملالتار دیوان په کوم کال کابل کی چاپ شوی دی؟

1) 1325 هـ ل 2) 1190 هـ ق 3) 1128 هـ ق ✓ 4) 1367 هـ ق

134. ملالتاړد کوم شاعر د سبک پیرو ؤ؟

1) خوشحال خان خټک 2) پیر روښان ✓ 3) عبدالرحمن بابا 4) حمید مومند

135. د حمد او مناجات توپیر عبارت دی له؟

✓ 1) حمد د خدای (ج) ستایل دی او مناجات د خدای (ج) ستایل دی سره له غوښتنی

2) حمد د خدای (ج) ستایل دی سره له غوښتنی او مناجات د خدای (ج) ستایل دی

3) حمد د خدای (ج) ستایل دی سره له غوښتنی او مناجات د خدای (ج) ستایل دی سره له غوښتنی

4) حمد او مناجات کوم توپیر نلری

136. د شمس الدین کاکړ زوکړه (پیدایښت) تر ..... کال وروسته ګڼل کیږی؟

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

1) 1396 هـ ق ✓ 2) 1180 هـ ق 3) 1180 هـ ش 4) 139 هـ ق

137. سراج الموتی د چا اثر ده؟

1) ملالتار 2) عبدالقادر خان خټک 3) کاظم خان ✓ 4) شمس الدین کاکړ

138. د شمس الدین کاکړ دیوان د کومی موسیسی لخوا چاپ شوی دی؟

✓ 1) دپښتو ټولنی 2) ملی آرشیف 3) کلتوری جرګی 4) هیڅ یو

139. عبدالقادر خان خټک د چا زوی ؤ:

1) پیر روښان 2) عبدالرحمن ✓ 3) خوشحال خان 4) حمید مومند

140. د کوم امیر په وخت کی په سراج الاخبار او طلوع افغان په جریدو کی پښتو جاری شوه:

1) شاه شجاع 2) امان الله خان ✓ 3) حبیب الله خان 4) شاه محمود خان

141. بیت نیکه د چا زوی دی:

1) عبدالقادر خان ✓ 2) عبدالرشید 3) عبدالصمد 4) امام الدین

142. په پټه خزانه کی د څو شاعرانو نومونه یاد شوی دی:

1) 50 ✓ 2) 52 3) 55 4) 62

143. د ارشاد النسوان جریده په کوم کال د لومړی ځل لپاره خپره شوی:

1) 1310 هـ ش 2) 1302 هـ ش ✓ 3) 1300 هـ ش 4) 1200 هـ ش

144. د ارشاد النسوان محرره څوک وه:

1) حمیده ✓ 2) روح افزا 3) شکریه 4) اسمار

145. د ارشاد النسوان مدیره څوک وه:

1) حمیده 2) روح افزا 3) شکریه ✓ 4) اسمار

146. د العروه الوثقی جریدی مؤسس:

1) عبدالروف بینوا 2) عبدالحی حبیبی ✓ 3) سید جمال الدین 4) هیڅ یو

147. د افغانستان لومړنی جریده:

1) العروه الوثقی ✓ 2) شمس النهار 3) ارشاد النسوان 4) کهیځ

148. میر من نازو د چا لوروه:

1) پیر محمد کاکړ 2) پیر روښان ✓ 3) سلطان ملخی توخی 4) شیخ الله داد

149. منتخب شعرونه د چا اثر دی:

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

1) خوشحال خان 2) عبدالرحمن بابا 3) حمزه شینواری ✓ 4) سید شمس الدین مجروح

150. امیر کرور سوری چیرته مړشو:

1) زابل 2) سیستان 3) بادغیس ✓ 4) فوشنج

151. حلیمه خټکه د کومی اسلامی تصوفی طریقی پیروه وه؟

1) قادریه 2) سروردیه ✓ 3) نقشبند یه 4) چشتیه

152. رحمان بابا د پښتو شعر په کوم قالب کی شاعری کړی ده:

1) مثنوی 2) قصیده ✓ 3) غزل 4) رباعی

153. عبدالرحمن بابا فقه او تصوف له چا څخه لوستی ؤ:

1) کاظم خان شیدا 2) محمد هوتک ✓ 3) ملامحمد یوسف 4) دولت خان

154. د شاه او گدا قصه چا په 1137 هـ ق کال پښتو ته وژباړل:

1) خوشحال خان 2) ملالی ✓ 3) حمید مومند 4) سکندر خان

155. د (توربریښ) کتاب لیکوال:

✓ 1) پوهنمل بریالی باجوړی 2) محمد افضل رضا

3) سرمحقق عبدالله بختانی 4) پو هنوال محمد آقا شیرزاد

پښتو ژب ښودنه

156. د پوهی په قوت خپل خیال په بنو الفاظو او عباراتوکی بنکاره کول عبارت دی له:

1) شعر ✓ 2) انشا 3) داستان 4) متلونه

157. په پښتو ژبه کی د ارین د کلمی ریښه په نښه کړی:

1) اریانا 2) ین 3) اریا ✓ 4) ار

158. د اسلام کلمه څو توری لری:

1) دوه 2) دری 3) څلور ✓ 4) پنځه

159. په لاندی کلمو کی مرکب نوم په نښه کړی:

✓ 1) شیر شاه مینه 2) کابل 3) وردک 4) کونړ

160. په لاندی ضمیرونو کی مستقل مفرد متکلم ضمیر په نښه کړی:

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

1) ته 2) تا ✓ 3) ما 4) تاسی

161. په لاندی جمله کی ضمیر په نښه کړی (زه ښار ته ځم):

✓ 1) زه 2) ښار 3) ته 4) ځم

162. د (ژبه) په کلمه کی پښتو خاص توری پیدا کړی:

1) ژ 2) ب 3) ه ✓ 4) هیڅ یو

163. نوم د حالت له مخی په څو برخو ویشل کیږی:

✓ 1) دوه 2) دری 3) څلور 4) پنځه

164. په لاندی کلمو کی نسبتی ساه کښ صفت عبارت دی له:

1) لرګی 2) اغزی 3) لوښی ✓ 4) کندهاری

165. په لاندی کلمو کی څرګندی او ټینګاری قید په نښه کړی:

✓ 1) په ځغرده 2) صفا 3) خوړل 4) کله چی

166. (تورپیکی منه خوری) په دی جمله کی منه ..... دی:

1) ارتباطی 2) فعل 3) فاعل ✓ 4) مفعول

167. لیکوالی کی دیوی لنډی و قفی لپاره کومه نښه راځی:

1) ټکی 2) پیښ ✓ 3) چپه پیښ 4) دوه ټکی

168. په لیکوالی کی د غږ لپاره کومه لیک نښه کارول کیږی:

1) دوه ټکی 2) ټکی او چپه پیښ ✓ 3) ندایه 4) ری ستوری

169. په لاندی کلمو کی حقیقی لفظی مونث نوم په نښه کړی:

1) میز 2) خندا 3) ملا ✓ 4) غوا

170. په لاندی کلمو کی جمع کلمه په نښ کړی:

1) کوچنیان 2) لویان 3) غټان ✓ 4) ټول سم دی

171. پښتو ژبه په کوم ډول نوم کی راځی:

1) معنی نوم 2) جنس نوم ✓ 3) خاص نوم 4) عام نوم

172. (ټولګی) څه ډول نوم دی:

1) عدد 2) جنس 3) خاص ✓ 4) جمع

173. د (کور) کلمه څو څپی لری:

1) څلور ✓ 2) یوه 3) دری 4) دوه

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

د بـدیـع علـم

174. که د متجانسو کلمو بیل توری په مخرو جونو کی سره نږدی واقع د بدیع لاندی لفظی صنعت بولی:

1) خطی تجنیس 2) مماثل تجنیس ✓ 3) مضارع مطرف تجنیس 4) مکرر تجنیس

175. په لاندی بیت کی کوم ادبی صنعت کارول شوی:

که می تور د سترگو سپین شی په ژړا کی خدای دی نه کا زما زړه له تانه تور

1) طباق 2) تلمیح 3) تضاد ✓ 4) 1 او 3 سم دی

176. په لاندی بیت کی کوم دول تجنیس کارول شوی:

زه چی بیدار یمه بادار د ته خطره پیښه ده سر می په دار دی خو سردار خطره پیښه ده

1) مستوفاتام تجنیس 2) مماثل تام تجنیس ✓ 3) مضارع مطرف تجنیس 4) لاحق مطرف تجنیس

177. په (جاهلان دی په مثال د مردګانو عالمان دی په مثال دی مسیحا) کی ادبی صنعت:

1) مبالغه ✓ 2) مقابله 3) مجرده توریه 4) فعلی طباق

178. په لاندی بیت کی د تجنیس راغلی لفظی دول په نښه کړی:

(د لاله پّ دود می زړه په محبت و سو – د آه دود چی غوته شی داغ د ځیګروی):

1) ناقص تجنیس ✓ 2) تام تجنیس 3) مطرف تجنیس 4) مرکب تجنیس

179. په دغه بیت کی د بدیع راغلی معنوی صنعت په نښه کړی:

(دا د مخ له شوقه په ګلشن کی – چی ګل څیری کړه او ګردوان دواړه)

1) براعت الطلب 2) اقتباس 3) تلمیح ✓ 4) تشخیص او انطاق

180. په لاندی بیت کی کوم ادبی صنعت کارول شوی:

چی اوریشی کری کله غنم کیږی دی ربښتیا چی څه کری هغه اخلی

1) متل 2) لنډی ✓ 3) ارسال المثل 4) څلوریزه

181. په لاندی بیت کی کوم ادبی صنعت کارول شوی:

داسی بی غمی دی خدای په هیڅ کور کی پیدا نګړی یو کور کی چی ویر وی او بل خاندی له لیلی سره

1) اغراق 2) تجنیس 3) تشبیه ✓ 4) تلمیح

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

183. په لاندی متل کی کوم لفظی صنعت کارول شوی:

(ژرنده کی د پلار ده ، هم په وار ده)

1) قلب 2) تجنیس 3) ارسال المثل ✓ 4) سجع

184. په لاندی بیت کی کوم ادبی صنعت کارول شوی دی:

(دغه یار دغه اغیار دغه گل دی دغه خار)

✓ 1) مرتب لف او نشر 2) توریه 3) مجرده توریه 4) غیر مرتب لف او نشر

185. په دغه بیت کی د بدیع راغلی معنوی صنعت په نښه کړی:

(دا د مخ له شوقه په گلشن کی – چی گل ځیری کړه او گردوان دواړه)

1) براعت الطلب 2) اقتباس 3) تلمیح ✓ 4) تشخیص او انطاق

بـیـا ن

186. د بیان علم لومړی څیرونکی عبارت دی له:

1) عبدالله ابن معتز ✓ 2) ابو عبیده مثنی 3) ابن مقفع 4) هیڅ یو

187. د ابو عبیده مثنی د مرینی کال عبارت دی له:

1) 139 هـ ق ✓ 2) 211 هـ ق 3) 311 هـ ق 4) 202 هـ ق

188. ابو عبیده مثنی د بیان په باب کوم کتاب لیکلی:

✓ 1) مجاز القران 2) مصطلح الشعرا 3) خیرالبیان 4) تذکره اولیا

189. په مجاز القران کی هغه کلمات راټول شوی چی:

1) د موضوع په لحاظ په معانی کی استعمال نلری 2) په مجازی معناوو کی استعمالیږی

3) د موضوع په لحاظ په معانی کی استعمال لری✓ 4) 1 و 2 صحیح ده

190. د بیان لغوی معنا:

1) سپرل 2) څرگندول 3) په ډاگه کول ✓ 4) ټول صحیح دی

191. د بیان د علم اصلی موضوعات عبارت دی له:

1) مجازا اوتشبیه 2) کنایه او استعاره ✓ 3) مجاز او کنایه 4) هیڅ یو

192. د ادبی فنونو یا بیانی علومو اساسی برخی عبارت دی له:

1) بدیع 2) بیان 3) معانی ✓ 4) ټول صحیح دی

تهیه و ترتیب: **استاد انجینیر امین الله (امین)**

193. د تشبیه ارکان څو دی:

1) 2 ✓ 2) 5 3) 6 4) 4

194. د تشبیه طرفین یا اصلی ارکان عبارت دی له:

1) مشبه 2) مشبه به 3) دتشبیه غرض ✓ 4) 1 و 2 صحیح دی

195. په لاندی شعر کی مشبه په نښه کړی:

هیڅ می نه زده محبت که اور دی دا په اور سوځم په رضا که زور دی دا

✓ 1) محبت 2) رضا 3) اور 4) سوځم

196. په لاندی شعر کی مشبه به په نښه کړی:

که حرص دباندی زورشی مرگ دریاد کړه دا علاج دی دغه رنځ لره محکم

1) حرص 2) رنځ 3) علاج ✓ 4) 2 او 3 صحیح دی

197. په لاندی شعر کی د تشبیه وجه په نښه کړی:

د بادام په څیر می زړه سوری سوری شو چی راپورته په غمزه سترگی بانو کړی

1) لکه 2) هسی ✓ 3) خوند 4) لری

199. د تشبیه فرعی ارکان:

1) د تشبیه وجه ✓ 2) د تشبیه ادات 3) د تشبیه غرض 4) ټول صحیح دی

200. تشبیه د طرفینو د موقعیت په لحاظ په څو ډوله ده:

1) 3 2) 4 3) 2 ✓ 4) 5

201. په لاندی شعر کی کوم ډول تشبیه کارول شوی:

سترگی دولی ، بانه پری چتر د جانان مینه پکی ناوی گوځومه

1) ملفوفه 2) مفروقه ✓ 3) مجمله 4) مفصله

202. که په یو شعر کی مشبه او مشبه به څنگ په څنگ یا نژدی نه وی راغلی په کوم نوم یادیږی:

1) مفروقه تشبیه ✓ 2) ملفوفه تشبیه 3) مبتذله تشبیه 4) مجمله تشبیه

203. په لاندی شعر کی کوم ډول تشبیه کارول شوی:

توری زلفی شنه خالونه، سره رخسار شنه توتیان دی سره گلونه تور بنامار

1) مفروقه تشبیه 2) مجمله تشبیه 3) مطلقه تشبیه ✓ 4) ملفوفه تشبیه

204. نادره تشبیه:

1) چی په شاعرانو کی زیات استعمال ولری ✓ 2) په شاعرانو کی لږ استعمال ولری

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

3) په شاعرانو کی هیڅ استعمال ونلری 4) 2 او 3

205. په لاندی شعر کی کوم ډول تشبیه کارول شوی:

چی یی خال په مخ کی وینم حیرانیږم په جنت کی ولی ږدی عاصی یو ګام

✓ 1) نادره تشبیه 2) مفروقه تشبیه 3) مبتذله تشبیه 4) مرسله تشبیه

206. د تشبیه ډولونه د وجه شبه په لحاظ په څو ډوله ده:

1) 3 2) 4 ✓ 3) 2 4) 5

207. د اداتو په لحاظ تشبیه په کومو ډولونو ویشل شوی دی:

✓ 1) مرسله او مؤکده 2) مفصله او مجمله 3) مفروق او ملفوفه 4) مبتذله او نادره

208. تشبیه د استعمال له مخی په کومو ډولونو ویشل شوی دی:

1) مرسله او مؤکده 2) مفصله او مجمله 3) مفروق او ملفوفه ✓ 4) مبتذله او نادره

209. موکده تشبه عبارت ده:

✓ 1) چی د مشبه او مشبه به ترمنځ د تشبه ادات په بیت کی نه وی ذکر شوی

2) چی د مشبه او مشبه به ترمنځ د تشبه ادات په بیت کی ذکر شوی

3) چی په دواړو نیم بیتونو کی مشبه راغلی وی

4) چی شبه داړو نیم بیتونو کی مشبه به راغلی وی

210. د تشبیه وجه که په بیت کی ذکرنه وی:

1) مفصله تشبیه ✓ 2) مجمله تشبیه 3) مرسله تشبیه 4) موکده تشبیه

211. (الهی د محبت سوز و ګداز را – په دا اور کی د سهی سمندر ساز را) په دغه بیت مشبه او مشبه به په نښه کړی :

1) اور مشبه او محبت مشبه به ✓ 2) محبت مشبه او اور مشبه به

3) سمندر مشبه او اور مشبه به 4) سهی مشبه او محبت مشبه به

212. په لاندی شعر کی ادبی صنعت په نښه کړی:

د خپل عمر شپی او ورځی چی په زړه کړم هسی درومی چی ګویا دسیند اوبه دی

1) اغراق ✓ 2) تشبیه 3) تلمیح 4) توشیح

213. په لاندی شعر کی کوم ډول ادبی صنعت کارول شوی دی:

دا زما غمه شین زړه پکی خیال د یار دشوندو هسی رنګ زیب و زینت کالکه می په شنه پیاله کی

✓ 1) تشبیه 2) کنایه 3) استعاره 4) تضاد

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

214. په لاندی شعر کی کوم ډول تشبیه کارول شوی دی:

عاشقان یی د دنیا له غمه خلاص کړه | عاشقی د سلیمان پاچاغمی دی

1) مرکبه ✓ 2) مفرده 3) عقلی 4) حسی

215. په لاندی شعر کی کوم ډول تشبیه کارول شوی دی:

توری زلفې سپین رخسار ور څخه غواړم | ځکه خدای ته لاس په شام او سحر نیسم

✓ 1) ملفوفه 2) مفروقه 3) تسویه 4) حسی

216. په لاندی شعر کی کوم ډول تشبیه کارول شوی دی:

شونډی دی یاقوت دی مرغلری سپین غاښونه | سر تر پایه درست د پاچاهانو خزانه یی

1) ملفوفه ✓ 2) مفروقه 3) تسویه 4) حسی

217. په لاندی شعر کی کوم ډول تشبیه کارول شوی دی:

دا پرمخ یی خال و خط زلفی نه دی | تور اطلس یی پرکعبه دی غوړولی

✓ 1) تسویه 2) مفروقه 3) ملفوفه 4) هیڅ یو

218. په لاندی شعر کی کوم ډول تشبیه کارول شوی دی:

1) ملفوفه 2) مرسله 3) مؤکده ✓ 4) جمع

219. په لاندی شعر کی کوم ډول ادبی صنعت کارول شوی دی:

چی نا اهلو ته د اهل وینا وایم | زه حمید به د منصور په شان په دارشم

✓ 1) تشبیه 2) کنایه 3) تصدیر 4) معما

220. په دغه بیت کی د راغلی مرسل علاقه په نښه کړی:

په ما خو توری توری و وریدی | چا وی چی سپینی ژر و ریږی

✓ 1) سببیت علاقه 2) جزیت علاقه 3) کلیت علاقه 4) مسببیت علاقه

دانش آموزان عزیز!

اگر می خواهید تمام فورم های کانکور سال های گذشته، فورم های جدید کانکور، امتحانات آزمایشی کانکور، بانک سوالات کانکور، بانک سوالات تمام مضامین مکتب مطابق با نصاب جدید تعلیمی و صد ها مواد آموزشی دیگر را بصورت رایگان بدست آرید، پس از صفحه فیسبوک ما (کانکور با استاد انجینیر امین الله امین)و تلیگرام ما

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)

(@AminullahAminQalandari) دیدن نمایید.

شماره تماس : 0749567659

ایمل آدرس: Amin_ullah43@yahoo.com

مدرس : در مرکز آموزشی بازتاب (چهاراهی قمبر) و مرکز آموزشی مددگاران علم (سرک 8 تایمنی سابقه)

به امید موفقیت هر چه بیشتر شما!

استاد انجینیر امین الله (امین)

انجینیر امین الله امین

تهیه و ترتیب: استاد انجینیر امین الله (امین)